Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

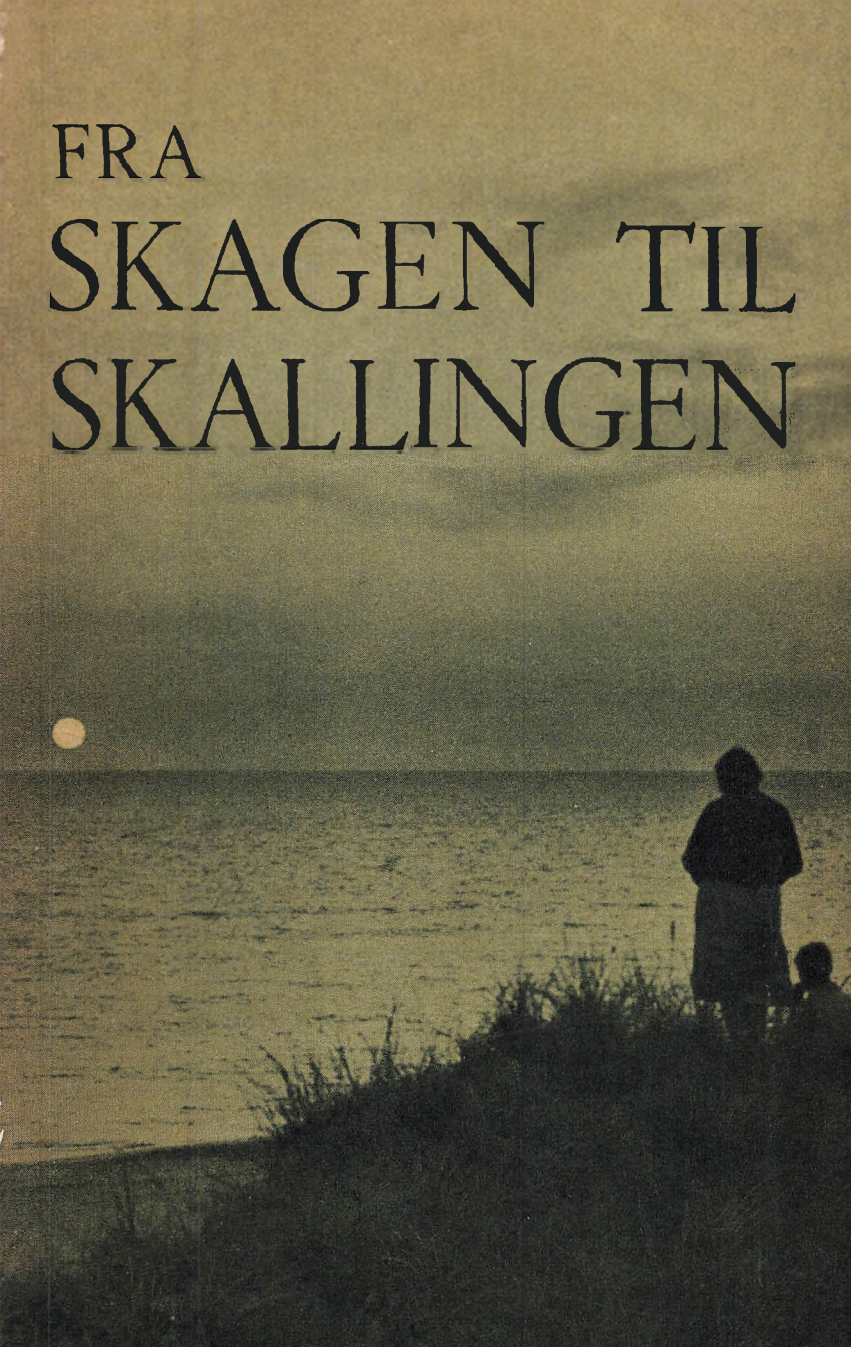
Ophavsret

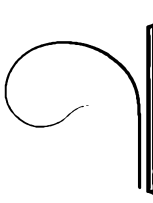
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

FRA SKAGEN TIL SKALLINGEN

Ælde-graa og vildt forpisket
staar mod Vest den jydske Kyst
nøgen som en viking-hærget,
mands-opgivet Landestrækning,
i hvis ørken-øde Klitværn
Ræven har mod Vejret Dækning,
mens i Braaddet Maagen dykker
skumbedækt sit hvide Bryst.

L. Mylius-Erichsen.

FRA SKAGEN TIL SKALLINGEN

EN REJSELEDSAGER

LANGS VORT STØRSTE HAV OG DETS STORLADNE STRAND

AF

CHR. HEILSKOV

MCMXXXIV

UDGIVET AF SAMVIRKENDE JYDSKE TURISTFORENINGER

I KOMMISSION I BOLLERUPS BOGHANDEL

RINGKØBING

Trykt i 2000 Eksemplarer

A. RASMUSSENS BOGTRYKKERI
RINGKØBING

INDHOLD

Den jydske Vesterstrand 7
Skagen—Kandestederne 10
Kandestederne—Hirtshals 14
Hirtshals—Lønstrup 23
Lønstrup—Blokhus 29
Blokhus—Svinkløv 36
Svinkløv—Bulbjerg 41
Bulbjerg—Hansted 46
Hansted—Stenbjerg 50
Stenbjerg—Agger 55
Agger—Ferring 64
Ferring—Bjergehuse 74
Bjergehuse—Nørre-Lyngvig 81
Nørre-Lyngvig—Nymindegab 85
Nymindegab—Vejrsstrand 90
Vejrsstrand—Skallingen (Blaavand) 95
Stedregister 102

Omslaget efter Fotografi fra Søndervig
af A. Grimstrup, Ringkøbing

DEN JYDSKE VESTERSTRAND

Trods sin ringe Udstrækning ejer vort Land en ret betydelig Afveksling. Dette gælder i særlig Grad Jylland, og det siges, at der næppe gives nogen Landstrækning i Europa, der indenfor et saa forholdsvis lille Omraade rummer en saa forskelligartet Natur. Megen Skønhed har vi at vise den fremmede Turist: pragtfulde Landskaber med Bakker og Dale, Skove, Heder, Moser, Søer og Fjorde. Kun ét mangler, set fra et internationalt Synspunkt: *det rigtigt store Format.* Der gives dog én Undtagelse herfra. Den norske Digter Knut Hamsun siger et Sted, at *Danmarks eneste virkeligt store Naturindtryk er den jydske Vesterhavsstrand.* Og det betyder jo noget i en Nordmands Mund. Det kan heller ikke nægtes, at efter at vi har hakket Hederne i Smaastumper og snart opdyrket hver Bid Jord, har vi af virkeligt gribende og imponerende Natur ikke ret meget andet tilbage end Havet, som jo heldigvis hverken kan opdyrkes, bebygges eller beplantes.

Vesterhavsstranden, hvorved her forstaas Kysten langs Skagerak og det egentlige Vesterhav (Nordsøen) fra Skagens Gren og til Sydspidsen af Skallingen, har en Udstrækning af ikke mindre end 363 km eller 44 Mil.

Der er talt og skrevet uendeligt meget om den jydske Vestkyst, og Drachmann har sunget sine pragtfulde »Sange fra Havet«, men intetsteds har jeg set saa malende et Stemningsbillede som det, Mylius-Erichsen giver af Vesterhavsstranden i »Dansk Turistforenings Aarsskrift« 1900. Forfatteren var selv født og opvokset i dens Nærhed og havde mere end de fleste Betingelserne for at kende og forstaa den. Det er et helt Prosadigt, hvori han skildrer denne Strand:

»Milelangt drager den sig, hvid af Sand, graa af Sten, der er skyllet op i Barrer, øde og gold, storslaaet og streng. Timevis kan man gaa

nede ved Havstokken, mod Nord eller Syd, følgende den Linie af Blæretang og Søstjerner, Vingesnækker, Muslingeskaller og udpindet Vragtræ, som aflejredes med Skummet fra Højvande, Dagen til Ende kan man gaa de trælse, hæftende Skridt og ingen møde, ingen se, ikke øjne menneskelig Bolig, ikke høre menneskelig Lyd. Alene Havet, det uendelige, det grønblaa med det hvide Revlebrus, har man for Øje og saa Klitternes tungede, underskaarne Værn af Flyvesand og den skraanende Strand, hvor der er hvileløst langt fra Bugt til Pynt. I Øret durer det langeligt drattende Bølgefald, det trænger sig dybt ind i Sindet paa den, der kendte det fra Barn, og er ikke til at blive kvit. Saltfrisk er Luften, Himlen er høj og dybt og dejligt Perspektivet — og dog hviler der over Egnen en knugende Tristhed,*) som dæmmer op for Humøret, gør tavs og lyttende, mest om Aftenen, naar Mørket pludseligt er der, og alle gamle Sagn om Forvarsler, om Ligtog og døde Skibe rykker nær ...

Skønhedsrig og storladen er den jydske Vestkyst. Og har man færdedes paa Kysten fra Skagen til Fanø og set den i al Slags Vejr, da synes man, at denne forskelligartede Strand er den ejendommeligste Egn i Danmark.«

En ubrudt Rejse langs hele det jydske Fastlands Vesterstrand, kan en saadan virkelig lade sig praktisere? Ja, den kan. Denne lille Bog, der i særlig Grad skal være en Vejviser for de unge med de raske Ben og Eventyrlysten i Blodet, vil forsøge at vise det. Under Udarbejdelsen har det været mig magtpaaliggende at give de bedst mulige Raad og Anvisninger til en saadan Rejse saavel som at gøre opmærksom paa det mest fremtrædende af alt det seværdige, som det er overkommeligt at faa med paa en saadan Tur. Med Hensyn til alt det andet interessante, vort Formaal fjernere liggende, maa jeg henvise til Rejsebøger og Turistførere for de enkelte Landomraader.

Det siger sig selv, at den, der gør Turen langs Vestkysten til Fods, faar det intimeste Kendskab til de skiftende Egne. Men da Cyklen for mange Mennesker er et uundværligt Befordringsmiddel — alene af den Grund, at den sparer en Mængde Tid — har jeg i de efterfølgende Skildringer givet Cyklisterne en Anvisning paa, hvorledes de lettest kommer frem langs Kysten. Paa lange Strækninger kan der cykles paa selve Strandbredden som paa den jævneste Asfalt, medens man paa andre kun nu og da kan sidde lidt i Sadlen. Alt i alt er Turen med Cykle dog gennemførlig. For Automobiler er der derimod ikke meget at stille op paa selve Strandbredden. Der er strængt taget kun Stræk-

*) Dette gælder dog ingenlunde ved Sommertid.

ningerne fra Løkken til et godt Stykke Syd for Blokhus samt fra Vejrsstrand ned til Blaavand. Men det er ogsaa til Gengæld ideelle Bilstrande.

Enkelte Steder ved Kysten findes der *Kviksand*, hvor De kan risikere at synke i. Kviksand, ogsaa kaldet »Kvægsand«, »Sugesand« eller »Gunger«, er Sand, hvorunder der er stillestaaende Vand. Det hænder nemlig, at det fine Sand under en forrygende Storm kastes saa hastigt henover Udløbet af Bække og andre Vandsamlinger, at det ikke faar Tid til at synke, før det dækkes af andre Sandlag. Undertiden kan dette være saa fast, at det kan bære baade Mennesker og Vogne, men er det ikke det, suger Sandet en til sig, og man kan da have meget Besvær med at komme op igen. Ved Sommertid er der dog næppe meget at frygte af Kviksand.

Med Hensyn til *Udrustning* da maa denne selvfølgelig rette sig efter Aarstiden. Ved Sommertid bør De helst være saa let paaklædt som muligt — Turen kan jo blive varm nok endda. Og jo lettere De er paaklædt, des hurtigere bliver De tør igen, hvis De skulde overfaldes af en Regnbyge. Og tag endelig ikke for meget med at slæbe paa, hverken om De er gaaende eller cyklende — der kan blive Strabadser nok uden det. Men glem endelig ikke *Landkort*. Jeg vil anbefale Dem »Geodætisk Instituts Generalstabskort« i 1 : 100000, det giver Dem alt, hvad De behøver til Orientering. Særligt topografisk interesserede kan have Glæde af at medtage ældre Kort til Sammenligning mellem de lokale Forhold før og nu.

Rejsen er skildret fra Nord til Syd med Skagen som det naturlige Udgangspunkt, men ogsaa fordi Belysningsforholdene er smukkest, naar man er vendt den Vej. Dog er der selvfølgelig ikke noget i Vejen for, at De kan »læse Bogen bagfra«, og det kan da ogsaa have sin Charme at ende ude ved »det yderste Hav«.

Bogen er delt i Dagsrejser for Fodgængere. De opgivne Kilometer-Afstande gælder selve Kyststrækningen, og de Svinkeærinder, vi undertiden foretager op i Landet, er ikke medregnet. Det skal villigt indrømmes, at enkelte af Dagsrejserne kan være drøje nok at overholde for Fodgængere. Men det er heller ikke ubetinget nødvendigt. Man kan de fleste Steder godt halvere Dagsrejsen, hvis man vil have tilstrækkelig Tid til Hvile. Vejr og Vind vil ogsaa have et afgørende Ord at sige. Der er dog det gode ved Vesterhavsstranden, at den er pragtfuld i enhver Belysning. Man kan derfor med rigt Udbytte færdes her i al Slags Vejr — undtagen i øsende Regn, for saa bliver man vaad. Og naturligvis kan der ogsaa indtræffe saa kraftig en Storm, at

man har ondt ved at komme frem paa Stranden. Da maa man, som det hedder paa Færøerne, ligge »vejrfast« til det værste er overstaaet. De fleste Steder findes der Hoteller, Kroer eller Pensionater indenfor en nogenlunde rimelig Afstand. Men gør De Turen midt i Badesæsonen, er det dog for en Sikkerheds Skyld bedst at telefonere i Forvejen til det Sted, hvor De har tænkt Dem at overnatte. Desværre savnes der i høj Grad Ungdomsherberger ned langs Kysten. Her ligger en Opgave og venter paa de forskellige Ungdomsforeninger.

En speciel Turistfører for hele den jydske Vestkyst har hidtil manglet. Gid da dette Forsøg maa slaa heldigt an og vise sig brugbart til sit Formaal. Forfatteren har gennemrejst den hele Strækning, og paa min ensomme Færd har jeg i Aanden været fulgt af en vordende Skare af Venner, med hvem jeg har delt Glæden over alt det vidunderlige, som Rejsen har at byde paa.

Naar denne Bog ser Lyset, kan et og andet være forandret — nye Herberger, Veje o. l. Der kan være indtraadt Begivenheder og Omvekslinger, som ikke lod sig forudse, ved denne evigt urolige Strand, hvor mangt og meget er i sin Vorden.

SKAGEN—KANDESTEDERNE

(20 km)

Vor Rejse begynder i *Skagen,* Danmarks nordligste og mærkeligste Købstad. Det er ikke Meningen her at give en Skildring af dette vort Lands mest yndede Badested, dertil er det atter og atter malede og besungne Skagen for velkendt. Her maa jeg henvise til den ret betydelige Litteratur om Byen og dens Omegn, omfattende saavel smaa Turistførere som større Bøger for ikke at tale om talrige Tidsskriftsartikler. Af de større Bøger vil jeg særligt fremhæve Alba Schwartz' fornøjeligt fortalte og rigt illustrerede 2-Binds Værk »Skagen«.

Byens Seværdigheder er bekendte nok: Fyrene, Signalstationen, det gamle tilsandede Kirketaarn, Plantagen, Mindestenene, Krøyers og Drachmanns Huse osv. Men, kære Læser, glem ikke at aflægge et Besøg i »Strandingssalen« i »Skagens Hotel« lige ved Banegaarden, dér vil De straks blive sat i den rette Havstemning som Forberedelse til Deres lange og storslaaede Vesterhavsfærd. Salen er dekoreret med Navneplader fra strandede Skibe, Redningsbælter, udstoppede Søfugle, men frem for alt Gallionsfigurer. Her staar langs Væggene yndefulde Gudinder, barske Vikinger, skæggede Neptuner og eksotiske Folketyper, alle med fremadrettede, stive Blikke, som stirrede de

Grenen *(Stenders Forlag, København)*

ind i en fjern og sælsom Verden. Det er ligesom befandt man sig i Selskab med Genfærd.

Saa bedaarende er der paa Skagen — trods megen moderne og ikke altid lige stilfuld Bebyggelse — at jeg frygter for, at en Part af mine Læsere vil blive hængende her og ikke komme videre. Men med den lille Flok, der er opsat paa at begive sig Eventyret i Vold, vil jeg nu drage østen ud af Byen forbi det gamle og det nye Fyr, Grenens mondæne Badehotel, hvor det store Hartkorn ferierer, Signalstationen og den nær ved sidstnævnte liggende Drachmanns Grav — og saa lige ud gennem Klitterne.

Vi staar nu ude paa *Grenen,* hvor Skagerak og Kattegat mødes, og hvorfra vi skal begynde vor Vestkystvandring. Vi kan her »skræve over Jylland«, et Kunststykke, der vistnok først er opfundet af Etatsraad August Hennings paa hans Rejse i Vendsyssel 1779. Her ude paa den smalle og flade Sandodde, der næsten altid er omkredset af en larmende Maagesværm, skyller Brændingen — tilsyneladende mod Naturens Orden — ind fra begge Sider.

H. C. Andersen fortæller om sit Besøg her i 1859: »Talløse Søfugle fyldte Luften med Skrig, og fra det umaadelige Havsvælg lød en dyb Summen, Dønningens Rullen og Bryden. Skuet ud over Havets i Luft hensvindende Flade virker svimlende, man vender sig uvilkaarligt her ude paa Pynten for at se, om man endnu har fast Land bag sig og ikke er ude paa Havfladen, en Orm kun for disse Skysværme af skri-

gende Fugle. Vragstumper og Vrag af Skibe staae som Mammuths-Knokler nede i det klare, gjennemsigtige Vand, der, naar Stormen farer hen over det, forvandles til skummende Vandfald, der vælter sig over Kystens Revler mod de opfygede Sandbjerge.«

Denne Beskrivelse passer stadig i vore Dage, kun at Vragene er forsvundne. Brændingen flytter om med Sandet her ude, og da Forfatteren af denne Bog forrige Gang var her, laa der en hel lille Sandø udenfor i Havet. Grenen fortsætter under Vandet og betegnes østerud ved et Bølgebraad. Det er *Skagens Rev.* Ud for det ligger Skagens Fyrskib og vugger paa sin ensomme Vagt.

I et Digt »Efteraarsnat paa Grenen« tolker Knud Lyhne det sælsomme Indtryk, der bemægtiger sig den, der staar her ude ved det yderste Hav:

Oh stormende Nætter, naar Havene brydes mod Skagens Gren
og Klitsandet fyger i Hvirvler om Sangerens Bautasten.
Intet er Lise for Sindet, som Bølgernes Sang uden Ophør,
intet er Fryd for den Unge, som Stormen og Brændingens Oprør.

Intet er kært, som at vandre og lytte til Bølgernes Jammer,
medens de knuses i Mulmet og stiger som lysende Flammer,
ildne sin Smerte og kende, hvor Livet som Luften er salt,
synes sig udenfor Verden, dog være ét med det alt.

Toner det ikke i Natten som Høvdingens hjemløse Røst?
Mindes du Sangen om Smerte, Elskov, Ømhed og Trøst?
Elsker du ikke hans Kampe gennem din egen Strid?
Søger du frem mod hans Love udenfor Tingenes Tid?

Nej, intet er kært for den Unge, som Grenen en Efteraarsnat,
naar Nordsøen rejser sin Vælde og favnes med Kattegat —
vandre de vildsomme Veje, pisket af Sandfog og Skum —
sanse kun Stormen og Havet og Stjernernes tidløse Rum.

Med disse stemningsvækkende Toner i Øret vil vi nu fortsætte vor Vandring, idet vi følger Forstranden tilbage mod Vest, altsaa langs Skagerak. Vi passerer atter Signalstationen og Grenens Badehotel. Det er *Skagens Nordstrand,* vi befinder os paa. Mægtigt er det Indtryk, der griber den, som første Gang staar her ude ved Ultima Thule. Holger Drachmann skrev herom i 1887: »Jeg ved intet at sammenligne denne Strand med. Intet Indtryk af Bjerglandskab, Ørk eller Hede kommer i Uendelighed og storladen Melankoli denne Forening nær af noget, der ligger fast, og noget, der flyder, og dette noget, der flyder over i hinanden, denne fygende, flyvende, faste og skvulpende Uendelighed mangler al Grænsebestemmelse, synes at bølge for Øjet

Skagens Nordstrand *(Fot. S. Werner, Danmarks Naturfredningsforening)*

og saaledes bølgende med Klit og Strand og slikkende Brænding og skvulpende Hav at trække sig bort, Mil efter Mil, ud i Pynt og ind i Bugt lige ned til Blaavandshuk — thi saa langt gaar man uvilkaarligt i Tanken, naar man for første Gang svinger ned paa denne Nordstrand og retter Blikket vester over.«

Lidt vestligt for en Sommerhytte med Græstørvtag befinder vi os paa Danmarks nordligste Punkt. Dette er nemlig ikke, som mange tror, Grenen — den peger jo lige i Øst. Derefter naar vi til *Højens Fyr*, et lille Blinkfyr med Sirenehus.

Udfor dette Sted strandede i Februar 1918 Dampskibet »Igotz Mendi« af Bilbao. Skibet var kapret af et tysk Orlogsskib og var under tysk Kommando. Under store Besværligheder bragtes 88 Mennesker iland med Redningsbaaden, nemlig en Del Passagerer og Besætninger fra svenske Skibe, den spanske Besætning og de tyske Marinesoldater. De sidste blev internerede i Skagen.

Nu kommer vi efter godt 8 Kilometers Vandring til Fiskerlejet *Højen* eller *Gammel-Skagen*. Denne By er den nordligste i det egentlige Danmark, idet den ligger en Smule længere mod Nord end Skagen, under hvis Købstadkommune den hører. Her findes Redningsstation (kendelig som alle dens Søstre ned langs Vestkysten ved to korslagte Dannebrogsflag malede paa Døren) og et lille snurrigt Museum, indeholdende Bohave, Skibsmodeller, Nipsgenstande og andre

Sager. Alt dette har en gammel Sømand udskaaret af Vragtømmer. I Slutningen af det 18. Aarhundrede laa her et Kapel af Bindingsværk med Straatag, hvor Kapellanen i Skagen holdt Maanedsprædiken for de gamle og svagelige. Nu ligger her midt i Sandet en lille Kirkegaard med Klokkestabel. Byen domineres af de store Hoteller: »Jeckels Hotel«, »Ruths Hotel« med Annekset »Strandhotellet« og et Stykke udenfor Byen ved Randen af Skagens Klitplantage »Hotel Højengran«. Desuden er der Pensionaterne »Traneklit«, »Sommerhjemmet« og Fru Skjoldborgs Pensionat.

Lige ved Byen ligger en høj Klit, *Kikkerbakken*, med et Sømærke (Baake) paa Toppen. Dér maa De op for den gribende Udsigts Skyld. Nedenfor ligger den lille maleriske By ved det larmende Hav, og til den anden Side ser De over mod Skagen, den gamle tilsandede Kirke, den store Klitplantage og Sandets golde og storslaaede Klitørken.

Fra Højen følger en 12 km lang, ganske menneskefattig Kyst til Kandestederne. Naar De er naaet til et rødt Sømærke, *Spirbakkens Baake*, er De omtrent Halvvejen. Hist og her paa Stranden ses store nedstyrtede sorte Blokke af Martørv, Vidnesbyrd om Fortidsmoser, der siden er dækket af Flyvesand. Hvor disse Tørvelag findes i Nærheden af beboede Steder, bruges de til Brændsel. Ellers ligger de i store Klumper nede paa Stranden og spiller Klippeblokke.

Kandestederne ses saalidtsom mange andre Bebyggelser ved Kysten fra Havet. Men naar De kommer til et Skilt paa Stranden, følger De et Hjulspor op gennem en Kløft, *Kanderenden*, og naar da paa 5 Minutter til Bestemmelsesstedet.

Som en lille Oase i en udstrakt Ørken ligger *Kandestederne* ved Randen af en bred, aaben Slette. Det er en lille gammeldags hyggelig Boplads, i sit Præg ganske forskellig fra Gammel-Skagen, med 3 Gaarde og nogle Huse samt en Redningsstation. Desuden ligger her enkelte Sommerhuse i Klitterne. For den, der helst flyer de store Badesteders highlife, men elsker den vilde Naturs Ensomhed, er Kandestederne et Eldorado. Her findes i Gaardene 3 gode Hoteller, nemlig »Kokholms Hotel«, »Hjorths Hotel« og »Hotel Kandehus«. Nord for Byen ses en fremtrædende spids Klit, der bærer det dystre Navn *Dødningbakke*.

KANDESTEDERNE—HIRTSHALS

(26½ km).

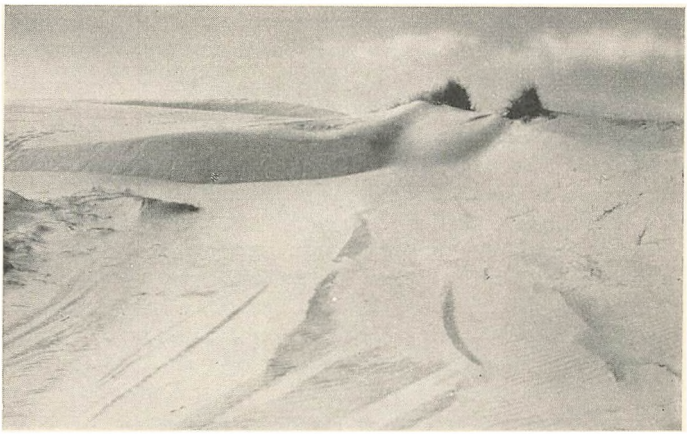
Naar man fra Kandestederne gaar lige i Syd, kommer man efter en Snes Minutters Gang til den navnkundige *Raabjerg Mile*, en i Dan-

mark, ja hele Norden, enestaaende, bakket Sandørken, der henligger som naturfredet Omraade. Man gaar gennem en lille lav Fyrreplantage og derpaa mellem Klitterne, stadigt opad, indtil man staar oppe i et lille Udsnit af Saharas Ørken.

Digteren M. Goldschmidt besøgte Milen paa sin Rejse i Vendsyssel i 1860'erne. Paa lang Afstand havde han allerede set »det hvide Land« flere Gange dukke op og atter forsvinde, inden han omsider stod oppe i denne Ødemark, hvor end ikke det mindste Straa finder Fodfæste. Det er, siger han, »det Største, jeg har seet paa denne Reise, og visselig noget af det Største, jeg nogensinde har seet: det hvide Land. ... Den [Milen] staar ene i sin Slags, uden at man kan sammenligne den med Noget. Den bringer formedelst Form og Farve til at tænke paa Montblancs Snekuppel, men man afviser Tanken som forstyrrende. Montblancs Hoved bæres af Kæmpebjerge, dette er en uhyre Sandbyge, der er slaaet ned over det flade Land.« En af vor Tids Digtere, Henrik Pontoppidan, skildrer i 1889 endnu mere levende sine Indtryk af denne mægtige Natur: »Man kan sætte sig ned i det varme Sand og betragte selve Milens rolige Dønning, disse bredt svulmende Flader, der breder sig omkring en som et Stykke forglemt Urtids Landskab uden Liv eller Lyd. Selv din egen Røst opsluges af disse Vidders uendelige Tavshed, dine Fodspor er allerede udslettede af Sandet, ja endog din egen Person gøres der Forsøg paa at tilintetgøre af disse evigt vandrende Sandelementer, der lydløst lægger sig omkring dig og hober sig op omkring dine Ben, som om de ikke taalte dig her og vilde begrave dig under deres Masser. Rejser der sig ogsaa den mindste Smule Blæst, vil man ogsaa snart af sig selv fortrække. De oprørte Sandhære hudfletter ens Ansigt som med tusinde mikroskopiske Landsespidser. Man omgives af en Hvirvelrøg, der tager Vejret fra en, og man faar en Fornemmelse, som om alle onde Aander var slupne løs paa en og med Hvin og Skrig forfulgte en ud af deres Enemærker.«

Raabjerg Mile har sin største Udstrækning fra Vest til Øst. Den vandrer langsomt mod Øst, og man har regnet ud, at om 200 Aar vil den være forsvundet ud i Kattegat. Udsigten her oppe fra er højst sælsom med dens enestaaende Panorama over en af Danmarks mærkeligste Egne, en vemodigt hjertegribende Ødemark.

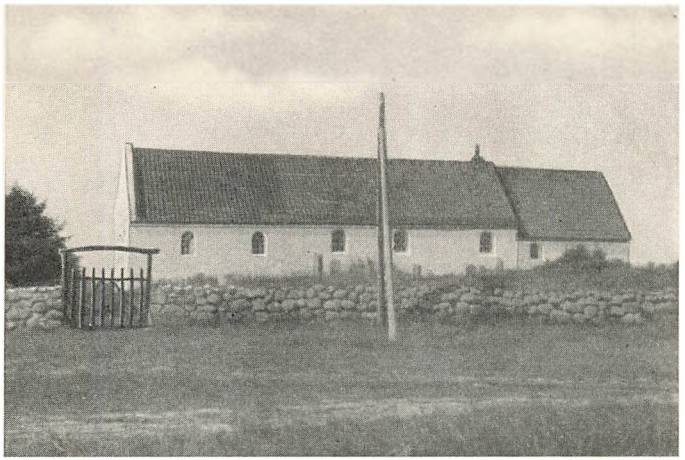
Gaar De fra Milen vestenom de to nedenfor liggende Klitsøer og holder en sydvestlig Kurs, kommer De til Raabjerg Kirke (3 km). Paa denne Strækning har i fordums Dage ligget to Byer, Skødelund og Mødal, der begge blev ødelagt af Sandflugten.

Raabjerg Mile *(Ejner Nielsen, Skagen)*

Den ensomt liggende *Raabjerg Kirke* var før et af de underligste Gudshuse i Kongeriget. Paa Afstand mindede den med sit lange taarnløse Skib om en forladt Lade. Kirken menes opført i det 13. Aarhundrede, men er senere meget forandret. Sidst blev den restaureret i 1931, hvortil en dansk Amerikanerinde, Martha Olesen, født i Raabjerg Sogn, skænkede 5000 Dollars. Det var en haardt tiltrængt Restaurering, men Kirken har derved mistet meget af sit forunderligt maleriske Præg. I Kirkens Indre, der har Bjælkeloft, findes en Alterkalk fra 1621 og Stager fra 1668. Over Korbuen hænger et lille Metalkrucifiks og en udskaaret Figur af en Bisp. Lidt fra Kirken ligger den fordums Raabjerg Præstegaard og Raabjerg Sø.

Fra Raabjerg Kirke kan man følge Vejen vestpaa ud til Havet ved Skiveren. Men opgiver De Turen til Kirken, kan De fra Milen gaa lige tilbage til Stranden. De styrer da efter *Kandestedernes Baake*, der ses lige i Vest, og træffer da snart et Hjulspor med Telefonstænger. Dem følger De (med Baaken paa højre Haand) og kommer da lige til *Raabjerg Stene*, en gold og nøgen Slette af Grus og Smaasten, ca. 20 Fod over Havet. Telefonstængerne gaar tværs over Arealet. Dette øde Sted fandt Goldschmidt ogsaa paa sin Rejse. »Her er«, siger han, »med Undtagelse af enkelte smaa Planter alt organisk Liv udslukt, og Ødheden træder frem imod én med næsten imponerende Magt. Dødens Gudinde kunde passende sidde der i Baggrunden paa en Stenthrone.«

Raabjerg Kirke før Restaureringen *(Fot. cand jur. Astrid Biering-Petersen)*

Neden for Raabjerg Stene er der en Sump. De gaar bedst langs Foden af Klitbræmmen, indtil De efter nogle Minutters Forløb atter kommer paa tør Strand. Nu ser De Kysten runde. Det er *Tannisbugten,* ved hvis fjerne Endepunkt Hirtshals Fyr ses rage op som en tynd Pind. Stranden, der hidtil har været noget løs og stenet, bliver herfra og til Tannis dejlig fast, ypperlig at cykle paa.

Hvor De faar Øje paa en Fyrreplantage, løber et Vandløb ud over Stranden. (Gaa helst, for at undgaa muligt Kviksand, over tæt ude i Havstokken). Et Par Minutters Gang inde i Landet ligger *Skiveren,* to hyggelige gamle Gaarde med Redningsstation. I begge Gaardene er der Sommerpensionat.

Vi er nu snart ud for den store *Tversted Plantage,* hvis Anlæg paabegyndtes allerede i 1852. Efter 2 Minutters Gang fra Stranden er man midt inde i den dybeste Skovensomhed. Denne pludselige Sceneforandring føles højst sælsomt, ja næsten som noget overnaturligt. Paa et Højdepunkt inde i Plantagen er der et Udsigtsstillads, der nok er værd at klatre op paa, hvis De har Held til at finde det. Den Udsigt, man her fra har til den ene Side ud over det mægtige mørkegrønne Skovhav og til den anden Side over det endnu mægtigere lyseblaa Vandhav, er saa betagende, at man har svært ved at komme ned ad Stigen igen (den mangler desuden et Par Trin).

Lidt før De kommer til Tannis, overskrider De den lille *Flobæk.*

Raabjerg Stene *(Fot. Axel Jensen)*

Her indenfor findes et idyllisk Klitparti, hvor Bækken snor sig mellem tætte Buskadser af Klittorn.

Omsider naar De den lille Fisker- og Badeby *Tannis*. Man gaar op til Byen ved Baaken. Gennem denne Hulvej kom i gamle Dage Kørevejen fra Hjørring og gik videre langs Stranden til Skagen. Stranden her ved Tannis har en meget anselig Bredde og er ligesom gennemvævet med Laguner fra Tversted og Uggerby Aaers nær sammenflydende og omskiftelige Deltaer. Dette mærkelige Sammenspil af Sand, Vand og Luft i Forbindelse med Uggerby Plantages mørke Bakkekam i Baggrunden og Hirtshals Fyr i den blaanende Horisont gør et saa fantastisk Indtryk, at det ikke er let at omplante i Ord. Men vov Dem ikke for langt ud i disse gækkende Regioner, thi her er lurende Farer. En Fisker, som jeg talte med, sad 3 Timer fast i Kviksandet, før det lykkedes ham at arbejde sig op igen.

I Tannis findes de to Badehoteller »Tannishus« og »Klitgaarden« samt nede ved Stranden en lille Restaurationspavillon. I Tannishus' Have er der i 1903 opstillet to Kanoner, som stammer fra et hollandsk Orlogsskib »Zierkzee«, der strandede her paa Kysten den 2. November 1782. Det havde en Besætning paa 445 Mand, af hvilke mange omkom. Skibet blev nogle Dage efter slaaet helt i Stykker af Brændingen, saa der næsten intet bjergedes.

Et Par Minutters Gang oppe i Land fra Tannis begynder *Tver-*

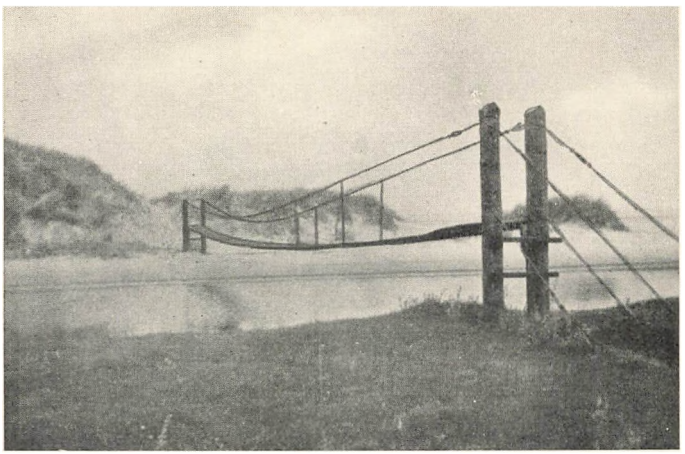

Stranden ved Tannis *(Fot. S. Werner, Danmarks Naturfredningsforening)*

sted, en ret vidtstrakt Landsby med Kirke, Præstegaard, Redningsstation og en typisk gammeldags Kro, oprettet i Christian VI.s Tid. Kirken er taarnløs og usædvanlig langstrakt. I dens Sydvæg findes en Sten med et udhugget Menneske- eller Dyrehoved, i Vaabenhuset staar nogle gamle Gravsten fra det 17. og 18. Aarhundrede, og inde i Kirken hænger to Lysekroner. Paa den ene af disse ønskes der »alle betribete Christen die ewige Frevd«.

Tversted og Egnen her omkring er Skuepladsen for Camillo Bruuns Fortælling »To Nætter ved Stranden« (i Samlingen »Hvad Marehalmen fortalte«).

Vest for Tannis faar vi de første Terrænvanskeligheder paa vor Tur. For at komme over *Tversted Aa* maa vi følge den lidt bort fra Stranden. Her ligger en Planke over Aaen. Egentlig tillidsvækkende ser den ikke ud, men er De en ung Spejder med Mod i Bryst, saa klarer De den nok. Ellers maa De helt op i Tversted By og gaa over der. Naar De saa lykkeligt er paa den anden Side, er det nærmest at følge en Klitrække, der ud mod Havet begrænses af et Morads. Undervejs maa De ganske vist over flere Pigtraadshegn. Det er ikke særlig vanskeligt, men disse Civilisationens yndige Frugter gør en gram i Hu. Heldigvis varer det ikke længe, før De kommer til *Uggerby Aa*. Over denne er der en Hængebro, som straks gør Dem i godt Humør igen, saa fornøjelig er den. Man kan næsten blive helt søsyg, naar

Hængebroen over Uggerby Aa

man gaar over den, thi den gynger, og Aaen er her baade bred og dyb. Uvilkaarlig tager man et godt Greb i Jerntovene ved Siderne for at have et fast Holdepunkt.

Her ved denne Aas Udløb blev der i første Halvdel af forrige Aarhundrede paavist Muligheden for Anlæg af en mindre Havn. Man vilde lægge den et lille Stykke inde i Aaen, men dette Projekt kom aldrig længere end paa Papiret.

Nu er vi igen paa den faste og brede Forstrand og har heldigt — om end med noget Besvær — omgaaet Aamundingerne med deres forræderiske Kviksand. Fra nu af gaar vi saa farefrit og sikkert som hjemme paa vort eget Stuegulv.

Cyklister maa fra Tversted køre ad Hjørringvejen og efter at være kommen forbi en Mølle dreje tilhøjre ad en Markvej ned til Aaen. Med lidt Mod og Mandshjerte kan De ogsaa faa Cyklen over Broen.

Stranden, vi nu befinder os paa, har paa lange Strækninger en ligefrem enorm Bredde. Oppe i Land har vi *Uggerby Plantage*, men kun paa enkelte Steder, hvor Klitbræmmen bliver ganske lav, ser vi Plantagens Rand. En Rotur op ad Uggerby Aa langs Plantagen mellem høje Skrænter prises som ganske pragtfuld. Men hvad nytter det, naar man ikke har nogen Baad?

Har De paataget Dem at gaa hele Turen fra Kandestederne til Hirtshals, vil De nok finde den sidste Del fra Tannis lang og drøj.

Hvis De ikke har forsynet Dem med Proviant, kan Sulten godt nage. De skotter maaske længselsfuldt ud til de mange Skibe, der paa den vestgaaende Rute fra Skagen passerer forbi her ude. Det er ikke langt fra, at De selv føler Dem ombord og i Fantasien nyder den gode Mad, som Kokken formaar at fremtrylle. Man synes formelig tværs over de havsalte Vande at kunne spore den varme Duft af frisklavet Kaffe fra Kabyssen. Og lakker det mod Aften og Mørket falder paa, kan man blive helt søvnig af Havets monotone Kvad og længes efter Hvile og lune Køjeklæder.

Hirtshals Fyr rykker langsomt nærmere, efterhaanden skimtes ogsaa Byens Huse. Hvor *Lillehedens Plantage* tager fat (3 km fra Hirtshals) har *Kjul Aa* sit Udløb i Havet. Den vader De med Lethed over. Her ved denne Strand dreves i Slutningen af det 18. Aarhundrede en betydelig Skudehandel med Norge af en Mand ved Navn Balser Nielsen i Kjul. Om ham handler en Novelle, »Pengeskrinet«, af J. J. F. Friis, der kalder Manden Bastian. Hans Gravsten findes paa Asdal Kirkegaard med den Oplysning, at »Gud og Hvermand hannem yndte for hans Gudsfrygt, Dyd og Flid«.

Lige før De kommer til Hirtshals By, overskrider De *Emmersbæk*, hvor der er et helt Djunglekrat af Rør og Klittorn samt lune Sandgryder i Læ af Plantagen. Ved Bækkens Udløb er der lidt Kviksand, men der er Bro oppe ved Klitten.

Hirtshals (tidligere ogsaa kaldet Lilleheden) ligger ved det første »skarpe Hjørne« paa Jyllands Vestkyst og er en ret anselig By, der navnlig i de senere Aar er vokset betydeligt (til c. 1300 Indb.), mest som Følge af den store, meget omdebatterede Stats-Fiskerihavn. Et Havneanlæg blev allerede foreslaaet i en Petition fra den jydske Stænderforsamling i 1841, men først 1919 blev Anlægget begyndt, støttende sig til den Stenmole, der blev bygget 1879—80. Ved Havnen ligger en stor moderne Fiske-Auktionshal, smykket med Dekorationer af Kunstmaler Lars Nielsen, forestillende Scener af Fiskernes Liv og Færden samt Billeder af de Mænd, hvem Havnens Tilblivelse fornemmelig skyldes. Byen selv gør et nybyggeragtigt Indtryk men der er noget frejdigt over den, som den ligger der og venter paa sin Dampskibsforbindelse med Norge og drømmer om vordende Købstadrettigheder. En moderne Byplan blev i sin Tid udarbejdet med Storbydrømme in mente. Disse Drømme kan De se kortlagt paa Væggen i den gamle morsomme gulkalkede Kro nede ved Havnen. Udenfor Kroen finder De en lille Granitobelisk til Minde om danske Sømænd, der forulykkede under Verdenskrigen 1914—18. Ved Siden

Hirtshals Havn

staar en ilanddrevet Mine, indrettet til Pengebøsse, med et Vers paa.

I Byen findes forøvrigt to Badehoteller, Afholdshotel, Missionshotel og Badepensionatet »Lilleheden«. Desuden er her en net lille Kirke, hele to Jernbanestationer og last not least en meget stilfuld Havneadministrationsbygning. En Ting har Hirtshals en Overdaadighed af, nemlig frisk Luft. Men den ligger jo ogsaa skudt ud paa en Præsenterbakke for de forbisejlendes spejdende Øje.

Hirtshals' Stolthed — næst Havnen — er det 35 m høje graabrune Fyr med en hvidmalet Skive paa; det ligger straks Vest for Byen tillige med Sirene og Signalstation. Bakken, hvorpaa Fyret ligger, hedder *Stenbjerg*. Her, hvor Taarnet nu ved Nattetid sender sit Lys 20 Sømil ud over Havet, huserede i fordums Tid »den slemme Peter«. Denne fordægtige Person var en Slags Strandrøver. Han var kommen langvejs fra og havde slaaet sig ned paa Toppen af Bakken, ved hvis Fod Havet ofte kastede et rigt Bytte iland til ham. Dette Bytte gemte han i en dyb Kælder under sit Hus. Men Fiskerne, som boede lidt længere oppe i Landet, saa i Røveren en farlig Konkurrent. De samlede sig da og slog ham ihjel. Men nu begyndte Petermand at spøge. Man vilde endog vide, at han blev Fører for en hel Bande forulykkede Skippere, saa at de stakkels Fiskere hverken fik Fred i deres Huse eller paa Havet. Saa hentede de Præsten i Horne, Hr. Mads; han steg

op paa Bakken og manede Gespenstet ned i Jorden under Kælderen. Dér laa han nu, indtil man ved at udgrave Grunden til Fyret atter befriede ham. Da Fyrassistenten, kort efter at Fyret var taget i Brug (1863), hængte sig oppe i Taarnet, var det naturligvis »den slemme Peter«, der var paa Spil. Endnu skal det kunne ske, at Nattevagten i Taarnet faar Følelsen af at modtage Aandebesøg af forulykkede ude fra det store, urolige Hav.

Vil De gøre en Dags Ophold i Hirtshals og har De arkæologisk Interesse, bør De absolut tage hen at se det imponerende Voldsted af det gamle *Asdal* Slot. Stedet ligger 5—6 km Sydøst for Hirtshals. Den nuværende moderne Gaard af samme Navn ligger, hvor det gamle Slots Ladegaard laa. Voldstedet har meget høje og bratte Sider, og udenom er der gamle Grave, der i Vinterhalvaaret endnu delvis er vandfyldte. Mod Vest paa Voldstedet er der Kampestensfundamenter af en Bygning. Borgen skal have været meget anselig med to høje Taarne.

Til Asdal knytter sig Mindet om »Karl Pølses Flæsk«. Herremanden paa Asdal og hans Standsfælle paa den østligere liggende Gaard Odden stredes engang om et Vildsvin, der var skudt paa Grænsen mellem begge Gaardes Marker. For at faa Ende paa Striden bestemte de, at hver skulde tage en Skinke af Svinet og hænge den op, og den, hvis Skinke først raadnede, havde tabt. Medens den paa Odden snart blev fordærvet, vedblev den paa Asdal at holde sig frisk. Den sidste opbevares endnu den Dag i Dag paa Asdal Gaard. Men naar nogen prøver at flytte Flæskestumpen, kommer Karl Pølses ildsprudende Riddertog farende.

HIRTSHALS—LØNSTRUP

(16 km).

Fra Hirtshals gaar der Jernbane til Hjørring. Der er altsaa herfra bekvem Anledning for dem, der har faaet nok af Havets barske Romantik, til at søge mod blidere Egne. Men vi andre »søstærke« fortsætter nu ufortrødent vor Pilgrimsfærd til Skallingens forjættede Land.

Kysten, der fra Tannis har gaaet i stik Vest, bøjer nu ved Hirtshals i sydvestlig Retning. Vi passerer først en Række Klinter, bestaaende af blaaligt Yoldialer. Paa Stranden og ude i Havstokken ligger svære Klippeblokke, og et undersøisk Stenrev strækker sig et godt Stykke ud i Havet. Det har af sin Overflod leveret Materiale til den

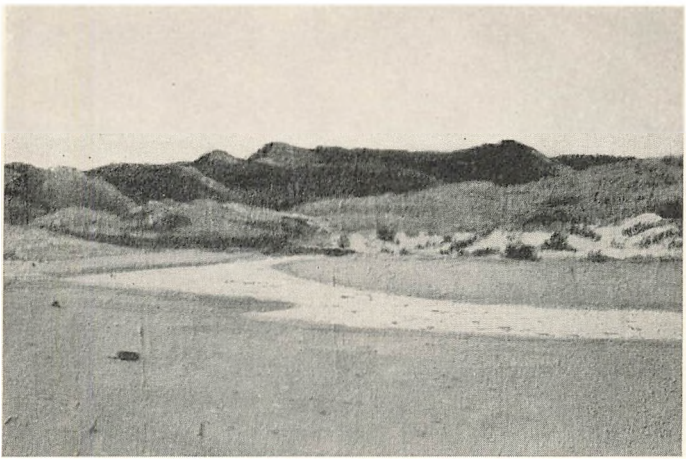
nye Havn. Nedenfor Fyret udgaar Telegrafkabler til England og Norge.

Nu faar vi en dejlig fast Sandstrand lige til Lønstrup. Omtrent 3 km fra Fyret træffer vi paa et Bækløb, der kommer ud gennem en Kløft, kaldet *Sandskaar*. Oppe paa en Bakke til venstre ligger en mægtig graa Sommerbolig, *Havsgaard*. Her er Indgangen til nogle uforligneligt pragtfulde Dalstrøg, der som dybe Furer skærer sig ned i Jordsmonnet og kaldes *Brombærdalene*. Hoveddalen med dens Sideforgreninger har Navn af, at her vokser Brombær i Mængde. Men her er rigtignok langt flere Klittorn, der i tætte Krat beklæder Kløfternes høje Skrænter og giver dette fortryllende Sted et ganske aparte Udseende. En Velhaverinde ejer baade Havsgaard og disse herlige Dale, som holdes afspærrede for Turister. »Reflexionerna göra sig själva,« som Svenskerne siger.

Stedet, vi her befinder os paa, er forresten den historisk bekendte *Krage Strand*. Her samledes 1086 den oprørske vendsysselske Befolkning og lagde Raad op imod Knud den Hellige, der da opholdt sig paa Børglum Kloster. Kongen mødte en Dag med sine Mænd i deres Forsamling, men fik saa kølig en Modtagelse, at han fandt det raadeligst at fortrække til sit Slot Aggersborg ved Limfjorden. Da Bisp Henrik af Børglum vilde dæmpe Oprørernes Vrede, stormede de frem imod ham, idet de i deres Galsindethed piskede Sandet paa Strandbredden op med deres Lanser. Episoden endte som bekendt med Kongens Flugt fra Jylland og Mordet paa ham i Odense.

Lidt Syd for Sandskaar, hvor De ser nogle Sommerhuse, gaar en Vej op gennem Klitten til det lille Badehotel *Strandlyst* ved Tornby Redningsstation.

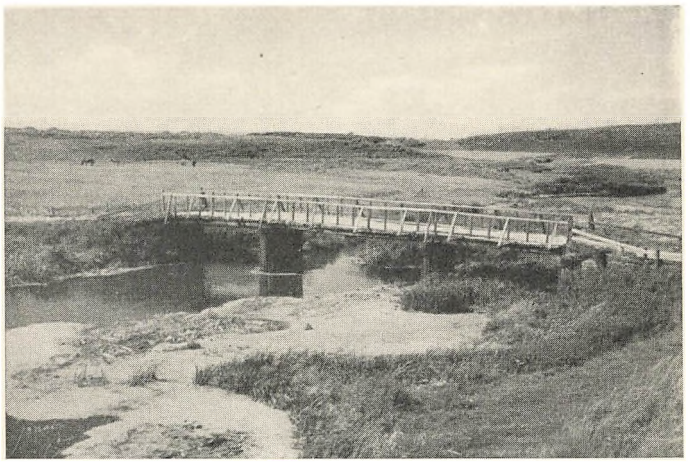
Vi fortsætter nu langs Stranden. Forude ses i nogenlunde sigtbart Vejr et Højdepunkt, der som et Forbjerg skyder sig ud i Havet med en Bygning ovenpaa. Det er Lønstrup Klint. Naar De saa atter kommer til Udløbet af en Bæk — *Yvsenbæk* hedder den —, aabner der sig inde i Land Udsigt til et vildt, tildels skovklædt Bjerglandskab. Det er *Tornby Klit*, som Haandbogen »Hvor skal jeg bo i Sommer?« med en unægtelig noget vovet Sammenligning kalder for »Tyrol Bjerge«. Her maa De en Tur op. De kan passende følge Hjulsporet fra Bækken gennem en henrivende Dal, der minder om Brombærdalene, og forbi Plantørboligen, derpaa (lige forbi Haven) dreje ad første Vej til højre og saa atter ad første Vej til samme Side. Denne følges saa tilbage til Stranden. Dette storstilede Klitlandskab burde have været skaanet for Beplantning, som efterhaanden vil stænge for Udsigten.

Tornby Klit set fra Udløbet af Yvsenbæk

Fortsætter vi ad Stranden, naar vi snart efter Udløbet af *Liver Aa.* Her staar vi foran vor Rejses anden Vanskelighed: der er nemlig ingen Bro over den ret betydelige Aa. Er det Sommertid og De alligevel trænger til et Bad, kan De let vade over, da Vandet kun gaar til midt paa Livet. Der er lavest ude i selve Strandkanten og fast Stenbund, saa Overgangen er ganske farefri. Men kommer De her i den kolde Aarstid, skal De jo være Viking for at kunne taale den Omgang, og da maa De en lang Vej indenom i Landet — forøvrigt en meget smuk Tur. Aaen er bekendt for sit højst idylliske Udløb gennem Klitterne, foreviget af Maleren N. P. Mols.

Skal De altsaa omgaa Aaen, følger De nu Randen af Klitterne, til De finder en Hulvej op over Bakkerne. Heroppe faar De en ejendommelig Udsigt: nedenfor snor Aaen sig forbi et lille Krat, og i Baggrunden ses et øde Klitlandskab, hvor et Par Smaasøer glittrer i Solen. Nu følger De Markvejen videre, til De kommer til et Pigtraadshegn med et Led, som De skal igennem. Her ser De lige i Syd en gammel malerisk Træbro, *Rødebro,* som De let naar ved at følge nogle Markskel. Ved et Husmandshus paa den anden Side af Broen gaar der en Vej tilhøjre tilbage til Stranden. Men er De let til Bens, kan De ved at kravle over et Pigtraadshegn (det er der vist nærmest for Kreaturernes Skyld) skyde Genvej stik i Vest ud mod Havet. De kommer da over *Skallerup Klit,* en mærkelig tuet og smaatoppet Højslette, der

Røde Bro over Liver Aa *(Fot. Jonals Co., København)*

vestpaa pludselig falder af mod en lignende, lavere Slette. Her er fast og let at gaa. Men hold godt Syd om Klitsøerne, ellers maa De af med Strømper og Sko.

Saa har vi atter den brede og faste Sandstrand lige til *Lønstrup Klint*, det første rigtigt høje og stejle Punkt paa vor Kystvandring. Man ser her i den imponerende Ler- og Sandvæg de forskellige geologiske Aflejringslag, ofte besynderligt foldede og forskudte. Naar De har passeret Klinten, er De ved Lønstrup Baadeplads. Herfra fører en Vej op i Byen. Men ulige interessantere er det at gaa forbi Baadene og gennem den med Rette berømte slangebugtede Kløft langs Bækken ind i Byen. Det er en af de mærkeligste Spadsereveje i hele Landet.

Der er vel næppe nogen Vesterhavsby saa malerisk som *Lønstrup*, beliggende som den er paa begge Sider af den dybe Kløft med Husene ligesom i Etager over hverandre.

Indledningen til de nye Tider for Lønstrup (der hidtil havde ligget godt »i Løn«*) kom ved den store Naturkatastrofe den 11. August 1877. Et Tordenvejr havde raset et Par Timer, ledsaget af et mægtigt Skybrud. Fiskerne var paa Havet. Da de nærmede sig Land, saa de et besynderligt Syn: allehaande Bygningsrester, Bohave, Træer og Buske kom sejlende dem i Møde. Fra én Fiskerbaad hørte man Raabet: »Dér

*) Byen skal iøvrigt have sin Oprindelse fra en Herregaard »Løthenstorp«, der med sin Vandmølle laa nær ude ved Havet.

Kløften ved Lønstrup *(Ingeborg Jensen, Lønstrup)*

kommer vort Køkkenbord!« Fra en anden lød det: »Dér sejler vor Vogn!« Det voldsomme Regnskyl havde skyllet Sandgrunden under Husene bort — en passende Illustration til Matth. 7. 26—27 — hvorved Dalbunden sænkedes betydeligt og flere Huse med Træer, Plankeværker og andet førtes med rivende Fart ud i Havet. Som ved et Under kom ingen Mennesker til Skade.

Oppe fra Hjørring og Omegn valfartede Folk i skarevis for at se det interessante Naturfænomen. Fra da af kan man sige, at Lønstrup blev »opdaget«, og det beskedne Fiskerleje voksede lidt efter lidt op til det landskendte og forgudede Badested, det nu er.

Lønstrup har en uhyre Længde fra Havet og ind i Landet, hvis man vil regne Byen helt op til Jernbanestationen. Paa en Bakke ligger Byens nye taarnløse Kirke, der er ret anselig. Af Hoteller findes her: Linnemanns Hotel, Wrensteds Afholds- og Badehotel, Det nye Afholdshotel, Axel Walbums Badehotel samt Pensionaterne Lønstruphus og Købmandsgaarden.

I Lønstrup lever endnu Mindet om Skudehandleren Poul Andersen Bisgaard, der under Krigen i Begyndelsen af forrige Aarhundrede som Fører af Kaperen »Den lille Røver« spillede Svenskerne mangt et Puds. Naar Fjendens Handelsskibe kom i Nærheden, medens han laa ude og fiskede, nærmede han sig dem under samme Paaskud, som Tordenskjold i sin Tid brugte, at han vilde sælge dem Fisk. Naar saa

Lønstrup efter Katastrofen 11. August 1877

Besætningen ikke var større, end at de forvovne Lønstruppere mente at kunne ordne dem, kaprede de Skibet og førte det ind til Kristianssand.

Inden De forlader Lønstrup bør De besøge den lille kullede, nu nedlagte *Maarup Kirke*, der ligger ensomt 1 km Syd for Byen paa den bare Mark. Foruroligende nær ved Havet ligger den og ruger over Minderne, omgivet af sin vindblæste Kirkegaard med en Klokkestabel paa.

Kirken skal være bygget 1374. Alterbilledet siges at stamme fra et spansk Skib, der strandede her paa Kysten. I Kirken er af den brittiske Regering opsat en Marmortavle til Minde om engelske Officerer og Mandskab, der druknede under Kysten udfor Lønstrup ved Strandingen af Fregatten »The Crescent« en Decembernat i 1808. Kun 5 Marineofficerer og 55 Matroser frelstes af den, som man formener, 300 Mand store Besætning. For ca. 70 Aar siden sendtes der Dykkere ned til Vraget, ved hvilken Lejlighed en Snes Kanoner blev taget op.

I Nærheden af Kirken staar en Sten til Minde om Christian IX.s Besøg i 1871.

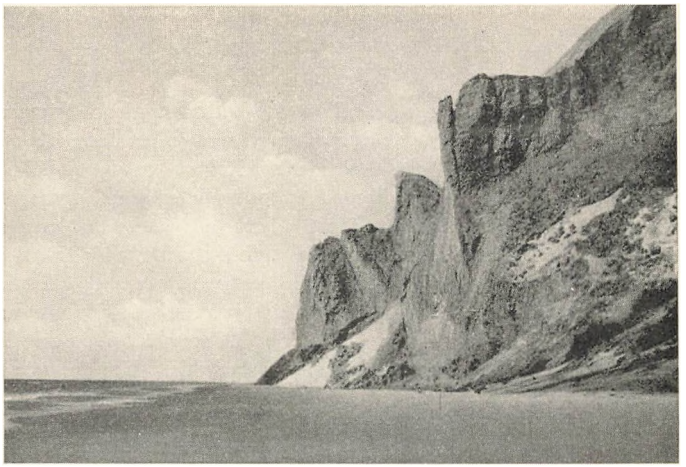
LØNSTRUP—BLOKHUS

(28½ km).

De høje Klinter følger os fra Lønstrup sydefter. Mere og mere vilde bliver Formationerne, indtil de kulminerer i det mægtige og fantastiske Forbjerg *Rubjerg Knude* eller »Robert Knud«, som Sømændene kalder den. Med lodrette Fremspring og spidse eller taarnagtige Partier har denne imponerende Jættebrink ganske det haarde Fjelds Karakter, saa at man næsten kan føle sig hensat til Færøerne. Materialet er dog ikke Sten, men Moræneler, hvis graalige Farve (Blaaler), især forneden, hvor Leret er fugtigt, skuffende camouflerer sig som Klippe. Nu og da styrter Partier af Lermassen ned og skaber nye Formationer. Havets Nedbrydning ved Rubjerg Knude er saa stærk, at Kystlinien paa et enkelt Punkt siges hvert Aar at vige 8 Fod ind i Landet. Stedet er sørgeligt bekendt ved de mange Strandinger, særligt under den dansk-engelske Krig 1807—14, da 2 engelske Linjeskibe gik tilbunds, hvorved et talrigt Mandskab omkom. De omliggende Bøndergaardes Lader fyldtes med Lig i engelsk Marineuniform. Klokken fra et af de sunkne Orlogsskibe hænger nu i Skallerup Kirke, og som vi har hørt er der i Maarup Kirke ophængt et Epitafium til Minde om den triste Katastrofe.

Lige ud for Knuden er der et lavere Fremspring af Blaaler, som skyder sig helt ud i Havkanten. Her er det eneste vanskelige Punkt paa Strækningen til Blokhus. Ved rolig Sø og navnlig med Østenvind kan De med Forsigtighed passere Fremspringet, dog helst barfodet. Det er iøvrigt kun faa Skridt, det drejer sig om. Men med Paalandsvind og stærk Brænding kan her være livsfarligt at færdes, da det ikke er muligt at redde sig op paa Land. I tørt Vejr lader det sig ogsaa gøre at klatre over den nedstyrtede Lermasse. Er De lykkeligt sluppen forbi dette danske Thermopylæ, naar De snart det eneste Sted, hvor Bjerget er til at bestige. Dér hvor der staar et Skilt med Paaskrift »Til Fyret« er et Tov fastspændt mellem nedrammede Pæle. Ved at hale i dette Tov kan De arbejde Dem op til *Rubjerg Fyr*. Men tag helst ikke nogen Bagage med, thi det er en varm Omgang, hvor De ordentlig faar Deres Armmuskler øvede. De kan saa glæde Dem til Nedturen, den gaar saa meget des lettere.

Oppe fra Toppen, hvor Flyvesandet ligger i store nøgne Driver paa begge Sider af Fyret, præsenteres De for et umaadeligt Panorama. De ser herfra ud over Størstedelen af det flade Vest-Vendsyssel, oversaaet med Gaarde og Huse. Mod Nordøst øjner De Hjørring

Rubjerg Knude *(Ingeborg Jensen, Lønstrup)*

By, ude i Horisonten blaaner Udløberne af Jydske Aas og fra Nord til Syd har De som Mærkepunkter for Øjet de tre bekendte højtliggende Kirker Vennebjerg (velkendt Sømærke), Børglumkloster og længst i Syd Tise. Staar vi paa Knudens højeste Top nærved Fyret, befinder vi os 72 m over Havet. Fyret, der blev bygget Aar 1900, er et firkantet hvidt Taarn, hvis Lysglimt ses 8 Mil ud over Havet. Et Stykke Syd for Rubjerg Knude ligger Rubjerg gamle Kirkegaard. Her findes en Grav over de to ovenfor omtalte engelske Krigsskibes Mandskab. Desuden er der et Mindesmærke for de omkomne ved den svenske Damper »Bellgrove«s Stranding 2. Novbr. 1921. Et middelalderligt Stenkors betegner Stedet, hvor den gamle Kirke stod. Den nye er bygget længere inde i Landet.

Paa vor fortsatte Vandring langs Stranden kigger vi ind i hele smaa tragtformede Bjergdale, der aabner sig med smalle Kløfter ud mod Havet. En af dem kaldes *Det grønne Fald*, fordi Øjet her overraskes ved at se Tragtens Sider græsklædte. Her gaar det let at komme ind. Men hold Dem i ærbødig Afstand fra Kilden, der risler gennem den lerede Bund, ellers er De færdig med at se køn ud.

Herefter kommer saa det største og mærkeligste Indelukke i Klinten, desværre saa at sige utilgængeligt. Men lykkes det at slippe ind, vil man her føle sig som paa Bunden af et Krater.

Hele den lange Rubjerg Klint følger os endnu et godt Stykke, men

bliver lavere og lavere. Naar vi har ladet den bag os, ser vi oppe paa den lave Kystskrænt et lille straatækt Hus og en gammel Mølle med stækkede Vinger. Saa er vi ud for *Nørre-Lyngby*. Hvor Baadene ligger, gaar en Vej op fra Stranden, og straks efter et vi i det lille beskedne Fiskerleje, hvor det flade dyrkede Land naar lige ud til Kysten. Havet har her slugt meget Land, i Mands Minde endog en hel Gaard her i Sognet med Jorder og alt. Her stod indtil 1913 en gammel kullet Kirke, men Havets Nærhed truede den med Undergang, saa den maatte nedrives. Endnu ligger den gamle Kirkegaard her, dens Dige gaar helt ud til Kanten af Kystskrænten. Enkelte Gravstene og nogle rustne Jernkors er det eneste, der minder om, at her engang var de dødes »Have«. Ellers bølger det vilde Græs over navnløse henfarne. Det er i Sandhed en »vejrhaard Plet« i langt højere Grad end den forholdsvis lune Fjære Kirkegaard i Norge, hvor den af Henrik Ibsen besungne Terje Vigen fandt sit sidste Hvilested. Og som der blev sagt om ham, kan det med fuld Føje siges om mangen en ukendt Havets Helt, der stedtes til Hvile her paa denne forladte Kirkegaard:

> Han lagdes for Solbrand og Vindes Vift,
> og derfor blev Græsset saa stridt og stivt,
> men med vilde Blomster iblandt.

Fra Kirkegaarden ses i Øst Rubjerg Kirke og i Syd den nye Lyngby Kirke (med et spidst Spir paa Taget). Udenfor Diget ligger den før omtalte gamle Mølle, hvis Indre er omdannet til Sommerestauration. Idéen er fortræffelig, med smaa Midler er her skabt den morsomste lille Krostue. Den hører til det nærliggende Thranes Badepensionat. I Nærheden af Møllen fører en høj Trætrappe ned til Stranden.

Løkkens smukke hvide Vandtaarn med nogle Huse samt den lange Landingsmole rykker nærmere og nærmere. Vi overskrider *Klostergrøften*, ogsaa kaldet *Furreby Bæk*. Længere oppe paa Stranden er der lidt Kviksand, gaa derfor over ude i Strandkanten eller et Stykke oppe i Klitten, hvor der er Bro.

De har allerede faaet en Anelse om, at De nærmer Dem en Vestkystens Storby, og denne Anelse viser sig at slaa til. *Løkken* er i Virkeligheden den største By ved Jyllands aabne Vestkyst. Dens Anlæg skriver sig fra 1678, da de to første Huse blev bygget her. Normalt har Byen nu ca. 1500 Indbyggere, men i Badesæsonen forøges den med henimod 3000. Paa Sommersøndage strømmer en

Mængde Mennesker til milevidt fra, og Stranden kan da paa lange Strækninger være helt sort af Automobiler.

Naar man kommer op i Byen, tror man sig hensat til en mindre Købstad. I »gamle Dage« — det vil sige indtil for en Snes Aar siden — vadede man i Sand mellem Husene. Nu er her gode og faste Gader (deriblandt en med det fornøjelige Navn »Den skæve Linje«), ja Hovedgaden er endog brolagt. Og saa er her hele to Kirker, en almindelig folkekirkelig, der uden Skade kunde have været kønnere, og en Metodistkirke, om hvilken det samme i endnu højere Grad kan siges. Efter dette vil det ikke undre Dem, at Byen ogsaa har Jernbanestation, Apotek, Realskole og Bank. Af Hoteller findes »Badehotellet Løkken« (oprindelig en gammel Købmandsgaard), »Hotel Klitbakken«, »Allesch' Hotel«, »Strandhotellet« og desuden Pensionaterne »Udsigten«, »Villa Havblink«, Kallehavegaard og flere.

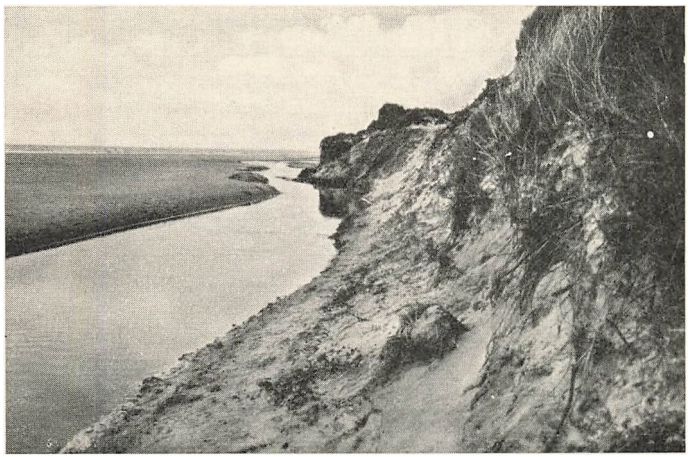
Men det mest storstilede er dog den mægtige Strandpavillon (tilhørende »Strandhotellet«). Den ligger ude paa den yderste Klit, og gennem Vinduerne ser man lige ud i Havet. Der er vel næppe noget andet Restaurationslokale i hele Landet, hvor man i den Grad kan føle sig hensat til Salonen i en stor Oceandamper.

Nedenfor Strandpavillonen ved Vejen fra Stranden op i Byen findes et smukt Mindesmærke af Granit over tre Mænd, der omkom med Redningsbaaden den 9. Juni 1929 under Forsøget paa at redde nogle Fiskere i Havsnød. Paa Stenen er indhugget dette smukke Vers af Thomas Olesen Løkken:

Det lyser af Daad langs Danmarks Strand.
Thi rejste vi Sten i Klittens Sand:
Sømænd til Hæder og dem der fo'r
i Brænding og Braad for en nødstedt Bror.

Engang var Løkken Ladested for Hjørring og Vendsyssels betydeligste Handelsplads med Søfart paa Hamborg, England og navnlig Norge. Allerede i 1769 havde den ganske taget Luven fra sin Moderby Hjørring hvad Handel angik. Men det var særligt Krigen 1807—14, der bragte Fart i Løkken, fordi Regeringen herfra søgte at holde Forbindelsen vedlige med det betrængte Broderland Norge.

Endnu findes her to af de gamle statelige Pakhuse fra den store Tid, da en Syvendedel af hele Jyllands Kødudførsel og en meget betydelig Kornhandel udgik herfra. Transporten foregik med nogle Smaaskibe, kaldet Sandskuder, fordi de var fladbundede og kunde trækkes op paa Sandet. Men Jernbanen og forbedrede Landeveje har

Nybæk *(J. Th. Grønborg, Løkken)*

ganske gjort det af med Løkkens komercielle Storhed. Det sidste Handelsskib, der i lang Tid holdt Forbindelsen med Norge vedlige, var »Den gode Hensigt«. Det blev omsider ophugget paa Løkkens Strand i 1904.

Fra *Jomfrubakken* Syd for Baaken har man et fortræffeligt Overblik over den betydelige By, der i Modsætning til Lønstrup ligger ganske fladt. Lidt Nordøst for Byen ses den gamle ensomme *Furreby Kirke*. Dens lille Sogn har maatte lide meget under den blaa Nabos graadige Appetit. Den 100-aarige Jens Kodal, der døde i 1891, havde set Havet lidt efter lidt æde en hel km af Furreby Sogns vestlige Areal.

Fortsætter vi fra Løkken kommer vi snart efter til Udløbet af *Nybæk*. Lidt inde i Klitten, hvor der ligger nogle Sommerhytter paa en idyllisk Plet, er der en Spange over. Her er ved Sommertid en sjælden rig Flora, bl. a. en Overdaadighed af Klitroser.

Lidt før Kettrup Baake ses atter nogle Huse og Sommerhytter. Stedet hedder *Grønhøj*. Her har forhen staaet et Pakhus for Skudehandelen, og her viser et Skilt Vej (godt et Kvarters Gang) op til *Kettrupgaard*, forhen en Proprietærgaard, nu Badehotel, med Hovedbygning fra 1857, men senere udvidet. Gaardens smukke Have er noget meget usædvanligt paa disse Egne.

Det dyrkede Land gaar her lige ud til Havet. I fordums Tider

skal her have ligget et helt Sogn, Kettrup Sogn, som Havet og dets Forbundsfælle Sandet i Forening fik gjort Kaal paa. Men »der dritte im Bunde« skal efter Sagnet have været Præsten i Ingstrup, Hr. Jørgen Veile, om hvem et gammelt Rim siger:

Hr. Jørgen lagde Kettrup Kirke øde,
fordi han vilde Kapellan ej føde.

Dette skal være sket 1751.

Kettrup Baake markerer Midtpunktet mellem Løkken og Blokhus. Her ligger *Grønhøj Bjerge* med det fremtrædende høje Klitparti *Ørnsbjerg* og med nogle dejlige lune Klitdale og pragtfulde grønne Skrænter. De smaa Huse, som De nu ser forude, er *Pirupshvarre*. Oprindeligt var her kun en gammel Bondegaard, yderst malerisk beliggende paa en lille grøn Plet under en dels græs- dels lyngklædt Brink, kaldet *Lien*. Gaarden finder De endnu sammen med et andet gammelt beboet Sted, men De ser tillige, at her er ved at opstaa en hel lille Badeby, der naturligvis kun er beboet i Sommermaanederne. Oppe paa Lien stod i Begyndelsen af forrige Aarhundrede en Vagthytte og en Allarmstang, hvorfra der holdtes Udkig efter fjendtlige Skibe.

Om dette idylliske Sted skriver M. Goldschmidt i sin fængslende og indtagende Kærlighedshistorie »Ekkoet«, der foregaar her paa Egnen:

»Paa Sommer- eller stille Efteraarsdage kan det Hele, den lave, tavse Gaard, den sagte rislende Bæk, den grønne Mark, de vidt omkring bølgende Klithøje smile saa blidt, saa vemodigt tillokkende. Det vækker hos den Fremmede Tanker om det fjerne, større Livs Indhold og Glæde og om Alt, hvad Glæden trues af. Det synes at sige, at hvis man hist skulde friste de store Tab, miste det Kjæreste og tabe sine Formaal af Sigte, og hvis man da havde for lidt eller for meget Mod til at gøre Ende paa sit Liv, saa kunde man ty hertil for i Stilhed at modtage Døden — eller maaske finde Livet!«

Snart efter at vi har forladt denne mindeværdige Idyl, naar vi til *Blokhus*, en lille, men saare hyggelig By, endnu væsentlig gammeldags præget. Her ligger saaledes »Tinggaarden« fra 1770'erne, der ligner Stuehuset til en gammel hvidkalket og straatækt Præstegaard. Over Døren er der udskaarne Ornamenter fra strandede Skibe. Her holdtes Hvetbo Herreds Ting, indtil det i 1891 flyttedes til Pandrup. Ligeoverfor ligger en anden smuk Bygning »Kancelligaarden«, saaledes kaldet, fordi her engang boede en Herredsfoged, der var Kancelliraad. Ogsaa »Klitgaards Badehotel« er overmaade hygge-

Klitgaards Badehotel i Blokhus

ligt med Stuehus fra 1844. Særlig malerisk er Gaardspladsen med sine gamle Bindingsværksbygninger, der forhaabentlig faar Lov at staa, saa længe de kan støtte paa Stolperne. Annekset til Hotellet er desværre fra en Tid, da man havde andre Begreber om Skønhed. Derimod er »Hotel Nordsøen« en stilfuld Bygning, oprindelig en gammel Købmandsgaard. St. St. Blicher kom engang hertil og skrev da i Fremmedbogen ved sin Afrejse: »Hvis jeg nogensinde skal strande, da gid det maa blive her i »Nordsøen«.«

»Blokhuset« blev formentlig anlagt ca. 1600 som Oplagssted for en begyndende Skudehandel paa Norge. Stedet voksede snart op til en By, der i det 18. Aarhundrede kunde maale sig med Løkken. I Pontoppidans »Danske Atlas« skrives 1769: »Blokhusene bestaae af 5 a 6 Selv-Eieres Bøndergaarde, der bruge Avling, Fiskeri og Handel med 4 Sandskuder paa Norge.« Skudehandelen ophørte omkring 1880, men da var Byen allerede opdaget som Badested. Digteren M. Goldschmidt boede i Sommeren 1865 i Blokhus hos Købmand Borregaard. Der havde kort Tid i Forvejen i »Illustreret Tidende« staaet en Artikkel om »Den Fattiges eneste Lam«, hvorved den anonyme Forfatter hentydede til Fanø Vesterhavsbad. Det var det eneste Badested, der var levnet Danmark efter Tabet af Hertugdømmerne. Goldschmidt mente derfor, at Blokhus havde gode Betingelser for at komme i Betragtning som Badested, især paa Grund af dets usædvan-

ligt brede og faste Strand, der her fra Klitten til Havstokken maaler ca. 180 Alen. Han opfordrede da Borregaard til at anskaffe et Par Badevogne. Det var noget nyt og moderne dengang. Forsøget blev gjort, men det var dog først i 1870'erne, at Badelivet rigtigt tog Opsving. Goldschmidt var helt forelsket i Blokhus og priser den gode Gæstgivergaard og Stedets øvrige fortræffelige Egenskaber. »Jeg er kun bange for,« siger han, »at naar alt dette bliver bekjendt, gaaer Idyllen af Blokhus — endskjøndt et lille Stykke Klit kan man vel faa Lov at beholde i Ro.«

Den 16. December 1845 strandede udfor Blokhus den hollandske Kuf »Henrikka Kathrine«. Besætningen bjergedes efter store Anstrengelser, men 7 Blokhusfiskere omkom. Og den 21. Decbr. 1856 forulykkede 5 Mand af Baadsmandskabet fra Blokhus Redningsstation under en Øvelse.

BLOKHUS—SVINKLØV

(19½ km).

Allerede inden vi kom til Blokhus, har vi set Kysten runde. Det er den berygtede store Havbugt med det kvalfyldte Navn *Jammerbugten*, det Farvand, hvorom de søfarende i gamle Dage med Rette kunde sige, naar Stormen førte dem hid: »Lader Haabet fare, I som kastes her ind.«

Vi maa nu belave os paa en lang, ensformig og træls Vandring langs en ganske ubeboet Kyst. Paa Stranden, der paa gamle Kort staar afsat som Landevej mellem Slettestrand og Blokhus, møder vi ikke et Menneske, og ude paa Havet ses hverken Skibe eller Baade. De bør for paakommende Tilfælde have lidt Proviant med, thi her er hverken Kro eller Herberg før milevidt inde i Landet bag vildsomme Hedesletter. Her har Sandflugten i sin Tid hærget voldsk. I Hune Sogn, der udgør den nordlige Del af Jammerbugtens Indland, fortæller Sagnet, at der har ligget 7 Adelsgaarde og mange Bøndergaarde, der nu er begravet under Flyvesandet. Indtil Midten af forrige Aarhundrede kunde man køre paa den faste Sandstrand fra Blokhus til Slettestrand, men siden den Tid er Stranden bleven opfyldt af Smaasten, som Strømmen har ført nordpaa.

Hvor Klitbræmmen bliver stejl og Stranden smal, ligger indenfor Kysten et Klitareal, som hedder *Egvandsbakkerne*. Hvis Nysgerrigheden frister Dem til at bestige en af Toppene, vil De herfra se mile-

langt ud over et vildt, barbarisk Øde: Klitter og Hede og atter Klitter, isprængt med nogle Moser og sure Kær. Det er en af Danmarks mest mennesketomme Strækninger, der paa det bredeste Sted naar 11 km ind i Landet. Langt ude i Sydvest hæver sig over Sletten det høje Bakkeland i Tranum og Lerup Sogne.

Efter syv lange og syv brede fanger Deres Øje omsider et Vidnesbyrd om menneskelig Bebyggelse: en Vindmotor, der rager op over Klitterne. Gaar De efter den, kommer De snart til *Tranum Strandgaard*, en gammel Strandfogedgaard. Hvis De er træt af at gaa den trælse Gang i Havstokken, kan De herfra lige Vest for Gaarden følge et Hjulspor langs Redningsvæsenets Telefonpæle. Lidt efter overskrider De Grænsen mellem Hjørring og Thisted Amter og befinder Dem nu i Hanherrederne, det Landskab, der forbinder Vendsyssel med Thy. Efter en god halv Times Gang naar De Slettestrand. Men bliver De ved langs Stranden, finder De sidstnævnte Sted, naar De kommer til nogle Baadeskur, hvor De i Baggrunden ser en høj Bakkekam med en stor gul Sommerbolig paa Toppen.

Slettestrand er et lille beskedent Fiskerleje, yderst malerisk beliggende ved Randen af Svinkløv Plantage og med et stortpræget Højland i Ryggen. Her er Redningsstation og to Badepensionater, »Slettestrand« og »Klitrosen«. Mod Syd fører Vejen op gennem et Pas ud til den store Verden, det vil nærmest sige Fjerritslev, »Hanherrednes Hovedstad«, en glubsk kedsommelig Stationsby. Men Vejen derhen er overdaadig rig paa pragtfulde Udsigter, og Byen er et godt Udgangspunkt for mange herlige Ture.

Ikke langt fra Slettestrand ligger, ligeledes ved Randen af Svinkløv Plantage, den gamle ensomme *Hjortdal Kirke* med et Taarn, der kun rager ubetydeligt op over Skibets Tag. Paa Prædikestolen inde i Kirken læses: »Thene predicke stol lod welbørdig mand Pali Gris til Slete gøre, for menisken skal Guds ord af then høre. Ar 1592«. Samme velbyrdige Palle Griis ejede som sagt *Slettegaard*, som De kan se fra Kirkegaarden lidt Nord for Kirken nede ved Sletteaa. Nu ligner den en anselig Bondegaard, men den er ellers en fordums adelig Herregaard, der i lange Tider tilhørte Slægten Griis. Nu vilde man jo næppe være saa glad ved Navnet, men det var altsaa fint dengang. Imidlertid har de senere Griis'er sikkert været jævne jydsktalende Storbønder, og ovennævnte Palle Griis's Sønnesøns Datter Else Pallesdatter Griis giftede sig med Bonden Niels Jensen Mandstrup. Ægteparret bekostede 1702 den Altertavle, der nu hænger i Hjortdal Kirke. Men selve det gamle Altermaleri er forsvundet, og

det nuværende — som er mere velment end velskabt — er malet af Fru Lucie Ingemann, Digterens Hustru.

Men ellers er det jo de to Magneter Fosdalen og Langdalen, der drager stærkest, naar man er kastet i Land her ved Slettestrand.

Er De gaaende, skraar De herfra tværs over Lyngsletten og styrer Deres Fjed mod en Gaard, som De ser oppe over Skrænterne, der er Landets gamle Kystlinie, medens Sletten, De gaar paa, er hævet Havbund. Gaarden deroppe hedder *Bakken*, og nedenfor den paa det flade Land ligger Gaarden *Underlien* (»under Lien«). Den kommer De forbi. Straks, hvor Vejen begynder at gaa op ad Bakken, ser De Indgangen til *Fosdalen*. Der fører en Sti gennem hele dens Længde (1 km) langs en lille, halvt overgroet Bæk, der dog efter Regnskyl kan danse vildt nok af Sted. De vil straks forbavses over den Frodighed, der her vælder frem, saa nær ved det buldrende Hav. Her vokser paa Dalens høje Lyngskrænter Enebær-, Klittorn- og Hindbærbuske, Klitroser, Kaprifolier, Anemoner, Kodriver, Liljekonvaller, Bregner og mange andre Planter, som ellers tilhører de mildere Egne. Her nede i Dalens dybe Skød er der nemlig Læ for alle Storme — selv for Livets synes man. Hjertet bliver mildt og blødt, taknemmeligt over, at der findes en saa fredlyst Plet i vort Land, hvor Livets bitre Ve for en Stund synes lægt. Luften ligesom vibrerer af den harmoniske Livsglæde, som Dalens venlige Alfer deler med Insekterne. Sommerfuglene valser fra Blomst til Blomst, og den smukke grønne Sandspringer (cicindela campestris) gør i Solskinnet lange Flyvespring hen ad Stien. Hist og her skyder smaa løndomsfulde Sidedale sig op mellem Egekrat og andet Buskads. I en af dem vil De træffe en usædvanlig stor Sten.

Naar De er naaet omtrent op til Enden af Dalen, ser De til venstre en lille rund Dam. Det er *Vor Frue Kilde*, der før i Tiden besøgtes paa Grund af sit lægende Vand. Her holdtes engang det saakaldte Lerup Marked, der menes at have sin Oprindelse fra en Paaskeaflad i den katolske Tid. Dette Marked blev senere paa Grund af de Udskejelser, der her foregik med Drik, Slagsmaal og Drab, henlagt andetsteds, hvor man formodentlig lettere kunde holde Opsigt med de urolige Gemytter.

Er De cyklende, maa De fra Slettestrand køre sydpaa, dreje tilvenstre ved en Købmandsforretning, forbi *Vester-Svenstrup* og saa gennem *Fosdal Plantage* til den smukke gamle *Lerup Kirke*. Hvor der lidt Vest for Kirken staar nogle Tjørnebuske, finder De Nedgangen til Fosdalen.

Fosdalen *(Fot. Axel Jensen)*

Lidt Syd for Kirken ser De en Lyngbakke med en trigonometrisk Station paa Toppen. Det er *Lerup Bavnehøj* (82 m). Har De Lyst til fra Dalens Dyb at komme i Højheden, skal De gaa herop. Der er nemlig herfra en fænomenal Udsigt over et eventyrligt dejligt Landskab: til den ene Side har De Skagerak, til den anden Limfjorden. Det Bakkeland, hvorpaa De staar, veksler med Hede, Kæmpehøje og Plantager, og mod Øst ser De Mil efter Mil ud over et Landskab saa fladt som et Stuegulv. Det er alt i alt et Stykke Jylland saa jydsk, som De vel kan forlange.

Vil De ogsaa se Langdalen, skal jeg vise Dem Vej. Fra Kirken gaar en sandet Hulvej lige i Øst. Den følger De, til De kommer til *Tranum Plantage*. Her drejer De tilvenstre ind i Plantagen. Noget efter skærer De en Vej med Telefonstænger. Her maa De passe nøje paa for ikke at fare vild (jeg taler af dyrekøbt Erfaring). Umiddelbart efter deler vor Vej sig. De følger da den tilvenstre, som er den smalleste og nærmest ligner en Sti. Naar man ikke ved bedre, vil man nemlig uvilkaarlig tilhøjre. Vejen gaar nu ret ud af Plantagen, og saa lister den sig ned i *Langdalen*. Denne er egentlig slet ikke en Dal, det er en Kløft med bratte, lyngklædte Sider. Vejen er saa smal, at der lige netop er Plads til et Køretøj, der endda ofte maa skure langs Kløftens Sider. Dybere og dybere sænker den sig under Jordens Overflade; det er som om Landet vil lukke sig over Hovedet paa en,

Langdalen *(Stenders Forlag, København)*

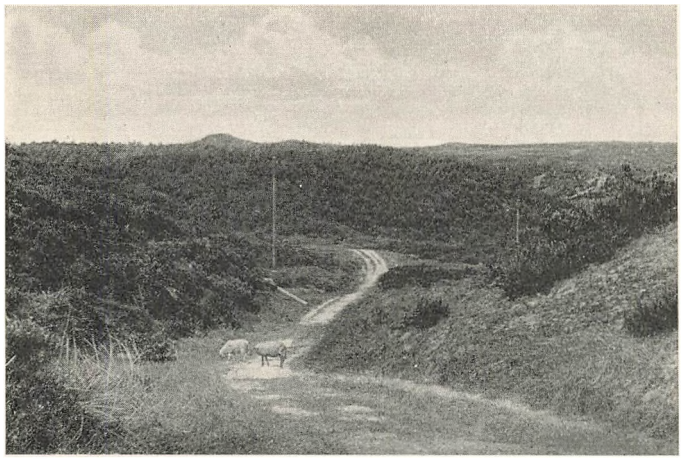
og man begynder saa smaat at føle sig i Pagt med de underjordiske. Saa med ét udvider Kløften sig, og vi kommer ned forbi en Gaard. Nu kan vi følge en Vej vestpaa til Underlien og derfra til Slettestrand.

Til Oplysning for botanisk interesserede skal jeg tilføje, at Langdalen er bekendt for sin store Rigdom paa Bregner, deriblandt den sjældne asplenium trichomanes.

Udfor et Hus i Slettestrand, hvorpaa staar »Brix«, gaar der en Vej ind gennem *Svinkløv Plantage.* Den er langtfra god, men desto smukkere. Plantagen er stærkt kuperet, en hel Bjergskov med vældige granklædte Højder. De kommer over den lille *Sletteaa* og naar saa efter 2 Kilometers Vandring det smukke straatækte *Svinkløv Badehotel* paa en lille Bakke lige ved Havet.

Fra Hotellet gaar der en Vej lige op gennem Plantagen. Den fører til det uundgaaelige Fjerritslev. Lige hvor Vejen begynder at stige opad ind i Plantagen, finder De tilvenstre Indgangen til *Faldet,* en lun og lukket Skovkløft, men af forholdsvis ringe Udstrækning. Her inde vil De finde et Kildevæld, omgivet af et Rækværk. Det er den saakaldte *St. Olafs Kilde,* der siges at være »bundløs«. Det skal dog ikke være den oprindelige St. Olafs Kilde, hvilken siges at være forsvunden. Naar Faldet maa falde igennem ved Siden af Fosdalen, saa konkurrerer den dog med den hvad Kilde angaar.

Det paastaas, at Ruinerne af Hjortdal By, der blev ødelagt af

Fra Svinkløv Plantage *(Joh. Rendtorff, Fjerritslev)*

Sandflugt 1625, skal ligge gemt under Flyvesandet inde i Svinkløv Plantage. Hvem ved? her kan maaske engang blive udgravet et helt lille dansk Pompeji.

Af de mange Kløfter og Dalstrøg i og ved Plantagen er *Telefondalen* og *Gammel-Hvarre* særlig maleriske, men her vil jeg for en Gangs Skyld overlade Dem selv Stifinderglæden. I det hele taget er der meget mere at se paa dette gudbenaadede Sted, end det er overkommeligt at faa med.

SVINKLØV—BULBJERG

(20 km).

Naar De forlader Svinkløv Badehotel (kun aabent i Sommermaanederne), varer det ikke længe, før De kommer til den egentlige Klint *Svinkløv*. Den er mere geologisk interessant og malerisk end strengt taget imponerende, skønt en Klatretur op til Toppen er en større Præstation, end det ser ud til nedefra. Klinten bestaar af Skrivekridt, der træder frem i Overfladen som parallelle Barrer eller Kamme, adskilte ved dybe »Fald« eller Kløfter, bedækkede af en frodig Plantevækst. Ved Foden af Klinten er der et tæt Buskads af Klittorn.

Vil De nyde en henrivende Udsigt, saa bestig *Stenbjerg*, det Højdepunkt med Baaken ved Svinkløvs vestre Ende.

Svinkløv *(Fot. Axel Jessen)*

Nu naar vi snart til *Grønnestrand*, et Badepensionat med et hosliggende Hus paa en lille bitte grøn Plet, helt omgivet af Hede og Klit. Her vokser den sjældne, højnordiske Plante stenhammaria maritima (Hestetunge). De vil ogsaa her se en yderst stemningsfuld Miniatur-Vindmølle. Mod Øst fanges Øjet af Svinkløv Plantages bratte Rand, furet af dybt indskaarne Kløfter. Her ligger paa en forunderlig dejlig verdensfjern Plet *Strandfogedgaarden*, hvor der ogsaa er Sommerpensionat.

Fra Grønnestrand og videre staar De Dem ved at følge et ofte knapt synligt Færdselsspor, der paa en lang Strækning ledsages af Telefonpæle. Strandbredden nedenfor er nemlig trættende at færdes paa. Den er meget bred, en hel Ørken af Smaasten, hvor det rasler og klingrer for hvert Skridt, man tager. Ad Vejsporet langs Telefonpælene er der derimod godt at gaa, og De kan herligt cykle, da der næsten overalt er fast Grønsværsbund. Og her kan De rigtigt svælge i Ensomhedens Sødme. Naar De kommer til et lille Aaløb, skal De over en Bro paa den anden Side, og hvor Telefonpælene gaar længere op i Landet, skal De blot fortsætte ad Vejen ligefrem. Mod Syd vil De bag Klitørkenen se det granklædte *Klim Bjerg* hæve sig over Omgivelserne. Her findes store Limstensbrud.

Saa naar vi til *Torupstrand*, et Tilløb til et Fiskerleje med Redningsstation, men uden Butik af nogen Art, saa her kan De altsaa ikke

købe noget. Stedet ligger tæt ved den ejendommelige Vester-Torup Plantage, og Vejsporet fortsætter langs Randen af denne til Bulbjerg.

Her ved Torupstrand staar endnu et Pakhus fra Strandhandelens Tid. At her har været mere Røre i Fortiden, ses blandt andet af følgende krigeriske Episode: den 30. April 1809 saas en engelsk Fregat forfølgende et norsk Fartøj ind mod Kysten ved Torupstrand. Ude paa Rheden laa i Forvejen 7 andre norske Skuder og deriblandt en Kaperslup fra Arendal paa 4 Kanoner og 2 Svingbasser. Fjenden satte nu 3 Barkasser ud. Da de var omtrent midt mellem Skibet og Landet, blev der skudt efter dem fra Kaperskibet, saa de maatte vende om. Dette blev Signal til en Batalje, hvorunder Fregatten gav det glatte Lag og sendte 4 Barkasser med omtrent 150 Mand mod Kysten. Nu blev der ogsaa skudt fra Arendal-Kaperen og af en anden norsk Kaperfører, hvis Fartøj laa paa Land, ligesom der af Kystmilitsen blev skudt med Bøsser. Fjendens Ild vedvarede 4 Timer, og en dansk Løjtnant, Secher, blev saaret.

Har De endnu nogle Kræfter og lidt Eventyrlyst i Behold, vil jeg foreslaa Dem — navnlig hvis De er cyklende — at tage ad Vejen sydpaa gennem *Vester-Torup Plantage* til hvor den ender. Her ligger i Plantagens sydøstre Hjørne en bred Bakke, som hedder *Kløv*. De kan her faa Lejlighed til at se Limstensbrud, men De maa sandelig ogsaa op paa Bakken, naar De nu er kommen saa langt. De er ganske vist bleven overvældet med Udsigter, siger De, men husk paa, at disse jo er stadigt skiftende. Hvad der her oppe mest frapperer Øjet, er Udsynet mod Vest over den store Plantage og de takkede Klitbjerge, der hæver sig bag denne Syd for Bulbjerg. Mod Sydvest glimter de store »Vejler« frem i de lave Enge: Lund Fjord, Tømmerby Fjord, Selbjerg Vejle, og hvad de nu hedder, og lige i Syd blaaner langt i det fjerne Egnene nede paa den anden Side af Limfjorden.

Naar De har mættet Dem med Skønhedsindtryk og er kommet ned ad Bakken, skal De ikke fortsætte mod Syd, thi saa kommer De til Vester-Torup, en større Landsby med Kirke, Kro, Station m. m. De kan se den lige forude. De drejer derimod ved Husene, som ligger under Bakken, tilhøjre ind i Plantagen og fortsætter ad denne Vej lige til Bulbjerg. Det viser sig nu, at Plantagen, der oppe fra Kløv snarest saa flad ud, er stærkt kuperet, navnlig jo længere vi kommer frem. Det er en højst ejendommelig Vej. Træerne er endnu nærmest nogle lave Fyrrebuske, men de giver Landskabet et sælsomt Præg af en Mellemting mellem Hede, Klit og Skov. Man har en Følelse af at være ført ud i en hel lille Verden for sig selv. Kommer De her mod

den synkende Sol, kan det træffe sig, at De ser de fjærneste Klitter staa med luftige og ligesom aandeagtige Omrids, som om de var rigtige Fjelde. Men gaar der en Sky for Solen, bliver de pludselig sorte.

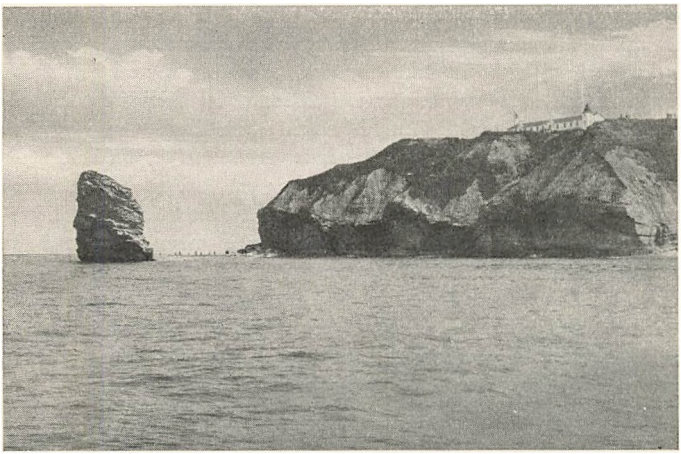
De kommer nu ud af Plantagen, forbi en forladt Jagthytte og faar Øje paa Bulbjerg Badehotel. Vejen, der hidtil har været ret god, bliver sandet og slynger sig op ad Bakken. Har De Cykel med, maa De ase Dem frem, maaske ovenikøbet imod saa strid en Vind. Hotellet forsvinder, og først naar De har naaet Toppen, staar De lige foran det.

Der vil jo sikkert hos de fleste, som første Gang standser foran dette danske St. Bernhardhospits foregaa et psykisk Lynnedslag. Er man dygtig træt og sulten, kan Tanken om Hvile og Mad jo nok udløse et Lettelsens Suk. Men der er ogsaa andre Tanker, der kan cirkulere i Hjærnen ved Synet af denne langstrakte Bygning med Taarn paa Gavlen. De sender maaske en venlig Tanke til Svinkløvs smukke straatækte Hotel, men skulde Deres Betragtninger over Arkitektur og Naturfredning formørke Deres Sind, saa kan jeg berolige Dem med, at der er godt indendøre. Her kan De faa »stræng Ro og kærlig Pleje« ovenpaa Dagens Anstrengelser. Og Badehotellets Sal med sine Loft- og Vægdekorationer af Kunstmaleren Fenger giver ogsaa Øjet noget at sysle med.

Naar vi nu har ydet vor Tribut til det fysiske Menneske, vil vi ud for rigtigt at se *Bulbjerg*, det statelige Forbjerg, paa hvis Top vi nu befinder os. Vi staar her paa et Sted, som St. St. Blicher i »Eneboeren paa Bolbjerg« skildrer i disse poetiske Linier: »Tohundrede Fod*) stejlt neden under Dig har Du Havet — det vilde, det grændseløse Hav, overalt, saavidt Du øjner, uden Afvexling, uden Hvilepunkt for Dit ustadige Blik, til hist i det Fjerne, hvor det sammensmelter dunkelt med Himmelen som Tiden med Evigheden. Smaa synes Dig herfra dets Bølger og langsom deres Rullen mod Landet, og selve Bulderet lyder dæmpet deroppe i Højheden.

Er Du svimmel, da komme ikke Yderkanten for nær! det er en Klippe, hvorpaa Du staar, og brat luder den ud over den smalle, stenige Bred. — Men kuler Nordvesten, da stig ned ved Siden og stil Dig paa Havstokken, der ser Du Havet i dets Vælde, hvorledes de tunge Bølger bryde sig fraadende paa Revlerne — de trende, der i Mellemrum strækker sig helt hen om Halvøens vestlige Kyst, til Landets Beskjærmelse, men til Fordærvelse for de Sømænd, der komme denne farlige Strandbred for nær.

*) Bulbjergs højeste Punkt er dog kun 47 m.

Bulbjerg og Skarreklit

Men vogt Dig, at Du ikke træder den for nær! en tilbagevendende Vove kunde suge Dig til sig ned i Dybet og den næstfølgende knuse dit Legeme imod Kanten, inden Stormen har lagt sig, ville de grusomme Vover ikke slippe dit mishandlede Lig.«

Det lyder helt forskrækkeligt og har naturligvis sin Rigtighed, naar det indtræffer med stærk Paalandsstorm. Men ellers er her en anden, nok saa »overhængende« Fare, den nemlig, at man ved at gaa tæt ind under den lodrette Klippe kan risikere at faa en nedstyrtende Limstensblok i Hovedet, for saa er Rejsen endt for denne Gang.

Fra Hotellet kan De gaa ned til Stranden baade mod Vest og Øst. Vælger De det sidste, kommer De ad en Vej, der fører ned i Zigzagsving. Det er den, De vilde være kommet ad, hvis De havde fulgt den direkte Vej fra Torupstrand. Bjergets Limstensmasse (en haard Kalkart) hæver sig ret pludseligt. Det østre Hjørne udgøres af en ganske lodret Klippevæg, derefter følger de Partier, som Havet har udhulet, saa de luder truende ud over Stranden. Kommer De herned efter Mørkets Frembrud, vil De se et andet truende Uhyre, der hæver sig op af Havet 130 m fra Kysten og som nok i Skumringen kan minde om en af Louis Moes Trolde. Det er den 16 m høje *Skarreklit.* Den bestaar ligesom Bulbjerg af en Slags haard Kalksten, iblandet med Flint, og har for hvem ved hvor mange tusende Aar siden hørt sammen med dette. Men Havet har i Tidernes Løb bortskyllet de

mellemliggende blødere Dele, saa kun denne lille Rest er bleven tilbage. Det er Danmarks eneste i Havet fritstaaende Klippe. Selv Granitlandet Bornholm kan ikke fremvise Magen, og vi skal helt op til Færøerne for indenfor Kongerigets Omraade at finde noget tilsvarende. Men dér er saa til Gengæld nok af disse Klipper, som deroppe kaldes »Drangar«. En gammel Legende, der ogsaa kendes andetsteds fra, fortæller, at der hvert Aar kommer en Fugl til Skarreklit og hvæsser sit Næb paa den, og naar den har hvæsset den op, skal Verden forgaa. Det lyder nu ikke foruroligende, mere ondartet er en gammel Spaadom om, at Bulbjerg vil styrte i Havet, naar man bygger paa dets Top — og heri kan man egentlig sympatisere med den gamle Gubbe. Siden Badehotellet blev bygget er da ogsaa, i 1911, en stor Del af de fremludende Klippevægge styrtet ned, og har derved »spoleret Gallionsfiguren« for at bruge et Sømandsudtryk.

Paa Toppen af Skarreklit skal der have boet Havørne.

Syd for Bulbjerg ligger det ejendommelige høje Klitparti *Troldsting*. Paa godt 20 Minutter kan De gaa derhen ved at følge Vejen tilbage til Plantagen og saa gaa langs dennes Rand Syd paa. Inde paa Plantagens Grund vil De ogsaa finde en lav rund Høj med nogle store Sten langs Foden. Det er et fredet Oldtidsmindesmærke, men om dets Alder er de lærde vist uenige.

BULBJERG—HANSTED

(29 km).

Ved Bulbjerg har vi sagt Farvel til Jammerbugten, og nu tiltræder vi morgenduelige vor Færd langs *Vigsøbugten*. Denne er ikke saa lang som Jammerbugten, men kan derfor blive drøj nok alligevel. Men lad os vende os om og kaste et sidste Blik paa Bulbjerg og i Afskedens Stund søge at forestille os, hvorledes Kolossen maa have præsenteret sig, før den fik Hat paa — med Fjer i.

Saa vender vi os mod et andet Taarn, Hanstholm Fyr, som dog foreløbigt ligger ude i den blaanende Horisont.

Det første Stykke Vej gaar langs en lille Bugt indtil Lildstrand. Stranden er gruset, saa De gør vel i at følge en Sti langs Redningsvæsenets Telefonpæle, hvor der for det meste ogsaa kan cykles. Stien gaar undertiden helt ude ved Forstranden. Efter at have tilbagelagt godt 4 km er De naaet til *Lildstrand*, et Fiskerleje med kgl. Toldkontrol, 2 Redningsstationer og et lille Badepensionat. Lige ved Byen ligger en lang smal Klitsø kaldet *Strandkær*.

Landskab Syd for Lildstrand *(Fot. S. Werner, Danmarks Naturfredningsforening)*

Gaa engang op paa et højtliggende Sted, hvorfra De kan se ud over Egnen. De har da for Dem en uoverskuelig Lyngslette med spredte Klitter og enkelte Smaasøer, et bedaarende terra incognita, som lokker til Eventyr og Langfart. Her fløjter endnu Hjejlen »klagende og ene«, og alt synes at være saa primitivt som i Tidernes Morgen.

Fra Lildstrand til Hansted er Havstokken stadig stenet, men vi kan følge en Græsvej eller rettere Sti i større eller mindre Afstand fra Telefonledningen. Her kan cykles paa lange Strækninger, naar man da ikke har stram Modvind, hvad der let kan blive Tilfældet, naar man skal i denne Retning. Men De skal ikke cykle her i Halvmørke, da Stien paa mange Steder er vanskelig at skelne fra Omgivelserne.

Vi er nu i Færd med at forlade Hanherrederne og begive os ind i det egentlige Thy. Inde i Land har De, saa langt Øjet rækker, et udslukt Maanelandskab, og kun en sjælden Gang skimtes Taget af en enlig Menneskebolig. Men nogen rigtig Oversigt over Landskabet faar De kun ved at bestige en af de højere Klittoppe. Af større levende Væsener møder De ikke andre end Flokke af omstrejfende Faar, der først staar nysgerrigt stille med udspilede Ører og derpaa, naar Synet af Deres fordægtige Person rigtig er trængt til deres Bevidsthed, gør omkring og lunter af Sted hen i en eller anden beskærmende Klitdal.

Halvvejs mellem Lildstrand og Vigsø skyder *Hjardemaal Plantage* sig ud mod Havet. Den er endnu helt ung og præsenterer sig som et Klitareal med et grønligt Overtræk af lave vindsvedne Fyrrebuske. Nær ved en Vej, der fra Stranden fører op gennem Plantagen, er der en Grøft med det eneste ferske Vand paa Strækningen indtil Vigsø. Det er altid rart at vide det paa hede Sommerdage. Hvor Beplantningen hører op, ser De inde i Landet et højt hvidt Taarn. Det er Hjardemaal Kirke.

Naar De saa omsider faar Øje paa et Sømærke, *Vigsø Baake,* med højt Land i Baggrunden, saa dages det, Brødre, derude i Vest. Lad mig føre Dem op paa en høj Klit og vise Dem Alverdens Herlighed. Det høje Land, De ser forude, er *Hanstholmen.* Den skyder sig ud i Havet som et stejlt Næs, og ligesaa brat falden den af mod det omgivende lave Land. De vil tydeligt kunne se, at den engang har været en Ø i et Farvand, der nu er hævet Havbund. Længere mod Øst ser De en anden fordums Ø, *Østholmen,* med Hjardemaal Kirke paa.

Nu naar De snart Stranden ud for Vigsø, hvor der ligger nogle smaa Pakhuse. Her var under Krigen 1807—14 Kornmagasiner til Norges Proviantering. Fra Stranden fører en rigtig Kørevej 1 km op i Landet forbi en Redningsstation til den højst beskedne By *Vigsø* (med Købmandshandel). De kan ogsaa, hvis De er gaaende, fortsætte fra Pakhusene langs Stranden til Hansted. Men er De cyklende, skal De, hvor Vejen deler sig i Vigsø, dreje ad den tilhøjre. Den fører Dem op paa »Holmen«, og De faar da Vigsøs gamle lave Kirke tilvenstre oppe paa Bakken, hvor den ligger med sit svejryggede Tag og trykker sig for Vinden. I dens Indre er der ikke noget interessant ud over et Epitafium over »dend i Livet Velædele og Velfornemme nu Salige Mathias Pedersen Ilum«, Forpagter af Højris, der døde 1778 »udtæret af en langvarig Sygdom men salig thi han trængte til Hviile«. Det samme gør vi, derfor iler vi nu videre mod Hansted.

Stadigt opad gaar Vejen, hvor vi kommer gennem de to smaa Fiskerlejer *Febbersted* og *Pugdal.* Syd for sidstnævnte ligger Hanstholmens højeste Punkt *Hjertebjerg* (67 m) med trigonometrisk Station. Men *Bavn* med Signalmast Øst for Fiskerlejet er kun 3 m lavere.

Ved Pugdal gaar en Kørevej ned til Pakhusene ved Landingsstedet. Den skulde De kigge lidt ned ad. Det er en Hulvej, der genkalder Mindet om Langdalen. Men Formatet er her mindre og Kløften mere aaben. Desuden er Skrænterne her ikke beklædte med Lyng, men med Græs, hvorimellem det nøgne Kridt skinner frem. Hele

Hulvejen ved Pugdal

Hanstholmen bestaar nemlig ligesom Østholmen af Blegekridt og Skrivekridt.

Straks efter Pugdal begynder Udløberne fra *Hansted* eller »Hanstholm«, som Byen i Reglen kaldes af Turister, der bedst kender »Hanstholm Fyr« og »Hanstholm Badehotel«. Nu er vi altsaa naaet ud paa »Jyllands Skulder«, Danmarks nordvestligste Punkt. Det er et »Kap Farvel«, hvor vi tager Afsked med Skagerak, som vi hidtil har fulgt, og tiltræder Rejsen langs det egentlige Vesterhav. 1 km Nordøst for Byen skyder Pynten *Roshage* sig ud i Havet med en Mole, der med al ønskelig Skarphed markerer Grænsen mellem de to Have. Dér ude møder vi atter som ved Hirtshals Skibenes store Alfarvej. Ogsaa for disse bliver Hanstholm et Kap Farvel, naar de gaar paa de lange Rejser og herfra signaliserer deres Afskedshilsen ind til Signalstationen. Og saa læser vi i Avisen: »Dampskib X af Aarhus passeret Hanstholm for vestgaaende. Alt vel.«

Hansted By er i stærk Vækst med en Mængde nybyggede Huse og har nu ca. 700 Indbyggere. Naar det projekterede storstilede Havneanlæg, der foreløbig bestaar af en lang Mole ud i Havet og en mægtig Arbejdsplads med Stilladser, Skure m. m., bliver fuldendt, vil Byen vokse yderligere. Her er alt til det maritime Fag henhørende: Fyr med Signalstation og 2 Sirener, 2 Redningsstationer og en Signalmast for Fiskerne med en rødmalet Kanon, hvormed der skydes,

naar der er Taage. Midt i Byen ligger en hyggelig Kro (Badehotel). Desuden er der Kafé og Konditori.

Men Interessen samler sig her paa Stedet ganske særligt om *Hanstholm Fyr*, der ved sit Anlæg var det stærkeste elektriske Fyr i Verden. Dets Lys kan ses 44 km ud over Havet, helt oppe ved Norges Sydkyst kan Glimtene ses. Fyret er et temmelig lavt, hvidt 8-kantet Taarn med hosliggende Fyrmesterbolig og Maskinhus. Fyret viser tredobbelte Blink for hver 10 Sekunder. Naturligvis er det forsynet med de nyeste moderne Indretninger, f. Eks. undersøisk Signaliseringssystem. Ved Fyret ligger et lille Træhus med de to Sirener. Naar man staar lige ud for det, kan Lufttrykket fra Sirenernes Tyrebrøl næsten vælte en Mand ned ad Skrænten. Fyret er oprettet 1843 og næst Skagens gamle Fyr det ældste paa Jyllands Nord- og Vestkyst. Den elektriske Strøm til Fyrlamperne og Sirenerne faas fra Thy Højspændingsværk..

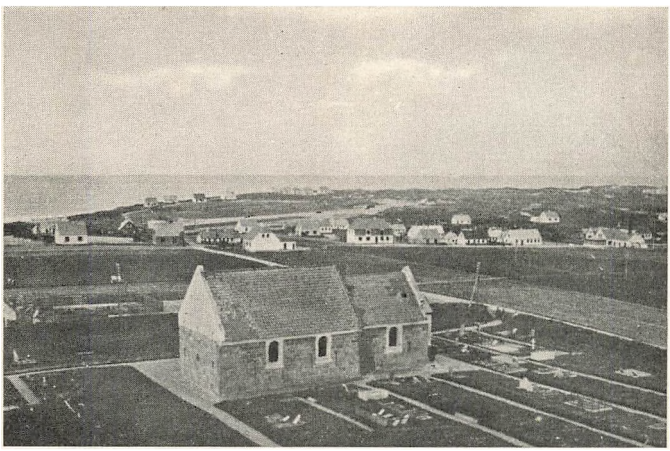
Lige overfor Fyret ligger Hansteds uanselige taarnløse Granitkirke. Kirkegaardsdiget er bygget af opstablede Kalksten. Paa Kirkegaarden ligger en fredet Oldtidshøj, paa hvis flade Overside Klokkestabelen tidligere stod. Her findes desuden en Fællesgrav over 5 tyske Marinesoldater, der faldt under Verdenskrigen.

HANSTED—STENBJERG

(27½ km).

Nedenfor Fyret under Skrænten fører en Bro over den lille *Hansted Aa*. Her gaar en Stump Vej videre sydpaa. Men den skal De ikke reflektere paa, da den snart bliver til et sandet og kringelvornt Hjulspor. Saa skal De hellere gaa nede paa Stranden, der ganske vist bestaar af løst Sand og Grus, men saa farer De ialtfald ikke vild. Cykle kan De ikke herfra til Klitmøller. Inde i Land ligger et udstrakt Hede- og Klitlandskab med mange større og mindre Søer (Thy er jo »de hundrede Søers Land«). Denne vilde og vildsomme Egn strækker sig indtil 8 km fra Kysten ind i Landet, og er et af Danmarks største, fuldstændigt ubebyggede Arealer, en Verden af eventyrlig Skønhed, men et haabløst og vejløst Øde. Her afbrydes Stilheden kun ved Sommertid af Præstekravernes bestandige dy-ip! dy-ip!

Paa lang Afstand kan De se en Hage, den skyder sig ud i Havet, og snart faar De Øje paa nogle af Husene i Klitmøller. Naar De kommer til et Sted, hvor der staar to Sømærker, det ene indenfor det

Hansted Kirke og By set fra Fyret *(L. C. Harregaard, Hanstholm)*

andet, staar De Dem ved at gaa op i Klitten og følge nogle Hjulspor langs Redningsvæsenets Telefonledning. Den Vej fører Dem ind til Midten af Byen.

Klitmøller er en stor og vidtspredt, fladt beliggende By med Kro (Badehotel), Toldsted og en ganske lille taarnløs Kirke fra 1872 med Trappegavle. Paa Kirkegaarden findes en Mindesten over den 14 Mand store Besætning paa Barkskibet »Sleipner« af København, der forliste 19. November 1880 paa Rejse fra Grimsby til Hjemstedet med Kul. Stormen var saa stærk, at Redningsbaaden ikke kunde bryde Søerne, og Raketterne kunde ikke naa saa langt ud. Paa Stenen staar:

Paa Dækket stod de Mand ved Mand
Og bied paa Redning fra Land,
Nu ligger i Graven de her,
Som tykte sig Frelsen saa nær.
Det Haab alene vil aldrig glippe,
Som bygger fast paa den rette Klippe.

En Seværdighed i Klitmøller er den gamle, nu stærkt forfaldne Vandmølle, den sidste af de 4, som engang laa her. Dog synes der fra først af kun at have været 1, thi allerede 1465 nævnes »Klitmølle met dam och damszbundtt.« I 1769 var Møllernes Antal 3, thi »Danske Atlas«, Datidens »Trap«, fortæller, at Klitmøller »har Navnet af

Den sidste Vandmølle ved Klitmøller *(Stenders Forlag, København)*

trende Møller, som ligge i Klitten eller mellem Sandbakkerne yderst ved Strandbredden hos Vesterhavet, af hvilke de tvende endnu ere brugbare, men den yderste eller vestligste Mølle af Sandflugt ødelagt. Beboerne ere Fiskere og Skippere, som til Kongens Tjeneste ere enrollerede. Fra dette Sted segles paa Christiansand i Norge, som er 14 Mile over, med 14 eller 15 Sandskuder, saa kaldte, fordi de ere bygte flade til at løbe over Sand-Revlerne. Disse om Efterhøsten trekkes op paa Strandbredden, hvor de med stor Forsigtighed giøres faste, at ikke Havets Vext om Vinteren skal rive dem løse og drive dem ud«. Foruden til Norge sejlede Klitmøller-Skuderne ogsaa andetsteds hen, særlig til Hamborg.

Ude paa *Ørhage* ligger Byens Landingsplads med store Motorbaade, Pakhusskur, Fryseværk til Fisk, Redningsstation og Signalmast. Desuden ses her et Skibsvrag lige i Strandkanten. Det har ligget her i adskillige Aar og er paa Havsiden muret op med Cement og Granit, saa det gør det ud for en Slags Bølgebryder.

Cyklister kan let gøre en Udflugt østpaa til den pragtfulde *Vester-Vandet Sø* (3 km). Den ligger ved Vejen til Thisted, hvorfra der ved Sommertid er en meget livlig Udvandring af Badegæster til Havet.

Da Stranden vedblivende er blød, kan De staa Dem ved midt i Byen udfor Chr. Mortensens Købmandshandel at følge en Vej sydpaa til Vangsaa. Det første Stykke gennem *Nystrup Plantage* er udmær-

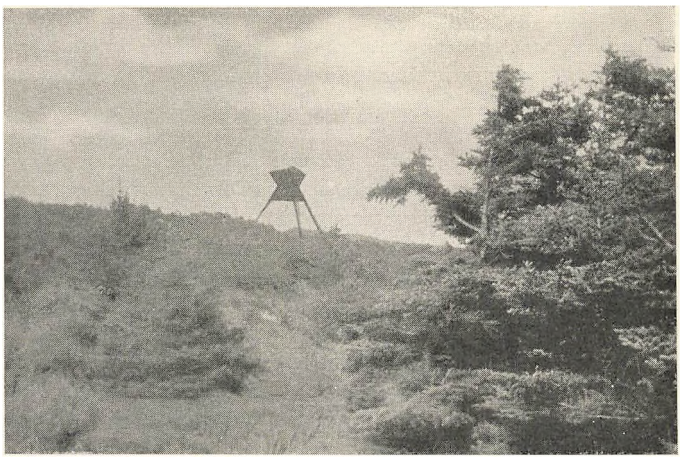
ket Kørevej, siden, hvor Vejen fører gennem et bedaarende Hede- og Klitlandskab, er den daarlig og halvfærdig, det sidste Stykke »brolagt« med afhugget Lyng. Men heldigvis er denne Vej ikke lang, og snart ser De Husene i *Vangsaa*, et lille beskedent Fiskerleje med Købmandshandel. Stedets Idyl er en granklædt Klit (ved Redningsstationen), paa hvis Top en gammel afdanket lukket Forretningsvogn er anbragt som Lysthus. (Er De kommen langs Stranden, finder De op til Byen, hvor De ser en Signalmast).

Men tilgiv, at jeg et Øjeblik vender tilbage til Nystrup Plantage. Naar man kommer fra Klitmøller, gaar der en Vej fra tilvenstre forbi en Plantørbolig og gennem den store, stærkt kuperede Plantage. Hvis jeg kan friste Cyklister til at tage en Afstikker ad den Vej (den er upaaklagelig), vil de dér finde Landskaber af uforlignelig Skønhed. Har man overflødig Tid, kan man tage helt op til Landsbyen *Vang* med sin lille kullede Kirke og derfra lige i Vest til Vangsaa — en Tur fuld af Fest og Fryd.

En Januardag i 1856 strandede udfor Vangsaa det engelske Orlogsskib »Polyphemus« med 150 Mand og 9 Kanoner. Besætningen vilde sætte Baade ud, men Havet slyngede dem mod Kysten, og de fleste af Mandskabet omkom. Skibet blev kastet om paa Siden, men nu kom Raketapparatet fra Klitmøller, hvorved alle ombordværende blev trukket i Land i Redningsstolen.

Fra Vangsaa maa De langs Stranden, indtil De ser en Baake, hvor en Bæk løber ud i Havet. Her er Indgang til den over al Maade idylliske *Bøgsted Rende*, der om Sommeren er meget besøgt af Omegnens Befolkning. En Sti bugter sig langs Bækkens dybe Leje med talrige Smaabroer over denne ind gennem den store *Tvorup* (Torup) *Plantage*. Yderst ved Havet er Træerne smaa vindpiskede Buske, der kæmper for Livet, men efterhaanden vokser de i Frodighed. Det menes, at Plantagens ældste Del allerede er paabegyndt 1815, og den hører saaledes til de allerældste Forsøgsplantninger. Bliver De ved at følge Stien gennem Kløften forbi Baaken og videre, kommer De til en langstrakt aaben Plads, hvorover der fører en Vej. Ved den østre Ende af denne Plads, hvor Plantagen tager fat igen med lav Fyrrebevoksning, ligger der et rødt Hus. Her er om Sommeren Konditori, hvor De ogsaa kan faa Kaffe, Sodavand og Øl. Det *maa* da utvivlsomt kaldes Danmarks ensomste Konditori. Uden at turde lægge Navn til Kaffens Pris, tør jeg vel nok gaa ud fra, at Sodavandet er upaaklageligt.

Vejen forbi Huset fører videre østpaa gennem Plantagen. Ved

Baaken ved Bøgsted Rende.

Enden af denne ligger den lille smukke *Vestersø* og i Nærheden af den ved Plantørboligen en Stump Ruin af den i 1794 nedbrudte *Tvorup Kirke*. (Sognet blev ødelagt af Sandflugt og i nævnte Aar henlagt under Vang Sogn). Men naar vi skal til Vorupør, maa vi ved Konditoriet dreje ad en Vej, der gaar sydpaa gennem Plantagen. Man kan hist og her cykle — dog skal der unægteligt lidt Behændighed til. Her er ejendommeligt og i høj Grad ensomt, men — det være sagt paa Forhaand — her er en usalig Mængde Fluer, der med glubsk Graadighed styrter sig over en. Tilhøjre faar De Udsigt til en lille Sø med den smukke *Grubebakke* i Baggrunden. Hvor Plantagen hører op, ses forude Vorupør Kirke og noget af Byen Nørre-Vorupør. Gaar De op paa en af de nøgne Klitter tilvenstre for Vejen, ser De ud over den lave Plantages vidtstrakte grønne Tæppe. Fjærnt i Øst over al denne Grønhed lyser et hvidt Kirketaarn i Solen — hvis der da er Solskin, ellers ser De den ikke. Det er Sjørring Kirke, paa hvis Kirkegaard den berømte »Bispegrav« findes.

Nørre-Vorupør er en stor og vidtstrakt By (henimod 800 Indb.), der fra Havet rækker omtrent 1 km ind i Landet. Den har en ny Korskirke med Taarn paa Midten (hvis Spir desværre er tækket med grimt sort Jernblik), et saakaldet Badehotel (Afholdshotel) og desuden en lille Kafé ved Kirken. Ved Landingspladsen ude paa en Hage mindre end den ved Klitmøller findes en Læmole (med rødt Lynfyr),

bygget af mægtige Cementblokke ved Hjælp af Verdens næststørste Kran. Desuden er her 2 Redningsstationer, Fiskepakhuse, Signalmast med Kanon og 2 rød- og hvidstribede Ledefyr, der viser Vej over Revlerne til Landingspladsen. Paa en høj Klit er en gammel Lysbøje opstillet som Sømærke. Den minder paa Afstand om en Flaske med en meget tynd Hals.

Byens Udviklingshistorie er ikke uden Interesse, da Beboerne har været fremsynte og foretagsomme Folk. I 1880'erne dannede de et kommunistisk Samfund, men da Tiden dengang ikke var moden for slige Idéer, slog man ind paa Andelsvejen, som Vorupørerne anvendte i Fiskeribedriften.

Ved Kirken (paa hvis Kirkegaard der findes en Fællesgrav med en stor Mindesten over 8 Fiskere, der omkom ved Landingsforsøg 26. Marts 1884) drejer en god Kørevej sydpaa gennem et meget malerisk Klitlandskab til den betydeligt mindre By *Sønder-Vorupør* (1 km). Nu er vi Halvvejen til Stenbjerg, hvis Kirkespir ses over Klitterne i Syd.

Stenbjerg er ligeledes en vidtstrakt By, der ligger i en Klitørken en hel km fra Havet, hvortil der fører en god Vej. Her nede ved Landingspladsen er der en lille Stump Gade af smaa Pakhus- og Redskabsbygninger, der fører ned til en mindre Landingsmole. Redningsstation er der baade her og oppe i Byen, hvor der ogsaa er Toldsted, en gammel Kro, der om Sommeren fungerer som Badehotel, og en lille snurrig Kirke fra 1895 med spidst Spir, der ser ud som om den var taget lige ud af en Legetøjsæske. Lige ved Byen ligger den smukt bakkede *Stenbjerg Plantage.*

STENBJERG—AGGER

(18 km).

Fra Stenbjerg og sydefter bliver Klitbræmmen mere brudt med store »Vindgab«, hvor det nøgne Sand smiler indbydende — de mest ideelle Solbadepladser, man kan ønske sig. Har De Staalhesten med, er De uhjælpelig nødt til at »gaa en Cykletur«. Et Stykke mod Syd, vel omtrent 1 km fra Landingspladsen, hvor De ser en Pæl paa en Klit (det er lidt Syd for Stenbjerg Baake), ligger Sandet som en hvid Landevej op gennem et Klitpas. Gaar De derop, overraskes De ved at komme ind i en Dal, hvis Bund er det rene hvide Sand, der hæver sig op til en ganske nøgen Kuppel eller Mile længst i Baggrunden. Her er betagende dejligt i dette snehvide Landskab — nej, det er mere end snehvidt, thi Sneen har ikke denne solmættede gulhvide

Glød. Alle Ord svigter, hvis vi vil skildre, hvor stille og fredfyldt her er paa en straalende Højsommerdag. Det er et saadant Sted, fjernt fra Menneskenes Vej, man kunde forestille sig befolket af smaa lyse Naturaander; og har De læst den mærkelige svenske Digter Stagnelius, vil De uvilkaarligt mindes disse Linjer af hans Digt »Elfvorna«:

Der pol-isen hämmar hvart forskningståg,
Der sandfält i hafsvågor gå,
Der solstrålen aldrig ett fotspor såg,
Der lefver och gläds man ändå.

Lidt sydligere, hvor De ser et sammenstyrtet Martørvlag, er der en noget lignende Mile. I det hele taget er der ikke saa faa af den Slags Sandidyller langs Kysten ned mod Agger. Det er altsammen fredhellige Steder, hvis Eksistens man næsten trykker sig ved at røbe.

Ved en Signalmast med Kanon og et Par hvide Skur, hvor Baadene ligger paa Stranden, gaar en Vej op til *Lyngby*, der ligger næsten 1½ km inde i Landet. De kommer op mellem de to Klitbakker *Ørndal Bakke* (tilvenstre) og *Grønbakke* (tilhøjre). Først passerer De paa venstre Haand et smukt straatækt Sommerhus, »Prinsesse Margrethes Hus« (Klitreden) lige ved en henrivende lille rund Klitsø, kaldet *Grønbakke Sø*. Den Prinsesse havde i Sandhed valgt at bo i Skønhed, men nu har hun solgt Huset til en anden. Saa kommer endelig selve Byen, der er en uforfalsket Idyl, endda paa Trods af dens næsten udelukkende nye Huse. Den ligger midt i den vildene Hede, og hvis nogen af Landets Lyngbyer svarer til sit Navn, saa er det da denne. Marker findes her ikke, naar undtagen nogle smaabitte Agre, der skjuler sig ude i et Engdrag.

Nord for Byen, som har Købmandshandel og Rutebilforbindelse med Stationsbyen Bedsted over Morupmølle, ligger først en stor Dam, hvor Ænder og Høns soler sig paa Bredden, og lidt derfra en større Klitsø, *Besolevandet*, et Navn der klinger helt norsk. Denne Sø virker besynderligt dragende med sine høje takkede Klitter i Baggrunden.

Gaar De østenud af Byen i den udstrakte Klithede, der er dejlig og dragende som en lykkefyldt Drøm, ser De mod Vest Havklitterne taarne sig op som en Række statelige Fjelde, især imponerende at se mod den synkende Sol. Jeg ved ikke noget Sted i vort lave Land, hvor man som her i denne Klitørken ned mod Agger kan hensættes i den samme Stemning som oppe mellem Højfjeldenes øde Vidder. Her findes et af Jyllands bredeste sammenhængende Klitarealer, der

Besolevandet

strækker sig indtil 7 km ind i Landet. Østpaa hæver Terrænet sig og er her dækket af *Hvidbjerg Plantage*. Endnu er Bevoksningen saa lav, at den ikke formaar at udviske Landskabets karakterfulde Former, og man kunde næsten ønske, at Jordbunden maa være saa karrig, at Træerne aldrig bliver større.

For dem, der vil opholde sig nogle Dage her paa Egnen, vil jeg blot tilføje, at en Vandring i Hvidbjerg Plantage og de tilgrænsende Klitstrækninger er saa vildt romantisk, som man vel kan forlange. Man kan gaa her ude og glemme Tid og Sted, ja Maaltiderne med, indtil Sulten nager saa stærkt, at man begynder at regne ud, om der er nærmest til Stenbjerg Kro eller Morupmølle Kro. Det er maaske nok en prosaisk Afslutning paa disse Naturbetragtninger, men vi har jo alle svage Stunder, hvor vi ikke er uimodtagelige for Tallerknernes liflige Lyd.

Men Stranden kalder os tilbage. Vi vender os igen mod den lille venlige By, bag hvilken Grønbakke hæver sig som en smuk regelmæssigt Kuppel. Et lille Stykke Syd for Lyngby er der atter nogle majestætiske Sandslugter, der fryder Øje og Sind. En særlig høj Havklit er *Bavnebakke* med et vildt forrevent Vindbrud paa Havsiden.

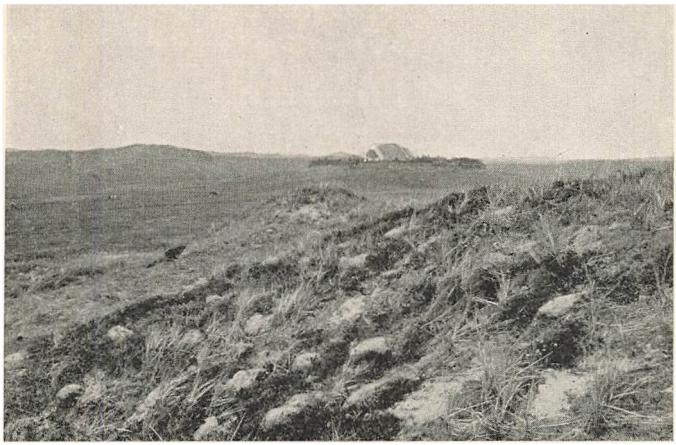
Nu begynder Klitrækken at blive lavere, og ved en Klit med en Pæl paa sænker der sig en Lavning, der danner Indgangen til en bred Dal. Her kom jeg en hed Sommerdag og anede straks, at noget eventyrligt forestod. For at styrke mig til mulige Strabadser gik jeg først

Parti fra Mortenssande

i Vandet og spadserede derefter in puris naturalibus op i Dalen, forvisset om ikke at træffe en eneste menneskelig Sjæl, hvad jeg da heller ikke gjorde. Naturen paa dette af Turister ukendte Sted er saa sælsom, at mange næsten vil have ondt ved at forestille sig, at de befinder sig i det samme lille yndige Land, »der staar med brede Bøge«. Man fantaserer snarere om islandske Jøkler og jeg ved ikke hvad. I Baggrunden af Dalstrøget knejser en sukkertoplignende Klit, som dog i Løbet af det sidste Aar er betydeligt »nedskaaret« af Vinden. Naar De stiler efter denne, kommer De op i en pragtfuld Sandmile, maaske den største ved Vestkysten næst efter Raabjerg Mile. Stedet hedder paa Kortet *Mortenssande*. Milen falder pludseligt og hovedkuls af mod Syd, saa at man kan rutsje ned i en lille Lyngdal, der skiller den fra en anden lignende Sanddrive. Oppe i disse ubeskriveligt afsides og ensomme Naturens Helligdomme gribes Sindet af en forunderlig Fred. Den store, urolige Verden svinder bort som en bleg Skygge. Ogsaa ens egen Personlighed ligesom ophæves, stille og umærkeligt. Man er ikke mere denne eller hin med Hjertet fuldt af Strid og Savn, ikke et Væsen, bundet til Skæbnens Hjul, Fortid og Fremtid slettes ud, man *er* blot — et bevidst Punkt midt i Evigheden.

Men ubarmhjertigt maa jeg kalde Dem tilbage til vor Vandringsfærd, idet vi fortsætter langs Stranden. Naar Klitterne bliver ligesom »lagkageagtige« (Martørv), skal De passe paa. Her er et Sted, hvor

Klitter ved Lodbjerg Kirke *(Fot. S. Werner, Danmarks Naturfredningsforening)*

De med Fordel kan komme op gennem et Vindgab, der ikke er synderlig stejlt. De kan endog med lidt Taalmodighed (og en Del Sved) faa en Cykle herop over. Naar De saa er kommen øverst op, dukker pludselig *Lodbjerg Fyrs* mørke Pegefinger op lige foran Dem. Det er et 35 m højt, rundt Granittaarn med hvide Fyrblink. Naar De vinder frem til det (1 km fra Stranden), finder De en god Kørevej, der fører over en vid Lyngslette ned mod nogle Gaarde (Tolbøl). Her gaar en Vej tilvenstre, der snart fører Dem til den forunderligt øde og ensomt liggende lille kullede *Lodbjerg Kirke*, en af de mest forladte i hele Danmark. Dens Sogn er nu et af de fattigste i Landet, men forhen skal her have ligget flere Byer og Gaarde, som er bleven ødelagt af Sandflugt. Nu er kun Tolbøl tilbage. Kirken siges at være flyttet to Gange for Sandflugt, sidste Gang ca. 1700. Et Stykke Nordvest for den nuværende Kirke paavises Stedet, hvor den forrige har staaet.

Klitterne omkring Lodbjerg Kirke er desværre tilplantede. Endnu er »Træerne« ganske vist ikke naaet op gennem Marehalmen, men det sker jo nok med Tiden. Saa er denne rørende ensomme lille Ødemarkskirke forvandlet til et Skovkapel, og det er ikke nær saa morsomt. Ihvorvel man naturligvis ikke tør benægte, at Plantører kan være i Besiddelse af Kultur, saa har De dog afgjort ikke deres Styrke i Sansen for det maleriske.

Fra Kirken gaar en ret god Vej tilbage gennem Tolbøl til Agger

Kystsikringen ved Agger *(Marie Nielsen Hviid, Vestervig Boghandel)*

Nord og Vest om den brede og anselige *Flade Sø*. Denne Vej er overmaade malerisk og gaar langs Hede, Klit og Fyrrebuske. Stemningen over dette Landskab er i det hele taget »sommerferieagtig«, som en Dame engang udtrykte det. Tilhøjre ude ved Havet hæver sig en isoleret Klit, der ligner et højt, ramponeret Voldsted. Den kaldes *Træholm*, et besynderligt Navn, der maaske er et Minde om de fjerne Tider, da der voksede store Skove her. En længst forsvunden By ved Navn Skovsted med 6 Gaarde og 5 Huse minder om denne Skovvækst.

Det sidste Stykke af Vejen gaar langs den smalle Tange, der skiller Flade Sø fra Havet, og her begynder den lange Række af Høfder, der fortsætter helt ned til Harboøre, kun afbrudt af Thyborønkanalen. Disse Høfder er Rækker af tunge Cementblokke, der ligger væltet ud i Havet vinkeiret paa Kysten og skal sikre denne derved, at Havet aflejrer Sand imellem dem. Her mellem Havet og Flade Sø er den lave Tange ydermere befæstet ved et bredt Sanddige, der mod Havet er sikret ved en mægtig Cement- eller Betonbelægning, anlagt som Trappestige mod Havet — efter hollandsk Mønster.

Agger er i vore Dage en ikke helt ubetydelig By, beliggende paa et sandet Areal mellem Havet, Flade Sø og Krik Vig, en Indskæring af Limfjorden. Aagaard siger i sin »Beskrivelse over Thye« (1802): »En ublidere Jordplet end den, hvorpaa Agger Sogn ligger, findes maaske

neppe beboet. Sandklitter og Flyvesand er alt, hvad der haves. Man bygger og boer her alene paa Sand, og det ret ud til det brusende Vesterhav.« Her findes Badehotel, Toldsted, Redningsstation, Maskinhus for Vandbygningsvæsenet og en lille Kirke uden Taarn men med en »Klokkegalge« over Vestgavlen. Af de karakteristiske gamle Aggerhuse er der endnu en Del tilbage. Beboerne, der nu er som Folk i Almindelighed, beskrives for godt halvandet Hundrede Aar siden som »et sært og haardt Folk, og ulige deres Landsmænd i Klæder og Sæder, ligesom de ogsaa i Sprog og Tale ere kiendelige fra andre Thyboer.«

Medens De nyder en velfortjent Hvile ovenpaa Dagens Anstrengelser, skal jeg fortælle Dem en mærkelig Historie, der »lyder som et Eventyr, et Sagn fra gamle Dage«, men ikke desto mindre er reel nok: I 1769 sagde gamle Folk i Agger, at saa langt man kunde se ud i Havet, havde der tilforn været Kornland. Hvor Baadene nu ligger paa Torskefiskeri langt ude tilsøs, laa for 100 Aar siden Aggers gamle Kirke paa en Lerbanke, kaldet Aggerbjerg. Af denne skal Havet paa én Dag i Aaret 1822 have bortrykket 48 Fod og efter Sigende i 1869 lige saa meget paa nogle faa Timer. Det fortælles, at da Frederik VI i 1826 besøgte Vestervig og Agger, skal den daværende Præst for disse Sogne have sagt til Kongen, at han ikke mere turde komme i Agger Kirke paa Grund af dens Brøstfældighed. Hertil skal Kongen have svaret: »De maa prædike i den, til den hælder.« I 1831 blev Kirken saa erklæret ubrugelig, da den næsten var undermineret af Havet, men først 1834 blev Resterne af Bygningen solgt til Nedbrydning. Det var dog næppe meget, Havet havde levnet.

St. St. Blicher besøgte Stedet, inden Kirken faldt for Havets Murbrækker. Han fortæller: »Hele Kierkegaarden var overfyget af den hvide Havsand, hvis smaafurede Skorpe bar Vidne om Oversprøitning af Havskummet i Storm. Kirken selv var synligen sunken. Muren var revnet til Armstykkelse, Taget meer end halvt afrevet. Jeg gik ind: Bænke og Stole laae paa Gulvet, eller stode paa Hæld: Prædikestolen var bedækket med Støv og Kalk, og Edderkopperne havde udspendt deres Garn i alle Kroge og Hulinger, Altertavlen var overtrukket med Skimmel og Mos.«

Den nuværende Kirke blev opført 1838, tildels ved frivillige Bidrag fra hele Landet, og til Indvielsen skrev Blicher en køn Salme.

Et Par Aar efter at den gamle Kirke var forsvunden, kunde man endnu se Kister og Dødningeben stikke frem af Bakken, hvor de var lagt til Hvile. »Det var en underlig Følelse«, skriver Kammerraad An-

dresen i 1856, »der greb en, naar man om Aftenen i Skumringen gik paa Stranden under den høje Banke, med det buldrende, aldrig rolige Hav paa den ene Side og disse hvide Ben over sit Hoved stikkende frem af Bakken paa den anden Side, hvor de engang blev henlagte for at finde, som man siger, deres sidste Hvile, men hvorfra de endnu maatte gjøre en Vandring til det Element, hvorfra mange af dem maaske var opfiskede som et Bytte for dets Graadighed, og for hvis Rovbegjærlighed de nu igjen skulde gives til Pris for aldrig mere at finde den Hvile, de i deres stille Leje havde søgt.«

Medens Agger Sogn nu foruden Agger kun har Byen Thyborøn (Syd for Kanalen), har det forhen omfattet 8 Byer, nemlig Nørre- og Sønder-Aalum, Vester- og Øster-Agger, der er forsvundne i en sen Tid undtagen den sidstnævnte, der er det nuværende Agger, endvidere Bollum, der meget tidligt blev ødelagt af Havet, Nabe, der blev forladt 1775, Toft, der blev fraflyttet efter Stormfloden 1825 og endelig Røn (Thyborøn). Byen Nabe laa omtrent 2 km Syd for Agger, dens Ruiner skal nu ligge paa Havets Bund 1000 Alen udenfor Kysten, den sydligere By Bollums endog over 1600 Alen ude. Her har tilmed været Skov i Sognet i gamle Dage, nemlig Aalum Skov, hvis sidste Rester skal være ødelagt i Svenskekrigen 1657.

Lige til 1825 gik den gamle Landevej fra Ringkøbing til Thisted over Aggertangen. Men den var ofte farlig at befærde paa Grund af Havets Gennembrud og Kviksand. Folk siges at være sunken i her og omkommen med Hest og Vogn. Allerede i 1624 skal Havet være brudt igennem, hvorom Arent Bentsen skriver i sin Bog »Danmarckis oc Norgis fructbar Herlighed« (1656): »Ofver dette smale Stycke Land haffver Wester-Søen nogle Aar forleden indbrut i Limfiord, oc den, som tilförne skal hafve vorrit gandske eller meesten ferskt Vand, salt giort, hvor offver saadan stor Mengde Gieder, Karper, Brasen, Helt, Aborrer oc deslige, som den tilförne var riig af, skal være blefne døde, oc ved alle Strandbredde opskylde, at man paa nogle hundrede Wogne dem icke haffver kund bortage. Oc er siden den Tid forskne Slags Fiske icke udi Liimfiord tilgaaen, men allene Flynder, Aal, Hvilling, Torsk, Sild og andre Strandfiske, som ocsaa icke ringe men höye ere at acte«.

Dette Udløb har saa siden igen lukket sig, men d. 3. Febr. 1825 under en mægtig Stormflod dannedes Aggerkanalen. Ni Aar efter sejlede det første Skib igennem, og man regner, at midt i Halvtredserne ca. 14—1500 Skibe passerede Kanalen. Men i 1874 lukkedes denne, medens 12 Aar i Forvejen et nyt Gennembrud havde fundet

Sted længere mod Syd, hvorved den nuværende Thyborønkanal dannedes. I 1875 kunde man spasere hen over det Sted, hvor Hundreder af Skibe sejlede for faa Aar siden, og i 1868 sejlede det første Skib igennem Thyborønkanalen.

Ved Byen Nabe blev i 1657 opkastet en Skanse mod Svenskerne, der trængte op i Thy over Landtangen. Resterne af denne Skanse er formodentlig den Forhøjning, der ses ude i Strandengen lidt Syd for Agger. Bønderne havde samlet sig ved Nabe for at spærre Fjenden Adgangen til Thy, da Generalmajor Bøttiger rykkede frem mod dem med 700 Ryttere. Skansen blev forsvaret af 1500 Bønder, men de maatte med deres daarlige Udrustning trække det korteste Straa overfor Fjenden. Skansen blev erobret og 800 Bønder skal være faldet, et Tal som Eftertiden dog mener er altfor stort.

Men Agger har ogsaa i senere Tid været udsat for Fjendens Kugler. Den 9. Maj 1811 kom 2 engelske Brigger ind for Agger. De udsatte 2 Barkasser, der roede foran Briggerne ind mod Land. Underbefalingsmanden ved Kystmilitsen gjorde straks Anstalter til at indsamle 16 til 20 Mand med skarpladte Geværer. Men da Barkassernes Mandskab saa Folkene paa Stranden, vendte de om og lagde til ved Briggerne. Lidt efter landsatte den mindre Brig en Jolle med en Løjtnant og 5 Matroser. Begge Briggerne viste dansk Flag. Jollen kom tæt til Land og talte med Underbefalingsmanden, hilsende fra Kaptajnen, at han vilde have 6 Mand ombord til sig med nogle Fisk. Underbefalingsmanden sagde, at det kunde han ikke tillade. Parlamentæren roede saa igen ud til Skibet. Dette begyndte nu at fyre med Kanonerne, idet det gik tæt til Land, eftersom det var stille Vejr og Vinden østlig. Omtrent 100 Kugler blev skudt ind over Agger, men hverken Mennesker eller Kvæg kom til Skade. En Kugle slog derimod ned i et Hus, hvor den forvoldte en mindre Ravage.

Af de mangfoldige Strandinger udfor Agger er den mest bekendte vistnok det tyske Orlogsskib »Undine«s af Kiel. Skibet, der strandede her i en forrygende Nordvestenstorm 27. Okt. 1884, medførte 149 Mand, der alle efter 14 Timers Anstrengelser blev bragt i Land i Redningsstolen, undtagen 2 Mand, der var skyllet overbord og af hvilke den ene omkom, medens det lykkedes den anden at svømme i Land.

AGGER—FERRING

(30 km)

Paa Turen i Dag kommer vi ud for en Vanskelighed, nemlig Overfarten over Thyborønkanalen. Ved velvillig Tilladelse af Arbejdsformanden ved Vandbygningsvæsenet (man henvender sig Dagen i Forvejen hos Ingeniøren) kan man faa Lov til gratis at køre med Motortoget, der ved 6½-Tiden om Morgenen (og som Regel ogsaa engang om Eftermiddagen) fører Arbejderne ud til Lossebroen ved Enden af Aggertangen, hvor de afhentes til Thyborøn af en Motorbaad. Om rejsende saa kan slippe over med dem, beror paa, om der er Plads. Ellers maa man telefonere til Vandbygningsvæsenets Kontor i Thyborøn og bestille Motorbaad til at sætte en over.

Lad os tænke os, at vi kommer med »Ørken-Ekspressen«. Det er en Automobil med paahæftet Bivogn, der gaar paa Skinner mellem Klitterne oppe paa Havdiget. Dette Dige begyndte oppe ved Nordvestsiden af Flade Sø og er dannet som Sikring mod Havets Indbrud. Heroppe fra ser man rigtigt, hvor lavt Agger By ligger, og forstaar, hvor absolut nødvendig denne Sikring har været.

Aggertangen, der endnu for en halv Snes Aar siden var en uhyre flad, fast og nøgen Sandslette, herlig at cykle paa, en nu helt overgroet med Græs, hvorved Danmark er blevet et fantastisk Naturindtryk fattigere. Men man maa jo saa glæde sig over, at en Mængde Faar finder Føde her. Og saa er Tangen bleven et rent Eldorado for alle Slags Vadefugle. 8 km strækker denne Tundra sig mellem Havet og *Krik Vig.* Nord og Øst for denne ses Byerne Agger, Taabel og Krik. Paa en Bakke spejder Vestervigs hvide Kirketaarn ud over Landet med Liden Kirstens sagnomspundne Grav ved sin Fod, og øverst oppe ligger Hjælpensbjerg som en lav blaa Sky og afgiver Landkending for Fiskerne ude paa Havet.

Aggertangen er bleven antaget for at have været det Sted (»Haraldsejd«), hvor den norske Konge Harald Haarderaade drog sine Skibe over fra Limfjorden til Vesterhavet. Der har blandt de lærde staaet adskillig Gny om det Spørgsmaal, som en sølle Lægmand nok skal vogte sig for at blande sig i.

Ude paa Sydenden af Tangen ligger et Lodshus og lidt derfra ved den lille Havn og Lossebro et rød- og hvidringet Ledefyr.

Nu gaar Sejladsen over *Thyborønkanalen,* der er 1 km bred og hvor der altid gaar en strid Strøm, forbi nogle flade Sandholme, *Langholmen, Sælhundeholmen* m. m., der skifter Form og Størrelse efter

Thyborøn Havn *(Harboøre Papirlager)*

Vind og Vejr. Saa lægger vi efter en munter Vippetur til ind i *Thyborøn* Havn, der virker helt anselig. Den blev anlagt til Støtte for Fiskeriet 1915—18 og er allerede meget søgt. Her ligger en af Statens Redningsdampere og som Regel tillige en af Switzers Bjergningsdampere. Udfor Havnen ligger 3 Lystønder og ved Indløbet til Kanalen strækker sig paa Nordsiden en stor Dækmole 900 m ud i Vesterhavet.

Det er en ganske forunderlig Følelse af Afsondrethed, der griber en ved Ankomsten til denne lille Søfartsby, hvor man føler sig omskvulpet af Vand til alle Sider. Kvarteret ud mod Havnen gør et næsten købstadagtigt Indtryk med Vandbygningsvæsenets smukke Administrationsbygning, det hyggelige Sømandshjem, hvor man straks kommer i den rette maritime Stemning ved foruden de lokale vestjydske Aviser at finde »Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning«, og det af Staten byggede store Pakhus, hvori opbevares Strandingsgods. Her er desuden Lodsstation, Toldsted, Jernbanestation (Endepunkt for Lemvig-Thyborøn Banen) og et stort Isværk.

Byen er delt i Thyborøn Havn og Thyborøn By, der dog er nær ved at vokse sammen. I den sidste, hvor botanisk interesserede vil finde den sjældne lille Kurvblomst cotula coronopifolia (Firkløft) med gule Blomster voksende i Mængde, ligger den lille nette hvide Kirke. Ogsaa her er der Jernbanestation.

Thyborønboerne har haft en meget haard Kamp at udkæmpe med

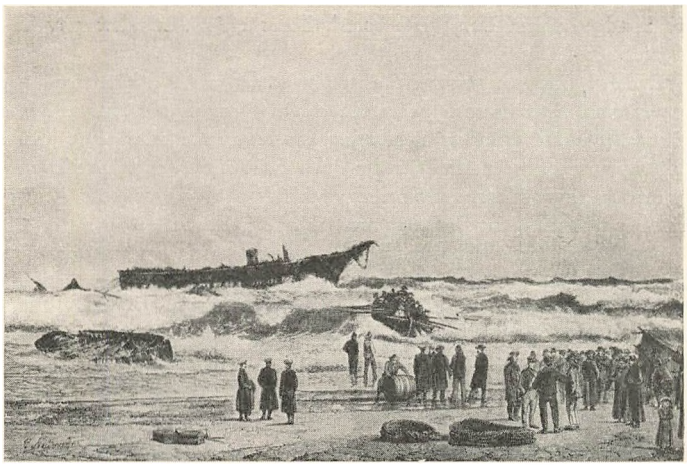
Høfder ved Thyborøn

det overmægtige Hav, der har ædt bort af Landet. Der hvor Drengene midt i forrige Aarhundrede gik og vogtede Faar, laa allerede i 1864 et Par tyske Krigsskibe og ventede paa to danske Skuder, som var taget Dagen i Forvejen oppe i Limfjorden. »Men saa kom Pinedød nok saa kønt Mutter Hav og fejede Prøjserne væk,« fortæller en gammel Søulk.

I 1866 bestod Byen endnu af en Snes Huse, men efterhaanden som Havet rykkede frem (i Vinteren 1874—75 saaledes 100 Alen) flyttede Beboerne bort. I 1870'erne fandtes her kun 7—8 Huse, men rundt om laa Tomter af de forladte Boliger. Beboerne havde kun én Ko, som blev kaldt »Baronen«, maaske fordi den førte en mere sorgfri Tilværelse end dens Herrer.

Ved et Par rødhvide Pæle straks Syd for Thyborøn By begynder Ringkøbing Amt. Hertil har nemlig Agger Sogn strakt sig fra gammel Tid, da Tangen gik ubrudt fra Harboøre op til Agger.

Vi befinder os altsaa nu paa *Thyborøntangen.* 9 km strækker denne flade Landstrimmel sig mellem Vesterhavet og *Nissum Bredning,* øde og trist, ofte overskyllet om Vinteren, men ved Sommertid fuld af Fugleskrig og Forladthedens tungsindige Stemning. Man kunde nok fristes til at tage med Toget til Harboøre. Men har De Cykle med, vil De langs Østsiden af Banen finde en ret god Sti, som jeg vil anbefale, da Kørevejen er daarlig.

Alexander Newsky's Stranding *(Efter »Illustr. Tid.«)*

Naar De er kommen et godt Stykke ned over Tangen, kommer De forbi *Knopper* Station med nogle spredte Huse. Herfra fører en Vej østpaa ud til *Rønland,* der om Vinteren er en Ø, men om Sommeren en Halvø. Herude i denne Afkrog af Verden ligger der nogle Huse og en Skole.

Udfor Knopper strandede en Septembernat 1868 den russiske Fregat »Alexander Newsky«. Skibet havde været paa et Aars Togt i Middelhavet med Kadetter, deriblandt den 18-aarige Storfyrst Alexis, Kejserens næstyngste Søn. Føreren af Fregatten var Finlænderen Kapt. v. Kraemer, bekendt fra Krimkrigen, og Skibet var nu for hjemgaaende til Kronstadt med en Besætning paa 750 Mand. Der styredes efter Hanstholm; da man fik et Lys i Sigte over Styrbord og endnu ikke ventede Hanstholm Fyr, troede man, at det var en Sejlers Lanterne. Straks efter stødte Skibet og stod fast mellem første og anden Revle. Efter flere forgæves Redningsforsøg, hvorved flere af de ombordværende druknede, og først da Vejret klarede lidt hen paa den følgende Dags Eftermiddag, lykkedes det at redde den øvrige Besætning tillige med Storfyrsten. Efter Redningen tændte Folkene Baal, og om Aftenen holdtes der Gudstjeneste paa Stranden, hvor en Pope læste Litaniet og Skibets Sangkor assisterede. Øjenvidner skildrer hele denne Scene som højst ejendommelig og gribende.

Her ude paa Thyborøntangen har før i Tiden ligget to Byer, Nørre-

og Sønder-Langer. Den første bortskylledes 1868, den sidste blev fraflyttet 1874.

Syd for Knopper snævrer Tangen sig snart ind, saa kun Havdiget og en smal Engstrimmel skiller Havet fra Fjorden. Nu nærmer vi os *Langerhuse*, et Fiskerleje, der endnu har bevaret enkelte af de gamle Huse. Herfra er der kun 1½ km ind i Landet til den store Kirkeby *Harboøre*, hvis Navn vel omtrent er kendt af hvert voksent Menneske her tillands — og desværre med en dyster Klang.

I tidligere Tider var dette afsides og vejrhaarde Sogn et terra incognita undtagen for de allernærmest boende. Befolkningen her ude havde sit eget Sprog, der var forskelligt fra de andre Vestjyders. Desværre har ingen Dialektforsker faaet det optegnet, mens Tid var. Fra gamle Dage af havde Indbyggerne ligesom Aggerboerne Ry som en Slags Molboer, og man havde det Mundheld: »Der skal syv Harboøreboere til et Menneske.« I 1778 skrives om Harboøreboerne: »Indvaanerne adskille sig fra deres Naboer ved Enfoldighed i Sæder, ligesaa ved deres besynderlige og grove Udtale. De bruge hvide Vadmelstrøjer og sorte Bukser og have nogle elendige Huse mellem Sandbakkerne, og til deres sorte Faar og Geder findes der kun tyndt Græs. De svømme omkring paa det vildene Hav i deres smaa Baade og kaldes Havgasser.«

Fiskerne havde en fast Bøn, naar Fangsten var til Ende. Naar den sidste Krog var taget ind (naar de havde faaet »rind den sidst' Stræng«), sagde Baadsformanden:

Rind æ Stræng
aa tak Guj for æ Pæng,
Staun i Haun
i Jesu Navn. — Amen.

I Harboøre, hvortil der om Sommeren valfartes meget fra Lemvig og Omegn, er der Jernbanestation, et stort Badehotel og flere Handlende. I Badehotellets Restaurant er malet en stor Frise, forestillende Panoramaer fra Omegnen. Tilvenstre ses Thyborøntangen med Høfderne, i Midten det østlige Bakkeland med højtliggende Kirker og tilhøjre Ferring Sø med Bovbjerg i Baggrunden.

Men hvad der først og fremmest samler Interessen her i Harboøre, er Kirken og Kirkegaarden.

Den gamle Kirke, der indvendig var meget mørk, blev nedrevet 1909. Her siges at have været en Gravsten med følgende fornøjelige Rim:

Her under dette Alter og Chor
hviler i Række fra Syd til Nord
tvende smaa Børn af Stedets Præster
og saa det fremmede Barn fra Manchester.

Den nuværende Kirke er en ret anselig Bygning med rødt Pyramidespir. Altertavlen forestiller Jesus, der velsigner Børnene (vestjydske Fiskerbørn). Ellers lægger man i Kirken særlig Mærke til en mægtig stor Tremaster og en mindre Femmaster under Loftet. Desuden er her en Mindetavle over 19 Fiskere, der druknede udfor Vrist 1862 og 63.

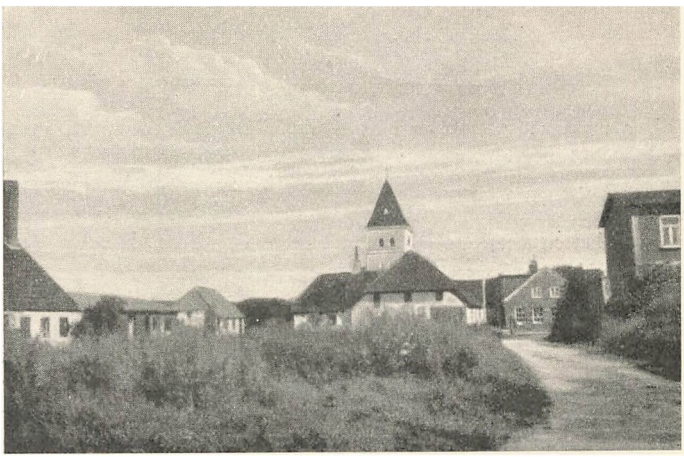
Men saa er der Kirkegaarden, og det er vel nok den, hvorom Tankerne i særlig Grad kredser hos fremmede paa dette Sted, hvor Luften har været svanger med Fortvivlelse og Helvedfrygt, fremkaldt af denne tunge og mærkelige »Harboøre-Kristendom«, som, for at bruge et mildt Ord, er bleven landskendt, fordi der i sin Tid stod Gny om den i alle Landets Aviser. Dens Saga er mørk, men der lyser Stordaad af Opofrelse og Heltemod som Raketskud ind i Vintermulmet.

Der er da først den store Fællesgrav med en høj Mindesten for de 26 Fiskere, der omkom den 21. November 1893 under Landingsforsøg, dernæst den anden Fællesgrav, ligeledes med Sten, for de 13 Mænd, der druknede ved Redningsbaaden »Liløre«s Kæntring under Redningsforsøg den 25. Januar 1897. Det er særligt disse to store Ulykker og hvad de drog i deres Kølvand, der har gjort Harboøres Navn kendt viden om.

Endnu er der en Fællesgrav her, men af en anden Art. Den findes henne paa Kirkegaardens vestre Side. Her hviler 25 tyske Marinesoldater fra Verdenskrigen, som fandt deres Død under det store Søslag i Vesterhavet 1918. I Nærheden ligger desuden enkelte Tyskergrave samt en over en engelsk Officer, og endelig er her et Gravsted over 3 russiske Sømænd fra »Alexander Newsky«s Forlis i 1868.

Saa forlader vi de dødes Have, ikke uden en Følelse af, at der selv i Sommersol hviler en egen tung Stemning over den iøvrigt usædvanligt velholdte Kirkegaard.

Vor Tur gaar nu gennem det flade, tæt bebyggede Harboøre Sogn, de triste Søulykkers Egn. Her grundstødte saaledes under en Vestenstorm i Løbet af 3 Døgn i Oktober 1860 ikke mindre end 14 Skibe. Her skal endnu blot mindes om Barken »Vertumnus«s Stranding i Foraaret 1847, der gav Stødet til et ordnet Redningsvæsen, fornemmelig ved den senere Justitsraad Claudis energiske Arbejde. Ved Statens Støtte blev der nu overalt oprettet Redningsstationer.

Fra Harboøre By *(Harboøre Papirlager)*

Sognet har lidt meget ved Havets Ødelæggelser. Nytaarsdag 1720 indtraf en voldsom Stormflod, der overskyllede hele Harboøre Sogn, og i 1868 kom der en lignende Katastrofe, under hvilken Beboerne endog kunde sejle over deres Marker i Baade.

Vejen fører os gennem Fiskerbyen *Vrist*, hvor der er Jernbanestation, Badepensionat og Sommerrestauration. Udfor Vrist forliste i 1921 det norske Skib »Bragdø«, om hvilket der blev sagt, at det var Verdens største Tremaster.

Mod Øst faar vi Udsigt til de maleriske *Engbjerg Høje*, og snart kommer vi tæt ind under *Vejlby Klitter* (tilhøjre), hvoraf flere Partier er ret storslaaede. Her er bygget en Del Sommerhytter. Ved Kysten her udfor ramte Nemesis i 1916 den tyske Undervandsbaad »U 20«, Passagerdamperen »Lusitania«s Banemand, der løb paa Grund her og blev ophugget.

Nu drejer vi ad den anden Vej tilhøjre over Banen og kommer forbi en ældgammel, typisk vestjydsk Bondegaard, *Paakær* (der sikkert snart forsvinder) og *Liløre Redningsstation* med de triste Minder. I Nærheden ligger den nye Gaard *Liløre*. I den gamle, der laa ved Siden af Redningsstationen, boede i mange Aar Strandfogeden Niels Liløre og hans Kone Ane Marie, hos hvem der udfoldedes en enestaaende Gæstfrihed. Niels Liløre stod her paa Stranden hin berygtede Uvejrsdag i 1897 og saa paa, at Ligene af Mandskabet fra Red-

ningsbaaden drev i Land, det ene efter det andet. Blandt disse var to af hans Sønner samt hans Svigersøn. Den gamle Mand forvandt det aldrig, og Aaret efter døde han. Man forstaar saa godt en gammel Fiskerkone, der engang sagde til en rejsende: »Hwo ka De lie aa gaa der nier saa tit og sije o æ Haw? — For mæ er 'en aller andt end en stuer Graw.«

Naar De nu har passeret Gaarden Liløre, har De foran Dem den store *Ferring Sø*, der ved Sommertid genlyder af Fugleskrig. Her hører Vejen op, men der gaar en Sti nedenfor Klitterne, hvor De kan cykle hele Vejen undtagen paa en kortere Strækning, hvor De kommer ned paa selve den sandede Søbred. Gaa her op paa Havdiget, og De vil se, hvad det er for en Strimmel Sand, der skiller Søen fra Havet.

Forude ses nu meget malerisk Ferring By med sin Kirke og Bovbjerg Fyr. Jeg kom her en Dag, da Soldisen slørede Baggrunden, og da saa det ud, som laa her en fantastisk Storstad. Ved Sydsiden af Søen ligger nogle Huse, *Strandhuse*, og herfra gaar det opad mod *Ferring*, der ganske vist ingenlunde er nogen Storstad, men ligger meget smukt paa en Bakke, nemlig paa Skraaningen op til Bovbjerg. To Bygninger dominerer Byen, nemlig den gamle solide Kirke af den ægte vestjydske Type og det store »Bovbjerg Badehotel«, der i og for sig er en pæn Bygning, men ligger for nær op mod Kirken og derved trykker denne, særlig set fra Nordvest. Paa den nordre Væg i Kirken findes gamle, delvis udviskede Kalkmalerier samt et ejendommeligt Epitafium over Præsten Gregers Lund, † 1796. Desuden er her en ganske simpel Mindetavle med lang Indskrift over Præsten Hans Jespersen, † 1682. To Træfigurer fra den katolske Tid er ogsaa opstillet her. Kirkegaarden er ejendommelig ved sine mange hvidmalede Stakitter, der indhegner Gravstederne.

I Badehotellets Lokaler vil De finde en herlig Samling af Kristen Bjerres farvefriske Malerier fra det stortformede Vestjylland. Bjerre har i en Aarrække drevet Hotellet og gjort det til noget af en Seværdighed. Det blev bygget som Stedfortræder for den gamle Ferring Kro, der blev nedbrudt paa Grund af Havets altfor farlige Nærhed. Skønt Ferring ligger ved Kysten, endda tæt ud til den stejle Brink, er det slet ikke noget Fiskerleje, men en Landsby, der lever af Markens Grøde, idet det frugtbare Agerland herfra og helt ned Syd for Fjaltring naar lige ud til Havet. Men forhen har Beboerne dog »brugt Havet«, og endnu i 1870'erne havde Ferringfiskerne, inden de gik tilsøs, den Skik at holde Bøn, hvorved de lagde sig plat ned paa Maven i Sandet ligesom Beduinerne, naar de beder deres Aftenbøn i Ørkenen.

Bovbjerg

Ved Stranden Nord for Byen, hvor Klinten begynder, er der rejst en Mindesten for C. F. Grove, der grundlagde Kystsikringen 1875 (den første Høfde byggedes Aaret efter).

Nu skal vi saa en Tur ned under *Bovbjerg*. Lige ud for Byen er der en Trappe ned til Stranden. Til at begynde med er De maaske tilbøjelig til at føle Dem lidt skuffet — med Rubjerg Knude og Bulbjerg i frisk Minde. Bovbjergs Skrænter synes mindre stejle og knap saa vildt forrevne. Og Anlæget af Høfderne har ogsaa til en vis Grad bremset Nedstyrtningerne og gjort Klinten mere skraanende. Men efterhaanden som De naar hen under dennes højeste Punkt forandres alligevel Deres Indtryk, og De gribes uvilkaarligt af Bjergets monumentale Nøgenhed. Her er i Sandhed imponerende, naar Havrøgen driver som lette Aandepust hen over de mægtige graabrune Lermasser. Vidt bekendt er den Ødelæggelse, Havet her har anrettet ved Nedstyrtning af Kysten. I Løbet af Aarene 1864—66 bortskar Havet saaledes en Jordmasse paa 54 Alens Dybde ind i Landet. Nu er dog Kysten saa nogenlunde sikret ved Opførelsen af den lange Række Høfder under Bjerget.

Viggo Stuckenberg har i 1905 meget malende skildret en Vandring langs Bovbjergs Strand en Sommermorgen, før Solen er bleven synlig over Brinken. »Paa det gule Sand tegner Bovbjergs Brinkkamme sine Zigzagskygger, medens hver Kløft blaaner under Havrøgen som en

Ap i Morgendis og hver Flintesten i Leret funkler og glimrer vaad af Havets Aande. Overhovedet er det Lyset, det skiftende Lys fra Luften, fra Havet, indover og nedover Bovbjerg, der bliver det smukkeste og ejendommeligste ved det sjældne Stykke Kyst; ikke to Dage, ikke to Timer i Træk er dette Lys ens. Man kan gaa under denne Brink, den samme Tur, Dag efter Dag, og bestandig finde ny Skønhed, som man ikke har lagt Mærke til før. Kun Stormvejrsdage, naar Havet staar ind, skal man holde sig derfra, da Stranden saa paa store Strækninger er helt borte, og Broddet styrter drønende højt op ad den glatte og stejle Lermur.«

Herom kunde den afdøde Lemvig-Digter Thøger Larsen tale med næsten urnordisk Kraft:

Jeg stod en Vinterskumring i Bovbjærg Skrænt,
et stormhidset Helvedhav laa under mine Fødder,
Ildsøernes kolde Ætling, det Lavlands-Element,
der knækker Skibes Staal-Skal, som vi knækker Nødder,
krumryggede Bølge-Udyr fra Horisonten brød.
Med salte Fræs de stampede over de lange Revler.
Rygende og kogende, som Bunden laa i Glød,
stormed de Brændingen og slog hinanden i Trævler.
De raste om Vragenes Ribbens rustne Staal,
der stritter op af Sandet, som Arme i Nød sig løfter.
Bidder af Skrænten Lerskorp forsvandt i det vaade Baal.
Lange, lystne Tunger slikked i alle Kløfter.
En Sodomas Røg og Ross over Havstokken drev,
medens de Uhyrer brødes om Bovbjærgs Knolde.
De stiveste Stenskrig i Øret stak og rev
som boret ud af Halsen paa Tolvhestes-Trolde.

Naar De har læst disse Linjer, kommer De maaske ved en Idéassociation til at tænke paa H. P. Holsts »Bonden fra Lemvig« — ganske vist et Digt af *helt* anden Art — som mange af os kender fra vor Skoletid. Det var nemlig i en saadan Vinterskumring, at Digtets unge Bondeknøs, der skulde vise de fjendtlige (svenske) Ryttere Vej til Lemvig, opofrer sig selv ved i Spidsen for Rytterne at styrte sig og dem alle ned fra Bovbjergs Skrænt.

Blandt de søfarende er Bovbjerg med Rette i Miskredit, og talrige er de Skibe, der her er slaaet i Kvas. Mange vil endnu mindes den norske Jernbark »Capella«s Stranding en Efteraarsnat 1903, hvorved alle omkom. Alene en Skibsdreng, der skulde have været med, undgik Døden, da hans Moder i Forvejen havde drømt, at Skibet skulde forlise.

Paa det højeste Sted, udfor Bovbjerg Fyr, er der et mægtigt Ler-

skred, hvor man kan komme op paa Bjerget. Det gaar adskilligt lettere end paa Rubjerg Knude, hvor man glider i det løse Sand, hvorimod man her har det faste Ler under Fødderne. Det sidste Stykke, hvor Klinten er lodret, klatrer man op ad en Stige.

FERRING—BJERGEHUSE
(24 km).

Naar vi skal videre Syd paa, maa vi over Bovbjerg. Af bitter Erfaring véd jeg nemlig, hvor vanskeligt, for ikke at sige umuligt, det er at passere under Skrænten sydlige Fremspring. Med Cykle lader det sig under ingen Omstændigheder gøre.

Fra Ferring By fører en Vej opad mod Fyret. Tilvenstre ses en stor Bautasten til Minde om den kendte politiske Folkefører Christen Berg, der var født her paa Egnen. Øverst paa Bjerget knejser *Bovbjerg Fyr* (opført 1877), der er rundt og malet højrødt, hvad der giver den noget vist ærefrygtindgydende. Jeg gad vide, hvordan en Flok Tyre vilde te sig, hvis den blev sluppen løs her! Ved Fyret er der en Oldtids-Gravhøj, *Hesthøj*, med Flagstang paa. Her er det højeste Punkt, 41 m. Paa Højen staar en Obelisk til Minde om Frederik VI's Besøg her i 1826 og 30. Før har her været et Mindesmærke af Træ, men det har to Gange maattet flyttes paa Grund af Havets Indskæring.

Oppe fra Bovbjerg er der i klart Vejr en uforlignelig Udsigt. Ude paa Kanten af Brinken er der under Paalandsvind ganske stille, fordi Vinden, der slaar mod Lervæggen, kastes lodret op i Luften og først flere Alen over Kanten drives videre ind over Land. Viggo Stuckenberg skriver: »Faa Steder her i Landet har man et saadant Stykke Himmel over sig og omkring sig. Vesterpaa hviler Himlen fjernt ude paa den uhyre Havflade, østerpaa synker den bort i flade Egnes vage Jorddis. Der er saa højt til denne Himmel og der gaar et Vejrsug hen under den saa friskt og rent og fuldt, saa salt og saa evigt strømmende, som stod man midt i den Vind, der fra Evighed til Evighed skulde drive Jorden i dens Hvirvlen. Den lille gule Høgeurt i Græsset skælver og nikker bestandigt, Ternernes Skrig bæres op fra Stranden og blander sig med Lærkens Kvidren, og Rugen og Byggen gynger for Vinden indover Bovbjergs Agre.«

Underligt er det at tænke paa, naar man staar heroppe, at man i henfarne Tid herfra har kunnet se ud mod Vest over store dyrkede Marker. Et fantastisk Sagn fortæller, at her ude laa, omgivet af en

Lund, et Kloster kaldet Bedelund, som under en mægtig Stormflod blev bortskyllet. Sagnet paastaar endvidere, at kun en Fjerdedel af Sognet blev tilbage, hvoraf forklares Navnet Ferring (uha!). En af Klostrets Klokker blev reddet, og det fortælles, at den nu i omstøbt Skikkelse hænger i Sognets Kirketaarn. At den skulde skrive sig fra Bedelund, mente man fremgik af en Munkeskrift, der er støbt i den. Man tror endnu ikke sjældent at kunne høre Klosterklokkerne ringe ude fra Dybet, naar en eller anden vigtig Begivenhed skal indtræffe. Saaledes skal man tydeligt have hørt dem ringe kort før den store Stormflod i Vinteren 1824—25.

Til Egnen ved Bovbjerg knytter sig ogsaa Sagnet om »Kongens Søn af Engelland«: For mange hundrede Aar siden, ved Midnatstid, opkom en frygtelig Storm fra Vest. Kongens Søn af England var draget ud for at hente sin Brud og førte med sig en Kiste fuld af kostelige Skatte. Skibet forliste og blev knust mod Revlerne. Prinsen slap dog levende i Land, og lidt efter kom Kisten flydende. Nu kom »tre sorte Drenge« og røvede Skatten, hvorom Folkevisen beretter:

Den Kongens Søn hannem randt Taarer paa Kind:
»Krist bedre jeg kom for Bovbjerg ind;
nu er jeg kommen saa ilde at holde,
jeg er kommen i Hr. Eske Frosts*) Volde.

Men havde jeg kommet i Hr. Bugges**) Len,
da havde mig røvet hverken Ridder eller Svend.«
Men Børen blæser dennem Vesten ind for Danmark.

Under Uvejr har mange set de »tre sorte Drenge« gaa langs Stranden. Naar man lader dem gaa i Fred, sker der ikke noget. Men en gammel Fisker raabte dem engang an, og da blev han saa fortumlet af dem, at han først kom hjem om Morgenen, og da havde han mistet Forstanden.

Men vi maa rive os løs fra disse sære gamle Frasagn og begive os ad en Sti Nord om Fyret igennem en Bondegaard, hvor vi træffer en Vej, som gaar tilhøjre. Den fører os forbi den statelige, højt og ensomt liggende *Trans Kirke*, paa hvis Kirkegaard der er en Grav over engelske Matroser fra Orlogsskibene »St. George« og »Defence«, der strandede sydligere paa Kysten. Syd for Kirken gaar en Sandvej ovenfor Klinten, og man kommer da gennem en Kløft ned paa Stranden. Straks efter løber der en Bæk ud, hvor der ligger 3 Huse i en

*) Eske Frost til Fjandhus i S. Nissum Sogn.
**) Niels Bugge til N. Vosborg i Ulvborg Sogn.

Mærsk Kro

Dal, kaldet *Tamdal*. Her skal i fordums Tid have ligget 3 Vandmøller: Møgelgaards, Holmgaards og Astrup Møller.

I Trans Sogn boede den synske Fisker Kristen Mollerup († 1879). Han kunde forudsige Strandinger og har bevisligt nøje fortalt om Stedet for og de nærmere Omstændigheder ved disse. Udfor den ovennævnte Tamdal havde han saaledes forudsagt en Stranding. Denne (en svensk Dampers) indtraf dog først en halv Snes Aar efter Mollerups Død. En Vinteraften stod han uden for sit Hus og stirrede op mod Bovbjerg. En Nabo kom forbi og spurgte, hvad Kristen saa efter. Først vilde denne ikke ud med Sproget, men da den anden blev ved at gaa ham paa Klingen, svarede han omsider: »Nu ja, da! at sige det sandt: æ kan ikke begribe det — saa stort et Lys, saa højt og saa stille! Æ har set det mange Gange.« Da saa Bovbjerg Fyr tændtes i 1877, fik han Forklaringen.

Hvor Lerskrænterne helt holder op og Kysten bliver ganske flad, gaar der en Vej op til *Fjaltring*. De ser Kirken, der har spidst Spir, saasnart De kommer op fra Stranden. Byen ligger lidt bagved. Her er Købmandsforretninger, hvis der er noget, De har Brug for. Ellers fortsætter De langs Stranden. Ved denne forliste 1907 den norske Fregat »Timaru« ved højlys Dag, hvorved hele Besætningen, 21 Mand, omkom. Mod de taarnhøje Bølger kunde Redningsbaaden ikke sættes ud, og Raketterne kunde ikke naa til Skibet.

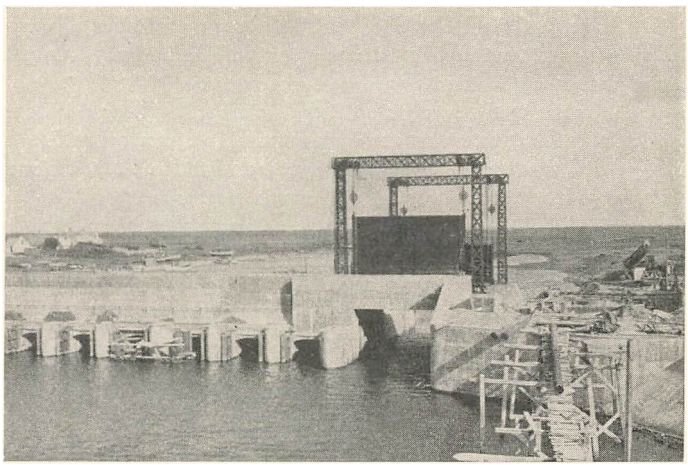
Den lave Klitbræmme svinder snart helt bort og Stranden bliver til en svagt buet Stenslette. Bag denne ligger en lille Strandsø, *Krogdal Sø*, og atter bag denne det grønne, dyrkede Land.

Lidt før der igen begynder en Række Høfder, og hvor der ligger nogle røde Skur, fører en Vej op til den gamle morsomme *Mærsk Kro* (2 Minutter), en god vestjydsk Bygning af rødgraa Mursten med Straatag og Fortovskant foran af kantstillede Strandsten. Nær ved ligger *Tuskær Redningsstation* og nogle Gaarde ved Navn *Søndergaarde*.

Nu gaar vor Tur ud paa *Bøvling Klit*, som den smalle Strimmel Land kaldes, der skiller *Nissum Fjord* fra Vesterhavet. Vejen herud er umulig, men der gaar en Sti parallelt med den ude i Engen, hvor man kan cykle. Den vil jeg anbefale, da Stranden her paa lange Strækninger er opfyldt af mægtige Stenbarrer, som det er meget træls at vandre i.

Hinsides det nordre Hjørne af Nissum Fjord ser De Bøvling Kirke (med Kuppelspir). Ellers er der ikke meget, der fanger Øjet her ude paa Tangen, hvor der er uhyre ensformigt, men fuldt af alle Slags Fugle. En sjælden Gang passeres et enkelt Hus, deriblandt en Skole, der vel nok er det mindste af den Slags, De har set. Hvor fredeligt og stille der end er her ude, saa virker det alligevel helt oplivende, naar man omsider forude faar Øje paa Husene i Thorsminde. Hertil kommer man imidlertid hurtigere paa Papiret end i Virkeligheden.

Fra Skolegeografien husker vi alle Navnet *Thorsminde*, men det har ligget i Bevidstheden som en død Glose, indtil det mærkelige sker, at man en skønne Dag i egen høje Person befinder sig paa Stedet og opdager, at der til Navnet svarer en haandgribelig Virkelighed. De fleste forbinder vist med Thorsminde blot et Udløb af Nissum Fjord, men her ligger nu en ikke helt lille Fiskerby. For 60—70 Aar siden laa her kun en lille Hytte, kaldet »Mindehuset«, hvor en Eneboer havde slaaet sig ned. Thorsminde har sit eget Ansigt, ikke helt som de andre Kystbyers, men jeg er i Vildrede med, hvorledes jeg skal karakterisere det. En ejendommelig Ensomhedens Hygge er udbredt over Stedet. Mod Øst ser man ud over flade, lysebrune Strandenge, hvor Heste og Køer græsser, og ved den modsatte Side høres Havets Brusen lige bag Klitrækken. Et sandet Hjulspor fører gennem Byen, der har en Købmandshandel, men intet Gæstgiveri. Flere af Husene er af Træ. Naar man nu kommer til den store Kanal, der som en anselig Flod deler Byen, og ser de mange Fiskerbaade ved Bredden, sættes man uvilkaarligt i hollandsk Stemning.

Slusen ved Thorsminde *(A. Grimstrup, Ringkøbing)*

Men ellers er det jo Slusen, der her er den store Seværdighed. *Thorsmindekanalen* brød igennem 1741, lidt Syd for den nuværende. Mere end hundrede Aar efter gjorde man Forsøg paa at udtørre Fjorden. Et kapitalstærkt engelsk Aktieselskab, »The Nissum Fjord Company«, lod i 1868—70 grave den nuværende Kanal og byggede den vældige Sluse. Men Foretagendet, der havde slugt uhyre Summer, blev i mere end én Henseende en Kapital-Fiasko, og i 1885 blev det definitivt opgivet. Tilbage blev imidlertid den store Sluse, opført af Beton, Klinker og Granit, senere forstærket og udvidet. Den hviler paa 9 kolossale Piller med Gennemløb imellem, der lukkes af svære selvvirkende Porte, som lader Vandet passere mod Vest, naar Fjordens Vandstand er højere end Havets, og lukker sig, naar Havet presser paa. Slusen har vist sig som et teknisk Storværk, der har holdt Stand gennem Tiderne, skønt den undertiden ved den voldsomme Strøm har rystet og dirret saa stærkt, at intet Menneske har vovet sig ud paa den.

De Klitter, der ligger nærmest ved Thorsminde, kaldes *Mindebjergene*. En Nat var den Strandfoged, som havde Opsyn med det yderste Strandlen Nord for »Mindet«, spaseret derud for at efterse sit Distrikt. Paa den Tid laa her ingen By. Maanen var lige staaet op, og da han var i Begreb med at vende tilbage, saa han imod Maaneskinnet en vældig Kæmpe, der stod med et Ben paa hvert af de to

»Bjerge«, spejdende ud over Havet. Manden blev saa forskrækket ved dette Syn, at han faldt i Afmagt, og da han atter kom til sig selv, var Fantomet forsvundet. Senere udfandt man, hvad Varslet betød, da det engelske Selskab opførte det mægtige Sluseværk, der støttede sig til de samme Klitbakker, hvorpaa Kæmpen havde staaet.

Af de mange Søulykker, som Thorsmindekysten har været Vidne til, er ingen bleven saa meget omtalt som Strandingen af de engelske Orlogsskibe »St. George« og »Denfence«. Denne Begivenhed har sat Sindene og Fantasien i Bevægelse langt op mod vor Tid. Det var Natten til den 24. December 1811 at de nævnte Skibe løb ind her paa Kysten under en rasende Storm. Nogen Hjælp var umulig at yde paa Grund af den frygteligt høje Sø og stride Strøm. Endnu Julemorgen saa man de ulykkelige paa »St. George« samlede paa Dækket, raabende om Hjælp. Det fortælles, at Admiral Reynalds gik paa Dækket om Morgenen med skinnende Stjerner paa sit Bryst og haabede paa at kunne redde Skibet, medens Mænd og Kvinder (thi saadanne var der ogsaa ombord) i Dødsangst knælede for ham og bad ham om at frelse deres Liv, da Skibet hvert Øjeblik truedes med at blive slaaet i Stykker. Da der intet Haab mere var om Redning, saas Admiralen (med eller mod sin Vilje) styrte agterud i Havet. Kl. 9½ om Formiddagen saas Stormasten behængt med Mennesker, men pludselig knækkede den og alle omkom. Af Besætningernes 1340 Mennesker kom kun 17 levende i Land. Det ene af Skibene ligger paa Havets Bund mellem Thorsminde og Bjergehuse, det andet Nord for Thorsminde. Der er flere Gange gjort Forsøg paa at hæve Skattene fra de to Skibe. Et af de første Aar af dette Aarhundrede lykkedes det en Dykker at bringe 41 Kanoner op. En Skibsklokke fra »Defence« skal være havnet i No Kirke ved Ringkøbing. Dens Klang er kraftig, men sørgmodig, fortæller Folk.

En anden December-Stranding fandt Sted i 1885, da Dampskibet »Hekla« af Amsterdam gik paa Grund her udfor Thorsminde og blev slaaet i Stykker. Et Forsøg med Raketapparaterne mislykkedes. Da Havet om Morgenen faldt, havde der af den ilanddrevne Ladning dannet sig en Vold af anselige Dimensioner, hvorfra det lykkedes at hive et Kastelod ombord, saa Redningstrossen kunde hales ud. Paa denne Maade toges de eneste 3 overlevende af Besætningens 15 Mand i Land i Redningsstolen.

Nytaarsnat 1899 forliste lidt Nord for Thorsminde den engelske Brik »Ocean Belle« og splintredes fuldstændig. Den gamle Kaptajn drev i Land oppe under Bovbjerg. Under den 100 Fod høje Skrænt

maatte man binde Liget til et Bræt og lade et Par Heste trække det op fra oven.

Vi spaserer nu over Slusen og begiver os videre sydefter. Det første Stykke maa vi foreløbig vade i Sand, da Vejen paa Grund af de store Opfyldningsarbejder ikke er fuldført endnu — men maaske den allerede er det, naar De læser dette. Siden fortsætter Vejen gennem det samme monotone Landskab, der fra Thorsminde til Bjergehuse hedder *Fjandgrønne*. Klitterne er her ganske lave. Den sidste større Klit er *Dødemandsbjerg*, i hvilken 300 engelske Matroser fra »St. George« og »Defence« skal ligge begravet.

Forude ser De nu en Baake, som foreløbig er det vinkende Maal. Her ligger *Bjergehuse*, en idyllisk Samling Boliger i malerisk Omgivelser, helt forskellig fra Thorsminde. Egentlig bestaar Stedet kun af 2 typiske gamle Bøndergaarde og Badepensionatet »Klithuset«. Men desuden er her Redningsstation (»Fjand«) og nogle Sommerhuse. Oppe fra Baaken er der en prægtig Udsigt over den store, men lave *Husby Plantage*. I Øst ses Sønder-Nissum Kirke og længere borte over Plantagen Husby Kirke. En egen mild Hygge kan paa Sommerdage gribe Sindet paa dette Sted. Her er herligt at hvile ud oppe i Klitterne efter endt Dagsrejse, naar Havet ved Aftenstid ligger lysende gulgrønt og Solens glødende Kugle langsomt synker ned i den graaviolette Synsrand, kastende Genskær paa Vandet, saa Bølgebraaddet farves anilinrødt.

I den ene af de to Gaarde i Bjergehuse (den nærmest Badepensionatet) boede gennem en lang Aarrække Strandfogden Laust Bjerge og hans Hustru Ane, der begge var vidt bekendte for deres storslaaede Gæstfrihed, saa Strandfogedgaarden næsten var at betragte som et gratis Hotel. Ane Bjerge var synsk. I 1903 var hun en Aften ved Juletid gaaet over i Laden. Pludselig saa hun Ladegulvet bedækket med Lig, blev syg og faldt om. Da hun kom til sig selv igen, sagde hun, at der snart vilde komme Lig af fremmede Søfolk i Huset. Nogle Dage efter strandede »Avona« af Bergen, og 24 døde Sømænd blev baaret ind i Strandfogedgaardens Lade.

Engang drev et Skib herind paa Kysten med Bunden i Vejret. Der gik et Par Dage, inden man kunde komme ud til Skibet paa Grund af den urolige Sø. Da man saa naaede derud og fik hugget Hul paa Skibets Side, fandt man to levende unge Mænd derinde. De havde opholdt Livet ved en Tønde Sirup. Ogsaa de blev saa godt plejet, at de kunde rejse raske bort. Mylius-Erichsen har i »Et Strandfogedhjem« sat Laust og Ane Bjerge en smuk Minderune.

Udfor Bjergehuse grundstødte 14. Marts 1902 et russisk Skib »Wanda« paa Rejse fra en Ø i Stillehavet med en Ladning Kunstgødning til Aarhus. Da det var rolig Sø, blev hele Besætningen reddet, ialt 29 Mand. Af disse var 15 Kinesere, Resten Russere, Italienere og Grækere. Navnlig Kineserne med deres Haarpiske og Filtsko vakte berettiget Opsigt her ude paa denne øde Egn, hvor Besætningen foreløbig blev indkvarteret. I Fortællingen »Kineserskibet« lader Mylius-Erichsen en gammel Fisker berette om Begivenheden paa en naivpudsig Maade.

Endnu skal jeg ganske kort berøre en anden, i sin Tid meget omtalt Stranding. Det var da »Det forenede Dampskibsselskab«s Skib »Ætna« gik paa Grund her i December 1891. Skibet var ladet med Olje, Vin, Gummi, Kork og Sydfrugter, hvilke sidste fuldstændigt bedækkede Stranden i lang Udstrækning.

BJERGEHUSE—NØRRE-LYNGVIG

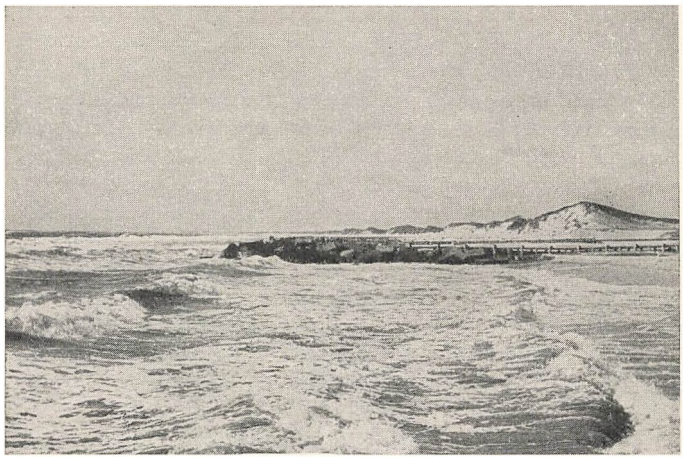
(30 km).

»En af Danmarks ødeste Egne«, kalder Mylius-Erichsen Egnen her om Bjergehuse. »Vildsom og vidtstrakt som en Alperegion ligger Klitten menneskетom mod Syd med Klittjørns og Klitrosers Flor i Sommerdage, med Efteraarets saltvaade Rusk og Vinterens Driver af Sne.« Stranden har en mægtig Bredde, men er rigtignok ikke fast som den ved Blokhus, dog kan man under rolige Vejrforhold nu og da cykle lange Strækninger ude i Havstokken. Her er ligesom i det sydlige Thy store aabne Vindbrud med nøgent Sand. Et af disse, omtrent 1 km Syd for Baaken, kaldes af Badegæsterne i Bjergehuse for »Sahara«. Strandbredden er stærkt stenet, og naar Brændingen suges tilbage, ruller Stenene med under lydelig Raslen.

Udfor Bjergehuse skal der engang have ligget et helt Sogn, som ifølge Legenden skal være opslugt af et Havuhyre.

Ved en lille Bugt, hvor Stranden tilsyneladende helt umotiveret bliver ganske smal, skyder nogle Lag Ler og Jernal frem af Sandbunden og danner et sort og rustrødt Skær eller en lille Stump lav Klippekyst, mod hvilken Brændingen brydes — et underligt Syn paa disse Egne. Udenfor i Havet ligger Resterne af et Vrag.

Ved den Baake, De længe har haft for Øje, gaar en Vej (rasende tung) op over Klitten. Her ligger nogle smukke straatækte Sommerhuse, gode Mønstre paa hvordan saadanne Feriehjem bør se ud i Klitterne. Omtrent 5 Minutters Gang længere fremme ser De et hvidt

Høfde ved Vedersø Klit *(A. Grimstrup, Ringkøbing)*

Badehotel. Det hedder *Hotel Seattle* (De ser altsaa, at De er kommen til »the far west«) og er saaledes beliggende, at man fra Vinduerne til den ene Side ser ud over det flade dyrkede Land med Husby Kirke i Nordøst, medens Klitsandet ligger lige op til Husvæggen paa den vestre Side. Omegnen her kaldes *Vedersø Klit*, og her ligger nogle fantastiske hvide Sandbjerge.

Fra Badehotellets gastronomiske Glæder maa vi atter tilbage til Havensomheden, hvor Maagerne staar paa Stranden i store Flokke og holder Middagspause og paa Afstand ser ud, som om de var forstenede.

Hvor den fri Strandpassage atter afbrydes af en Række Høfder, bliver der saa besværligt at gaa, at ialtfald vor Ven Cyklemanden nok vil foretrække at gaa ind over Klitten. Naar vi er kommen over den, præsenteres vi for den store Indsø *Vest-Stadil Fjord*, omgivet af et Landskab af forfærdende Fladhed. Dog — det er jo saa forskelligt med Naturindtryk — nogle vil i disse Omgivelser finde sig opløftede, medens andres Sind bogstaveligt talt fladtrykkes. Nærmest i Baggrunden ses Stadil Kirke.

Mellem Havet og Vest-Stadil Fjord gaar en ret anstændig Vej i Syd, bugtende sig mellem Klitten og det flade Marskland. Først passeres en Baake, derefter en trigonometrisk Station, siden nogle spredte Gaarde og Huse, først *Kryle*, saa *Hovvig*. Klitbakken, hvor-

Brænding ved Søndervig

paa den trigonometriske Station er anbragt, kaldes *Sidselsbjerg*. Naar De er kommet forbi dette, ser De en stor Slugt ud mod Havet. Øverst i denne Slugt laa i sin Tid Fiskerlejet Kryle, hvorfra de ovennævnte Gaarde og Huse har deres Navn. Havet har forlængst ædt sig ind til den fordums By. Nu ligger der paa Stedet to Diger, et ydre og et indre, mellem hvilke De vil finde en Del Hustomter og Murbrokker. Nogle mener, at Kløften i sin Tid har været Udløb for Vest-Stadil Fjord.

Idet vi nu fortsætter ad Vejen sydpaa, varer det ikke længe, før det fashionable Badested *Søndervig* dukker frem med sine Huse kravlende op over Klitterne. At vi er kommen til Civilisationen igen, forkyndes straks ved Skilte med »Kæmpe-Ispinde«, »Premier-Flødeis«, ved Damefrisørsalon, Kiosk m. m. Byen ligger overmaade smukt ved det nordvestre Hjørne af *Ringkøbing Fjord* og med Udsigt ud over det flade, frugtbare Holmsland, en fordums Ø. Her findes »Søndervig Badehotel« og »Hotel Klitten«, det sidste højtliggende. Desuden er der Pensionaterne »Hvilen«, og Boutrups Badepensionat. Kommer De hertil fra Vesterhavsstranden, er Byen ikke synlig, men røber sig ved Badehuse og Baade.

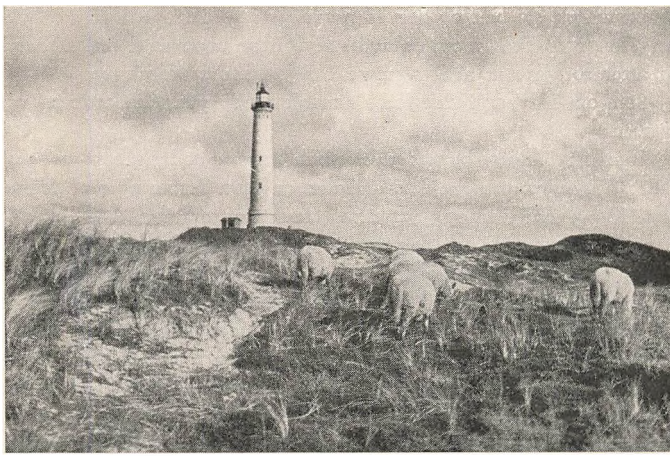
Fra Søndervig, der ved Sommertid er et yndet Udflugtssted for Omegnens Befolkning, gaar en herlig Cyklesti langs Nordsiden af Ringkøbing Fjord forbi den smukke Gammelsogns Kirke og den

straatækte Holmslands Mølle til Ringkøbing, en af Turiststrømmens Udfaldsporte mod Vesterhavet. Et Sted undervejs betales der Bompenge (25 Øre). Set fra denne Side tager Fjorden sig ud som et helt Hav, hvis Sydkyst man slet ikke kan øjne.

Her ved Søndervig, hvorfra der udgaar Telegrafkabel til England, begynder den 5 Mil lange, højst ejendommelige Landtange *Holmslands Klit*, der skiller Hav og Fjord. Om Naturforholdene her skriver Forfatteren Holm Hansen: »Faa Steder her ude ved Havet er de for Vestkysten saa ejendommelige Hildringer hyppigere end her. Den, der ikke selv har set dem, vil vanskeligt kunne danne sig nogen Forestilling om disse sælsomme Luft- og Havspejlinger, man næsten daglig kan blive Vidne til her i Nærheden af Fjorden. Alt er som i Bølgegang, i stadig skiftende Bevægelse. Snart ser det ud, som om det hele Landskab langsomt løftedes og rykkede en nærmere ind paa Livet, og snart som om det fjernede sig i fremvældende Taagepartier eller delvis sank i Havet, der ligesom bryder ind over Klittangen og sønderdeler den i en Masse Smaaøer og lysende Sandhøje, som uophørligt skifter Plads. Man bliver aldrig ked af at betragte disse lunefulde Hildringer — saa lidt som man overhovedet bliver ked af at gaa her ude i den ozonholdige, friske Luft og betragte dette farverige Landskab med dets Masser af Blomster paa Sandhøjene og det store, endeløse Hav i det fjerne.«

En Vej, der efter Egnens Forhold maa kaldes taalelig (belagt med Strandsten) løber med mange lunefulde Sving gennem hele Tangen langs Fjordsiden. Vi kan følge den forbi *Klegod*, nogle Huse og Gaarde, til Nørre-Lyngvig. Men vi kan ogsaa for ikke helt at svigte Havet drage langs Stranden, til vi faar Øje paa Fyret. Her gaar vi op og ser da den lille By *Nørre-Lyngvig* hinsides en idyllisk Lyngslette. Her ligger »Mejstrups Badepensionat«. Nede ved Fjordsiden er der en lille morsom primitiv Baadehavn, hvor De ved Sommertid kan se Folk læsse Hø i Land fra nogle store bredbugede Baade. Sydligst i Byen ligger, omgivet af en vindhærget Kirkegaard, et Kapel, der i sin uhjælpelige Tristhed minder om et stort Missionshus. Det indres nøgne Fattigdom lader ikke det ydre noget høre.

Ganske anderledes imponerende tager Nørre-Lyngvigs runde hvide Fyr sig ud paa sin stejle Klit. Det er 40 m højt og skal næst Skagens, være det højeste Fyr i Danmark. Under Bakken staar et Skilt med en Bekendtgørelse om, at Adgangen derop kun er tilladt for dem, der vil bese Fyretablissementet. Er man ikke særlig teknisk interesseret, maa man altsaa nøjes med at betragte Fyret fra Foden af Bakken.

Nørre-Lyngvig Fyr *(A. Grimstrup, Ringkøbing)*

NØRRE-LYNGVIG—NYMINDEGAB

(26½ km).

Vi fortsætter sydpaa ad den unægtelig noget tunge Vej, der dog ialfald for Cyklister er mere fremkommelig end Strandens løse Sand og store Stenbarrer. Ved Redningsstationen, et Stykke Syd for Nørre-Lyngvig Kapel, finder vi et morsomt Haveanlæg med store, kunstfærdige Stensætninger. Træer er her ingen af, men de savnes heller ikke paa denne Plads.

Efter endnu 3 Kilometers Vej naar vi det mest berømte paa hele Holmslands Klit, *Hvide-Sande*. Her er en hel lille By under Opvækst, en af Vestkystens allernyeste, fremstaaet med en efter lokale Forhold næsten »amerikansk« Fart. Skønt Byen endnu kun er ganske lille, er her flere Handlende. For at komme tilbage til det amerikanske kan man maaske ogsaa sige, at der er noget vist prærieagtigt over »Hotel Hvide Sande«, en lille flad Trækbygning, en Slags »Wild West-Hotel« af en helt anderledes folkelig Type end Søndervig-Hotellerne. Her er ogsaa et Badepensionat.

Som Harboøre kan siges at have ydet Bidrag til Danmarks Kirkehistorie, maa Hvide-Sande-Spørgsmaalet karakteriseres som et Stykke dansk Rigsdagshistorie. Udløbsforholdene ved Ringkøbing Fjord har i over 130 Aar beskæftiget Lovgivningsmagten, idet Udløbet omkring

1800 lukkede sig helt og derved naturligvis foraarsagede uhyre Ødelæggelser ved Oversvømning af de lave Egne omkring Fjorden. Atter og atter forsøgte man at regulere Udløbene, men forgæves.

»Som om Havets Vælde lod sig maale!« udbryder Forfatteren Iver Iversen.

»Som om Sandets bundløse Uvederhæftighed lod sig beregne!

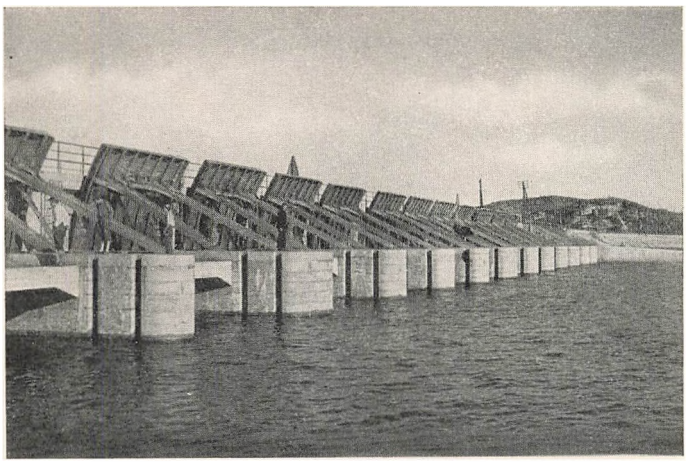
Saa begynder da Arbejdets Historie, en jævn Beretning om Menneskets Kamp med de store Naturmagter; den er som Iliaden, vekslende vævet af sort og rødt og formet som en Epopée i flere Sange!«

Men af denne Iliade kan her kun gives et Par tørre Linjer. I 1908—10 gennemgravede man Tangen ved Hvide-Sande for at skaffe en nordlig Udsejling til Vesterhavet. Men denne Gennemskæring blev yderligere udvidet ved en Stormflod 1915, som forvoldte store Ødelæggelser paa Fjordens Kyster, og man maatte saa ofre en Masse Penge paa atter at faa dette Udløb lukket. For et Par Aar siden begyndte man igen at aabne det, og samtidig byggedes Kammerslusen, Danmarks største. Dette imponerende Bygningsværk regulerer Ud- og Indstrømningen af Vandet ligesom Slusen ved Thorsminde. Det Indre af Værket, der drives ved Elektricitet, kan Liebhavere bese ved Henvendelse til Ingeniøren.

Ude ved Fjorden findes en lille Stump Havn, hvortil fører et Tipvognsspor med rustne Benzintønder og Maskindele spredt i Marehalmen. Alt gør et saare nybyggeragtigt Indtryk.

Bestiger De den høje Klit med Signalmasten, faar De et glimrende Udsyn over den anselige Kanal. Paa begge Sider af den skyder to flade, sandede Odder sig ud i Fjorden, og mod Havet er Indløbet flankeret af to Moler.

Syd for Slusebroen ligger en hel lille By af Træskur med Kontorer, Rum for Arbejderne m. m. samt et morsomt lille Sømandshjem. Herfra gaar Vejen op over det Klitparti, *Hvide Sande*, hvorfra Kanalen og Byen har faaet Navn. Snart kommer vi forbi *Karen Brands Bjerg* med Aargab Baake paa Toppen. Gaa engang her op, saa skal De se en højst usædvanlig Udsigt. Her ser De ud over hele Ringkøbing Fjord med fjerne hvide Kirker i Horisonten og over det meste af Holmslands Klit for ikke at tale om milevidt ud over Havet. Den lille By, De ser nedenfor mod Syd, er *Renderne*. Den kommer De igennem paa Deres videre Vandring. Her findes den lille nye Præstegaard for Holmslands Klits Sogn samt en Mindesten for 4 Fiskere, der omkom under Forsøg paa Landing med Baaden »Forsøget« 1. April 1896.

Sluserne ved Hvide-Sande *(A. Grimstrup, Ringkøbing)*

Vejen fører nu forbi *Aargab* Mejeri og over en Hedeslette til *Nørre-* og *Sønder-Haurvig*, en Samling spredte Beboelser med Redningsstation og Kapel af samme Støbning som det i Nørre-Lyngvig. Ved Sønder-Haurvig var Ringkøbing Fjords Udløb i 1650, men det vandrede efterhaanden mod Syd, indtil det i 1845 var naaet helt ned søndenfor Nymindegab By. De kommer nu forbi *Riskrog Bjerg* med et Udsigtsstillads og *Bavnebjerg* med en Baake. Udfor Haurvig strandede 12. Februar 1894 den tyske Bark »Elisabeth Rickmers« af Bremen. Besætningens 19 Mand reddedes med Raketapparatet.

Naar Bavnebjerg er passeret, gaar Vejen helt ude langs den grønne rørbevoksede Fjordbred, hvor Maager og Terner fører en højrøstet Selskabelighed, og hvor Vildænder og Lappedykkere sejler om i store, statelige Flokke. Kom her en stille Sommeraften, naar Skyggerne blive lange, og de fjerne Kyster svæver fantastisk mellem Luft og Hav, og sig mig saa, om her ikke er endnu skønnere og langt mere ejendommeligt end »hvor Løvsalen skygger«. Med en vis Stolthed føler De, at vort lille Land rummer saa store Modsætninger, og at der figurlig talt, er en saa uhyre Afstand fra »Sjølunds fagre Sletter ved Østersøens Bred« til disse tungsindigt ensomme og uendeligt dragende Strande.

Hvor Heden igen tager fat, ligger tilhøjre for Vejen et Feriehjem for Drenge (»Bjergehuset«), udenfor hvilket en lille Kanon kamp-

»Elisabeth Rickmers«' Stranding ved Haurvig

beredt peger mod den formastelige, der nærmer sig Hjemmets Omraade. Over Hede og siden forbi adskillige Boliger kommer vi tilsidst tæt forbi den saare maleriske og hyggelige Strandfogedgaard *Gamle Bjerregaard*, der endnu ligger ganske uberørt af Tidens Omskiftelser. Lige ved den ligger en Redningsstation.

Snart efter blev Vejen for et Aar siden sandet og daarlig og opløste sig tilsidst helt. Denne vejløse Vildsomhed var dog kun interimistisk. Vejen er nu fuldført til Nymindegab, men før gik man bedst ude paa selve Bredden af *Nymindestrøm*, det fjordagtige Farvand, der skiller Holmslands Klit fra den ligeoverfor liggende mærkelige Halvø Tipperne, bekendt for sit ualmindeligt rige Fugleliv, der er fredet. Denne Strandvandring er noget højst betagende og ejendommeligt. Jeg kom her en Aften, da Solen netop var gaaet ned og havde arrangeret Ildebrand ude over Havet: Ovenover stod en truende Tordensky, der farvede Klitterne paa Tipperne sorte, medens Nymindestrømmens Vand laa rødviolet, omsværmet af tætte Fugleflokke, der opførte en næsten øredøvende Koncert.

Smaat gaar det fremad paa den smalle Bred langs Klitternes Sandskrænter. Vi kommer forbi en lille Klitbakke, ogsaa et *Dødemandsbjerg*, hvor de døde siges at være kastet ned i Snesevis under Krigen med Englænderne. Omsider naar vi Dæmningen over *Gødelens* nu for faa Aar siden lukkede Udløb i Havet. Naar vi er kommen over

Nymindestrømmen med Lodsbjerget *(A. Grimstrup, Ringkøbing)*

Dæmningen, befinder vi os i Ribe Amt, og nu ser vi foran os *Nymindegab* med sine Huse oppe over en stejl Brink. De mærkelige gamle Fiskerboder, som laa under denne, er nu af en nyere Type — men en af de gamle er dog bevaret paa Frilandsmuseet ved Kongens Lyngby.

Op ad Brinken fører en Vej, og straks tilhøjre ligger da den hyggelige gamle Kro. Her findes en Del Malerier med Motiver fra Omegnen samt i den store Sal en ret anselig Samling af udstoppede Strandfugle.

Byen, der allerede nævnes som Fiskerleje omkring Midten af det 15. Aarhundrede og nu har Købmandsforretninger og andet til Livets Behov, har en ganske bedaarende Beliggenhed, ind mod Land omgivet af den smukke *Nyminde Plantage*. Fra en Høj med Udsigtsstillads i denne nær Byen, er der en meget vid Udsigt. Bag Plantagen ses i Sydøst Lønne Kirke og lige i Syd Blaabjerg.

Men det ejendommeligste Syn er det, man har fra den bratte Brink Nord for Byen, *Lodsbjerget*, som den kaldes. Her har tidligere staaet et Lodshus, som næsten var overføget af Sandet. Her oppe fra ses ofte vidunderlige Solnedgange. Jeg sad her en Aftenstund ovenover den lille Stump Landingsbro ved Nymindestrømmen. Ikke en Vind krusede Vandet, der laa stivnet som Glas. Selv det nære Hav kunde ikke høres. Ogsaa Fuglene var forstummede og fløj med lydløse Vinge-

slag henover Glasspejlet. Det nærmeste Vand laa blygraat, længere ude var det gyldentgult. Og ude over Havet stod der et Slot, »tækket med gyldne Skjolde« — netop saadan et Slot, som Ingemann maa have set.

NYMINDEGAB—VEJRSSTRAND

(21½ km).

Paa denne Tur gaar Rejsen langs Havet, og vi begynder ved Badestranden udfor Nymindegab eller »æ Gaff«, som de indfødte kalder Byen. Snart naar vi til en Strandsø, som er en Rest af den ved Udløbet tilsandede Nymindestrøm. Udenfor denne lille Sø ligger Stranden med en uhyre Bredde som en hel Sandørken. Dette Sted kaldes *Gabsande*. Sydefter ses nu den fjerne Klitbræmme luftspejlingsagtigt som en Gade med høje Huse, og de fjerneste Klitter synes at svære over Vandet. Dér hvor den lave Klitrække paa vor venstre Haand helt svinder bort, og de indre Klitter træder frem, er De ud for de sidste, hensygnende Rester af det gamle Fjordudløb eller »æ Ud'e-Gaff«.

Klitterne kommer snart igen og begynder efterhaanden at taarne sig op til anselige Højder. Naar De kommer til nogle, der er mærkeligt formede med brat afskaarne Sider, *Grønmarsk Bjerge*, vil De atter her finde nogle af disse bedaarende dejlige Sandslugter, som De allerede kender Nord fra, og hvor Sandet skinner kridende hvidt i Sollyset.

Hvis De nu passer godt paa, vil De lige før en Stang paa Klitrækken se en Vej, der gaar op i Land. Her ligger det lille Badested *Hennestrand*, der er saa nyt, at det ikke engang staar paa Geodætisk Instituts Kort. Her er Restauration og Strandpavillon. Desuden følgende Pensionater: »Strandpensionatet«, »Baggers Pensionat«, »Klithjem« og »Klitgaarden«. Denne lille Bys Historie er let at skrive, thi det er kun 4 Aar siden, at det første Hus blev bygget. Beliggenheden er ganske henrivende indenfor høje Klitter med Udsigt over en Hedeslette, der begrænses af den bakkede Blaabjerg Plantage. Henimod et hundred Sommervillaer er i Løbet af et Par Aar skudt op her mellem Klitterne.

Hvis De vil gøre en Udflugt til Blaabjerg (4 km), kan det bekvemmest ske herfra. De følger Vejen op i Landet. Er De gaaende, kan De dreje om ad den første Vej tilvenstre (daarlig), men cykler De, maa De om ad *Kirkeby*, hvor der er en smuk gammel Kro ved Kirken,

Grønmarsk Bjerge *(H. K. Kristensen, Hennestrand)*

som hedder *Henne Kirke*. I denne findes bl. a. en forgyldt og malet Madonnafigur fra ca. 1500, pragtfuldt restaureret af Nationalmuseet. Naar De er kommen helt ud af Byen, skal De ad den første Vej nordpaa. Det gaar da jævnt opad ind i *Blaabjerg Plantage*. Inde i denne viser et Skilt Vej op ad Bakken. Paa det sidste lille Stykke fører der en Trappe op ad den stejle Top.

De staar nu paa *Blaabjerg*, hvis Navn skyldes, at Bakken paa Afstand viser sig med et blaaligt Skær over Omgivelserne. Vi er her hævet 64 m over Havet og kan hengive os til en Udsigt, der ikke mange Steder i Danmark findes Mage til. Lad os nu engang høre, hvad vor Ven St. St. Blicher skriver herom i »Vestlig Profil af den cimbriske Halvø« (1839):

»Paa denne Kæmpehøi*) gives en Udsigt — en Omsigt, der var en Malermesters Pensel fuldkommen værdig, det kunde blive et Panorama, der var værdt at tale om: trindtom forneden det gule Sandhav med dets ubevægelige Bølger, der mod Syden og Norden strækker sig saa langt Øjet naar: mod Vesten Storhavet med sine evigt urolige Vover: mod Østen, paa hiin Side Ørkenen, en mørk Stribe af det opdyrkede og beboede Land. En stor Indsø noget borte i Syden, med en Kirke, en Mølle og nogle Huse paa sine Bredder formilder det dødningeagtige i dette store melancholske Naturmalerie, paa hvis liig-

*) Som saadan opfatter Blicher Bakkens Top.

Blaabjerg *Efter Maleri af C. Lyngby*

blège Grund de vidtadspredte mørke Pletter bringer os snarere i Tanker om Skibsvrag og Ligkister end om Huse«.

Siden Blichers Tid er der lavet meget om paa dette Landskab, men Udsigten er lige storstilet. Man skal herfra kunne tælle henved 30 Kirker (dog vist med Kikkerten til Hjælp). Det er ikke muligt her uden i korte Træk at fæstne nogle faa Holdepunkter for Øjet: mod Nord ses Ringkøbing Fjord med Lønne Kirke i Forgrunden, mod Øst Nørre-Nebel, langt i Sydøst Ovtrup Kirke, mod Syd Kirkeby og den mærkelige fligede og bugtede Filsø, i vore Dage mest bekendt ved Maleren Johannes Larsens Fuglebilleder. Søen er kun en Rest af en langt større Sø, der endog skal have været 7 Mil i Omkreds. Mod Vest ses Klitten og Havet. Under gunstige Luftforhold skal man ogsaa kunne se Ribe Domkirke langt nede i Syd. Lige under Dem har De endelig Plantagens Fyrrehav, der svulmer og falder i store mørkegrønne Bølger. Tre Byer og en Skov siges at være ødelagt af Sandflugten her, hvor Plantagen nu breder sig. Af Skoven skjuler der sig endnu et Egekrat inde i Plantagen.

Paa Toppen af Blaabjerg staar en vældig Sten til Minde om Kammerherre Thyge de Thygeson, som i 44 Aar ledede Klitplantningen. Og dog var det ikke Halvdelen af hans Tid, der medgik til dette Stykke Arbejde, thi den gamle Kammerherre blev næsten 100 Aar.

Heroppe træffes paa varme Dage en af vore største og smukkeste

Parti fra Løvklitterne

Sommerfugle, den gule Svalehale (papilio machaon). Den elsker højtliggende Steder; det samme gør jeg, derfor beder jeg for dens Liv.

Vi forlader nu Blaabjerg, der kan ses 30 km ude paa Havet og derfor bruges som Sømærke, og begiver os herfra ud paa nye Opdagelser — med mindre Turen har været saa drøj, at De foretrækker at blive i Kirkeby Kro om Natten. Den Del af Turen, der nu forestaar, er i sin Slags ikke mindre interessant.

Mellem Kirkeby og Hennestrand gaar en Vej sydpaa over *Henne Aa* gennem et Hedelandskab ind i *Kærgaards Plantage*. De følger Vejen frem gennem denne, til De faar Øje paa en hvid Gaard. Lidt før denne gaar der en Vej tilhøjre, hvor der staar et Skilt med Forbud mod Tobaksrygning. Det varer da ikke længe, før De er ved *Løvklitterne*, en ret enestaaende botanisk Seværdighed. De faar snart Øje paa en Skrænt, bevokset med Egekrat, og straks ser De Klitterne baade tilhøjre og tilvenstre helt løvklædte. Dette Krat er en Levning af en gammel Egeskov, af hvilken mange Træer er helt tilsandede, saa kun Toppen rager op, medens Stammen er skjult i Sandet. Desværre har man plantet Naaletræer tæt op mellem Egene, hvorved det ejendommelige Indtryk forplumres noget.

De fortsætter ad Vejen fremefter og kommer da ned paa Stranden gennem et Vindbrud. Tilvenstre for Vejen passerer De i Plantagens Udkant nær forbi det 30 m høje *Graamulbjerg*, en af Kystens anse-

ligste Klitter. Har De efter de udstandne Strabadser endnu saa mange Kræfter i Behold, at De kan klatre op til den trigonometriske Station paa Toppen, vil De blive belønnet med atter en egenartet Udsigt over Havet og den stærkt kuperede Plantage.

Den, der har givet Afkald paa Blaabjerg-Turen og har fulgt Kysten fra Hennestrand, har ikke let ved at finde ind til Løvklitterne. Vil man alligevel forsøge det, maa man gaa op lidt Nord for Graamulbjerg og prøve at finde det sandede Vejspor, der fører ind i Plantagen.

Allerede nu ser vi langt i det fjerne Blaavandshuk Fyr, der herfra set synes at rage op af Havet som en tynd Pind. Den stiler vi nu altsaa efter. Snart passerer vi en stor Klokkebøje, der ligger paa Stranden, opskyllet af Havet. Til Opmuntring for Cyklister kan jeg meddele, at Stranden efterhaanden begynder at blive fast at køre paa. Men hvad skal jeg opmuntre Fodgængerne med? Jo, nu begynder efterhaanden Sommerhusene i Vejrsstrand at vise sig. Didhen styrer De Deres efterhaanden noget matte Fjed, haabende at der ikke er helt optaget paa Badehotellet eller i Pensionaterne. Naar De kommer til Udløbet af en lille Bæk, finder De Opgangen til Byen.

Vejrsstrand er en ny Bebyggelse, hvor alle Beboerne enten er Badegæster eller lever af Badegæster. Byen er i de senere Aaringer bleven stærkt opreklameret og er derfor meget besøgt. Der er som Følge heraf et næsten »europæisk« Præg over Badelivet her. Det er et Sted, der sikkert vil yndes af en stor Skare Mennesker, medens andre tværtimod vil fortrække til mere stilfærdige og verdensfjerne Kroge. Gennem Byen løber en Bæk, *Aalestrøm,* som udgør det idylliske Moment i Ensemblet. Men at den skulde være gravet for at imitere Bækken i Lønstrup, tør man dog ikke gaa ud fra. Her findes et stort Hotel, »Strandhotellet«, en smuk rødmalet Træbygning med Straatag. Desforuden er her Pensionaterne »Vejrs Strand« (»Kollerups Pensionat«), »Stilby« (»Strandgaarden«), »Feriehjem« og »Klithjem«.

Omgivelserne er smukke, det maa man lade dem. Her er statelige Klitter, og Badestedet omgives i en Kreds af *Vejrs Plantage.* Uden for Byen staar ved Vejen et Par Skilte med den overraskende Oplysning, at Spisning af medbragt Mad er tilladt (!). De Skilte maa vel ogsaa henregnes til Stedets Seværdigheder.

Badeliv ved Vejrsstrand

VEJRSSTRAND—SKALLINGEN
(BLAAVAND)
(41 km).

Ved Vejrsstrand findes den herligste brede Forstrand, ideel for Cyklister og Bilister, og den vedbliver saaledes ned til Blaavand — en hel Landevej af Automobilspor i Badesæsonen. Herfra og helt ud paa Skallingen findes ofte Rav, der dog Aar for Aar bliver sjældnere. Nede i Syd ser De nu tydeligt Blaavandshuk Fyr med to høje Master, »Blaavand Radio«. Lidt efter at De er kommen forbi Baaken, finder De Spanterne af et Vrag ragende op af Sandet højt oppe paa Stranden. Det er de sørgelige Rester af »Memoranda« af Tvedestrand, der i en forrygende Snestorm den 31. Oktober 1880 strandede her. Skibet kom fra Lissabon med Salt og Kork til Oslo. Det lykkedes at redde hele Mandskabet (9 Mand), men Skibet slyngedes af Brændingen højt op paa Forstranden.

Hvor Vejrs Plantage holder op inde bag Klitterne, breder den store ensomme *Kalsmærsk Hede* sig, en Strækning, hvor der paa over 10 km ikke findes en eneste Bolig eller opdyrket Plet. Det er en af de betydeligste Heder, vi endnu har tilbage her i Landet. En vis Tid paa Sommeren holdes her Skarpskydning af Militæret, og da gælder det om at holde sig herfra. Om Kalsmærsk Hede gaar det Sagn, at

Ringkøbing Fjord har haft sit Udløb gennem den til Ho (Hjerting) Bugt.

Vi er nu i »Eventyrets Land«, som Digteren Thomas Lange kalder dette Jyllands sydvestlige Knæ mellem Vesterhavet og Ho Bugt. Naar De nærmer Dem Blaavand Fyr, ser De ude i Havet Brændingen skumme hvidt selv i det fineste Sommervejr. Her begynder *Horns Rev*, som ikke blot er Danmarks, men et af Verdens største og farligste Rev, der strækker sig ca. 40 km ud i Havet. Det var i sin Tid saa frygtet af de hollandske søfarende, at de gav det Navnet »Duivels Horn«. I 1874 stod der paa éngang 4 store Vrag paa Revet, og mange Menneskeliv gik tabt. Fire Aar efter kom det ene af de to Fyrskibe med Blinkfyr og Taagesignaler, der nu ligger udfor Horns Rev.

Vi har nu straks naaet *Blaavandshuk*, der ikke, som mange maaske tænker sig, er et Forbjerg, men derimod en forholdsvis lav Odde, hvis omliggende Klitter kaldes *Hornsbjerge*. Her tager Landet — og hele Situationen — pludselig en overraskende Vending. Vi befinder os nu paa Danmarks vestligste Punkt, en udskudt Forpost ligesom Grenen ved Skagen, men dog ganske ulig denne. Vesterhavet mister her ligesom noget af sin Vælde og faar et laguneagtigt Præg med stillestaaende flade Vande, opfyldt af store Sandgrunde, hvor Maagernes Koncert lyder Dagen lang. Vesterhavets sædvanlige Bølgebraad, der trofast har fulgt os helt oppe fra Skagen, er her pludselig flyttet en halv eller hel Kilometer ud i Havet.

Her ved Blaavandshuk, hvis Strand maaske er den bredeste ved hele Vestkysten, skal der kunne høres et ejendommeligt Lydfænomen ude fra Havet. Thomas Lange lader i sin tungsindigt romantiske Fortælling »Eventyrets Land«, der foregaar her paa Egnen, Præsten sige: »Naar det er stille Vejr, kan man foruden den nære Brydning i Havstokken formodentlig tillige høre den fjernere Brydning paa Horns Rev, og det er denne Lyd, der stundom kan høres som en fjern Klokkeklang eller som klingende Metalstykker.« Da Horns Rev for en stor Del bestaar af Stengrunde, kunde den klingende Lyd maaske komme af Stenenes Raslen i Brændingen.

Blaavandshuk Fyr er et firkantet hvidt Taarn, 39 m højt. Det afløste i 1901 det ældre, mere primitive Fyr, der var bygget af Bjælker 1888. Undergrunden bestaar her af Limonitsandsten, der ved sin Haardhed har trodset Havets Magt og derved frembragt dette sidste skarpe Hjørne paa Jyllands Vestkyst.

Vi runder Blaavandshuk og drager nu mod Sydøst. Snart naar vi et

Blaavandshuk *(Efter E. Warming: Strandvegetationen)*

Sted, hvor en bræddebelagt Opkørsel fører op over Klitten til *Blaavand*, en Samling spredte Gaarde og Huse. Ligeoverfor Redningsstationen er der Pensionat (Clemmensens Pensionat) i en smuk ældre Gaard. Længere mod Øst ligger Callesens Pensionat og Blaavand Kro, en statelig gammel Bygning i den rigtige sydvestjydske Stil med røde Mursten og hvidtede Gesimser. Den ligger nær op til de tæt sammenliggende Byer *Vandflod*, *Oksby* og *Midtby*. I disse Byer findes ikke saa faa karakteristiske gamle Huse, hvilket man maa glæde sig over i vor Tid, da alle nye Huse med Djævels Vold og Magt *skal* se haabløst ens ud fra Skagen til Gedser. Oksby Kirke, der har et Spir over Vestgavlen, er bygget 1890 som Afløser af den vidtbekendte gamle Kirke, der var uden Taarn og Danmarks eneste Kirke med Straatag. Desværre blev denne mærkelige lille Kirke skaanselsløst nedrevet. Den vilde ellers nu have været en enestaaende Seværdighed. Kirkegaarden, hvor den har staaet, ses 5 km mod Nordøst i Kanten af Oksby Plantage. Kirken skal for Sandflugt være flyttet to Gange mod Øst, men nu sidste Gang blev den altsaa flyttet tilbage mod Vest. Paa den nye Kirkegaarde er begravet en Del tyske Marinesoldater, drevne iland under Verdenskrigen.

En Novembernat 1843 forulykkede 24 Mand fra Oksby og Blaavand, da de efter at være gaaet ombord i et forbidrivende Fartøj, blev overfalden af Paalandsstorm og derfor søgte at naa til Land.

Blaavand Kro

Vi har nu kun tilbage Turen ud paa det egentlige »Eventyrets Land«, Skallingen, hvorfra man maa tilbage til Blaavand for at overnatte — med mindre man vil foretrække at gaa langs Ho Bugt op til Ho, hvor der er Afholdshotel.

Sydfor Blaavand og Oksby strækker der sig langs Kysten en Række Høfder, bygget af nedrammede Bjælker. Det er lettest at gaa oppe paa Havdiget, til Høfderne er forbi. Naar De er kommen et Stykke frem langs Stranden, der allerede ved Blaavandshuk begyndte at faa det ejendommelige riflede Udseende, bliver Klitterne borte. Her begynder *Skallingen*, denne forunderlige, fuldstændigt ubeboede, ca. 12 km lange og 3 km brede Halvø mellem Vesterhavet og Ho Bugt, ofte paa Sommersøndage besøgt af Esbjergensere. Den er med Undtagelse af Klitpartierne fuldkommen flad og bestaar af det nøgne Sand og i Midten nogle store Strandenge eller »Fenner«, som de her kaldes. Til denne Danmarks ensomste Afkrog knyttede sig Thomas Langes kæreste Barndomsminder, og til den vendte hans Tanker tilbage fra de grønne Lunde:

Ved Jyllands Vestkyst er et stille Land,
En Strand, opdukket af det sorte Vand,
En Ørken uden Busk og uden Træ,
Hvor Sandets Bjerge rejse Hegn og Læ.
Snehvide Søfugl ene
Sig hviler paa de skumbedækte Stene.

Hvor tunge Taagers Slør det hvide Sand
Formæler med det mørke, dybe Vand,
Hvor evig — som et Aandekor om Kyst —
Genlyder Bølgesangens dybe Røst,
Hvor Hjertet, mens det bæver,
Paa Bølgens Orgelklang mod Himlen sværer.

Den store Sandflade, der skyder sig ind fra Havet, afbrydes inde paa Halvøen af en Dæmning med et Risgærde af Fyrrekviste, men fortsættes i mægtig Udstrækning paa den anden Side af dette. Dæmningen er opkastet for at standse Havet, der under Stormflod kunde gøre Skallingen til en Ø. Før Dæmningens Tid skal der her have været farligt med Kviksand. Det blev i Blaavand fortalt mig, at en Mand engang var her ude for at hente et Læs Hø. Pludselig sank Hesten i og forsvandt, medens Vognen blev staaende. Manden gik da 1½ Mil til det nærmeste Sted, hvor han kunde laane en Hest, og med den lykkedes det ham at faa Høet kørt hjem. Men da Bundvandet nogen Tid efter sank og Sandet dermed, kom den døde Hest atter for Dagens Lys.

Nu kommer Klitterne igen. De gaar under Navnene *Benknolde*, *Højeknolde* og *Svenskeknolde*, men det er vanskeligt at trække nogen skarp Grænse mellem disse Klitpartier.

Allerede forlængst har Luftspejlingsfænomenerne begyndt at vise sig i Horisonten. Det ser ud, som om Huse og Træer svømmede over Havfladen nede i Sydøst. Siden forvandler de sig til en Flok mystiske Kæmper, der holder Raadslagning, og endelig spreder Kæmperne sig og bliver til et Par Ænder med en Flok Ællinger, der er sakket agterud.

Vi observerer en lille Stump af et Vrag lidt ude i Vandet og kommer snart ud for det højeste Parti af Klitterne, nemlig Svenskeknolde. Her er en stor Sandslugt eller et Klitpas, hvorfra der er Udsigt til Fennerne midt paa Halvøen. Slugten oplives af den smukke blaa Mandstro (eryngium maritimum), som imidlertid paa Grund af de tornede Blade ikke er rar at træde i med bare Fødder.

Det varer nu ikke længe, før Klitrækken holder op, og det hele synes at opløse sig i en fantastisk, halvt uvirkelig Verden. »Hvad er det? hvor ender vi?« De føler ligesom Grunden svigte, naar Klitterne, det haandgribelige, bliver taget fra Dem, og De ligesom prisgives Havets Naade og Unaade. De er nu havnet ude i en mægtig flad Sandørken, hvor De snart ikke mere tror paa, hvad De ser. Store Huse og et mørkt Taarn synes at have lejret sig paa Sandfladen langt forude. Omsider viser det sig at være Luksushotellerne i Fanø Vesterhavsbad,

som vi nu har lige overfor os paa den anden Side af *Graadyb*, der skiller Skallingen fra Fanø og sætter Punktum for hele vor Vestkystfærd. Her ude paa *Skalling Ende* ligger et lille automatisk Fyr af Jern (det var det mørke Taarn, vi saa). Længere ude ved Stranden ses Fundamenterne af det tidligere Fyr (opført 1903), der i 1909 blev undergravet af Stormfloden og derfor maatte ombygges. Skalling Ende ligger nemlig kun nogle faa Fod over daglig Højvande, saa at den under Sydveststorm helt kan overskylles af Havet.

Graadyb er kun godt og vel en Kilometer bred, men det danner et afgrundsdybt Skæl mellem to Verdener: paa den ene Side Naturen i al sin betagende Majestæt, den dybeste, mest mennesketomme Ensomhed, paa den anden Side Badehvin og Bægerklang, raffinerede Toiletter og dyre Middage, Cocktails, Golf, Flirt, Soiréer og hele Livskvalmen. To Verdener — her som overalt i Livet!

Det mest forbløffende og overraskende her ude er vel nok det Syn, der møder Øjet i Sydøst. Her viser sig som en slaaende Kontrast til den øde Plet, hvorpaa vi staar, en forholdsvis anselig By med høje Huse: Esbjerg, Danmarks største Udfaldsport mod Vest. Og gaar vi østpaa og ser ud over *Ho Bugt*, viser der sig længere mod Nord en anden, mindre, men dog ogsaa ret fremtrædende By med røde Tage, nemlig Hjerting. Mellem denne og Skallingen ligger den mærkelige Ø *Langlig*, hvortil man ved Lavvande kan køre fra Skallingen.

Her staar vi altsaa selv i den livløse Ørken og ser over mod de levendes Land. Mon det er udstrakte Snemarker, man har tænkt paa, da man gav denne brede Sandslette Syd for Svenskeknolde Navnet *Sibirien*? Mon ikke denne, naar alt kommer til alt, er den sælsomste Plet i hele Danmarks Land? Staa engang stille og se Dem om! Ja, der er jo ikke andet at se end Himlen, de fjerne Klitter og saa den umaadelige graahvide Sandflade — »en Havbund uden Hav«, som Thomas Lange træffende kalder den. Men maaske gaar det Dem som mig: De ligesom tryllebindes til Stedet, bliver staaende som stivnet og kan ikke rigtigt faa Deres normale Liv igen. Denne uhyre Flade forvirrer Synet derved, at der intet Holdepunkt er for Øjet. Og kaster De Blikket mod Nord, forvildes De yderligere ved at se det blanke Vand bølge som en Fjordarm helt ind mellem Klitterne, hvor De dog ved, at der intet Vand er. Ja sandelig, Lange har Ret: Skallingen er Eventyrets Land.

Og her paa Danmarks ødeste Plet vil jeg sige Dem Farvel, inden vi skilles og gaar hver til sit. Jeg takker Dem for godt Rejseselskab i Aanden, baade Damer og Herrer — thi jeg forudser, at heller ikke

Fra »Sibirien« paa Skallingen

Damerne har svigtet — og jeg vil, nu da Rejsen er endt, haabe, at vor Vestkystvandring er blevet for Dem alle, hvad den har været for mig, en enestaaende og uforglemmelig Oplevelse.

Tilbage bliver et Minde, som aldrig vil slippe sit Tag i Dem, men stedse strække Længselens Vinger mod det evigt skiftende, det hvileløse, men alligevel dulmende og altid dragende Hav.

STEDREGISTER

Aalestrøm 94.
Aalum Skov 62.
Aargab 87.
Agger 60—64.
Aggerbjerg 61.
Aggerkanalen 62.
Aggertangen 62—64.
Asdal 23.
Astrup Mølle 76.
Bakken 38.
Bavn 48.
Bavnebakke 57.
Bavnebjerg 87.
Bedelund 75.
Bedsted 56.
Benkolde 99.
Besolevandet 56—57.
Bjergehuse 80—81.
Blaabjerg 89—93.
Blaabjerg Plantage 91—92.
Blaavand 97—98.
Blaavandshuk 96—97.
Blaavandshuk Fyr 96.
Blokhus 34—36.
Bollum 62.
Bovbjerg 72—75.
Bovbjerg Fyr 74.
Brombærdalene 24.
Bulbjerg 44—46.
Bulbjerg Badehotel 44—46.
Bøgsted Rende 53—54.
Børglumkloster 30.
Bøvling Kirke 77.
Bøvling Klit 77.
Dødemandsbjerg (ved Bjergehuse) 80
Dødemandsbjerg (ved Nymindegab) 88.
Dødningbakke 14.
Egvandsbakkerne 36.
Emmersbæk 21.
Engbjerg Høje 70.
Esbjerg 100.
Faldet 40.
Fanø 100.
Fanø Vesterhavsbad 35, 99.
Febbersted 48.
Ferring 71, 75.
Ferring Sø 71.
Filsø 92.
Fjaltring 76.
Fjandgrønne 80.
Fjandhus 75.
Fjerritslev 37, 40.
Flade Sø 60.
Flobæk 17.
Fosdalen 38—39.
Fosdal Plantage 38.
Furreby Bæk 31.
Furreby Kirke 33.
Gabsande 90.
Gamle-Bjerregaard 88.
Gamle-Hvarre 41.
Gammel-Skagen 13—14.
Gammelsogns Kirke 83.
Graadyb 100.
Graamulbjerg 93—94.
Grenen 11.
Grubebakke 54.
Grønbakke 56.
Grønbakke Sø 56—57.
Grønhøj 33.
Grønhøj Bjerge 34.
Grønmarsk Bjerge 90—91.
Grønne Fald, Det, 30.
Grønnestrand 42.
Gødelen 88.
Hanherrederne 37.
Hansted 49—51.
Hansted Aa 50.
Hanstholmen 48—49.
Hanstholm Fyr 50.
Haraldsejd 64.
Harboøre 68—70.
Havsgaard 24.
Henne Aa 93.
Henne Kirke 91.
Hennestrand 90.
Hesthøj 74.
Hirtshals 21—23.
Hjardemaal 48.
Hjardemaal Plantage 48.
Hjertebjerg 48.
Hjerting 100.
Hjortdal 37, 41.
Hjælpensbjerg 64.
Hjørring 18, 23, 27, 29, 32.
Ho 98.
Ho Bugt 98, 100.
Holmgaards Mølle 76.
Holmsland 83.
Holmslands Klit 84.
Holmslands Mølle 84.
Horne 22.
Hornsbjerge 96.
Horns Rev 96.
Hotel Seattle 82.
Hovvig 82.

Hune 36.
Husby 80, 82.
Husby Plantage 80.
Hvidbjerg Plantage 57.
Hvide-Sande 85—87.
Højeknolde 99.
Højen 13—14.
Højens Fyr 13.
Ingstrup 34.
Jammerbugten 36, 46.
Jomfrubakken 33.
Jydske Aas 30.
Kalsmærsk Hede 95.
Kanderenden 14.
Kandestederne 14.
Kandestedernes Baake 16.
Karen Brands Bjerg 86.
Kettrup 34.
Kettrup Baake 34.
Kettrupgaard 33.
Kikkerbakken 14.
Kirkeby 90, 92—93.
Kjul 21.
Kjul Aa 21.
Klegod 84.
Klim Bjerg 42.
Klitmøller 51—52.
Klostergrøften 31.
Kløv 43.
Knopper 67.
Krage Strand 24.
Krik 64.
Krik Vig 64.
Krogdal Sø 77.
Kryle 82—83.
Kærgaards Plantage 93.
Langdalen 39—40.
Langerhuse 68.
Langholmen 64.
Langlig 100.
Lemvig 65, 68.
Lerup Bavnehøj 39.
Lerup Kirke 38.
Lien 34.
Lildstrand 46—47.
Lilleheden 21.
Lillehedens Plantage 21.
Liløre 70—71.
Limfjorden 43.
Liver Aa 25—26.
Lodbjerg Fyr 59.
Lodbjerg Kirke 59.
Lodsbjerget 89.
Lund Fjord 43.
Lyngby 56.
Lyngby Kirke 31.
Løkken 31—33.
Lønne 89, 92.
Lønstrup 26—28.
Lønstrup Klint 26.
Løthenstorp 26.
Løvklitterne 93—94.
Maarup Kirke 28—29.
Midtby 97.
Mindebjergene 78.
Mortenssande 58.
Morupmølle 56—57.
Mærsk Kro 76—77.
Mødal 15.
Møgelgaards Mølle 76.
Nabe 62—63.
Nissum Bredning 66.
Nissum Fjord 77.
No 79.
Nybæk 33.
Nymindegab 89—90.
Nyminde Plantage 89.
Nymindestrøm 88—89.
Nystrup Plantage 52—53.
Nørre-Aalum 62.
Nørre-Haurvig 87.
Nørre-Langer 67—68.
Nørre-Lyngby 31.
Nørre-Lyngvig 84—85.
Nørre-Nebel 92.
Nørre-Vorupør 54—55.
Nørre-Vosborg 75.
Odden 23.
Oksby 97.
Ovtrup 92.
Paakær 70.
Pandrup 34.
Pirupshvarre 34.
Pugdal 48—49.
Raabjerg Kirke 15—17.
Raabjerg Mile 14—15.
Raabjerg Stene 16.
Raabjerg Sø 16.
Renderne 86.
Ribe 92.
Ringkøbing 62, 84.
Ringkøbing Fjord 83, 85—87, 92, 96.
Riskrog Bjerg 87.
Roshage 49.
Rubjerg 31.
Rubjerg Fyr 29.
Rubjerg Knude 29—30.
Rødebro 25—26.
Røn 62.
Rønland 67.
Sandskaar 24.
St. Olafs Kilde 40.
Selbjerg Vejle 43.
Sibirien 100.
Sidselsbjerg 83.
Sjørring 54.
Skagen 10—11.
Skagens Nordstrand 12.
Skagens Rev 12.
Skagerak 11, 49.
Skallerup 29.
Skallerup Klit 25.
Skallingen 98—101.
Skalling Ende 100.
Skarreklit 45—46.
Skiveren 17.
Skovsted 60.
Skødelund 15.
Sletteaa 40.
Slettegaard 37.
Slettestrand 37.
Spirbakkens Baake 14.
Stadil 82.
Stenbjerg (Hanherrederne) 41.
Stenbjerg (Thy) 55.
Stenbjerg (Vendsyssel) 22.
Stenbjerg Baake 55.
Stenbjerg Plantage 55.
Strandfogedgaarden 42.
Strandhuse 71.
Strandkær 46.
Strandlyst 24.
Svenskeknolde 99.
Svinkløv 41—42.
Svinkløv Badehotel 40.
Svinkløv Plantage 40—41.
Sælhundeholmen 64.
Sønder-Aalum 62.

Søndergaarde 77.
Sønder-Haurvig 87.
Sønder-Langer 68.
Sønder-Nissum 80.
Søndervig 83—84.
Sønder-Vorupør 55.
Taabel 64.
Tamdal 76.
Tannis 18.
Tannisbugten 17.
Telefondalen 41.
Thisted 52, 62.
Thorsminde 77—80.
Thorsmindekanalen 78.
Thyborøn 65—66.
Thyborønkanalen 63—64.
Thyborøntangen 66—67.
Tipperne 88.
Tise 30.
Toft 62.
Tolbøl 59.
Tornby Klit 24—25.
Torupstrand 42—43.
Trans Kirke 75.
Tranum 37.
Tranum Plantage 39.
Tranum Strandgaard 37.
Troldsting 46.
Træholm 60.
Tuskjær Redningsstation 77.
Tversted 18—19.
Tversted Aa 19.
Tversted Plantage 17.
Tvorup Kirke 54.
Tvorup Plantage 53.
Tømmerby Fjord 43.
Uggerby Aa 19—20.
Uggerby Plantage 20.
Underlien 38.
Vandflod 97.
Vang 53.
Vangsaa 53.
Vedersø Klit 82.
Vejrs Plantage 94.
Vejrsstrand 94—95.
Vejlby Klitter 70.
Vennebjerg 30.
Vester-Agger 62.
Vester-Svenstrup 38.
Vestersø 54.
Vester-Torup 43.
Vester-Torup Plantage 43.
Vester-Vandet Sø 52.
Vestervig 64.
Vest-Stadil Fjord 82.
Vigsø 48.
Vigsø Baake 48.
Vigsøbugten 46.
Vor Frue Kilde 38.
Vrist 70.
Yvsenbæk 24—25.
Ørhage 52.
Ørndal Bakke 56.
Ørnsbjerg 34.
Øster-Agger 62.
Østholmen 48.